

СМІШНІ СЛЪЗИНИ

з сергуним
ушнѣ вол -
л. Понегіск
31 XII - 66.
Денвер.

MYKOLA PONEDILOK

F U N N Y T E A R S

"SVOBODA" PRESS

Jersey City

1966

New York

МИКОЛА ПОНЕДІЛОК

СМІШНІ СЛЬОЗИНИ

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО „СВОБОДА”

Джерзі Ситі

1966

Нью Йорк

Обкладинка, дружній шарж
та ілюстрації

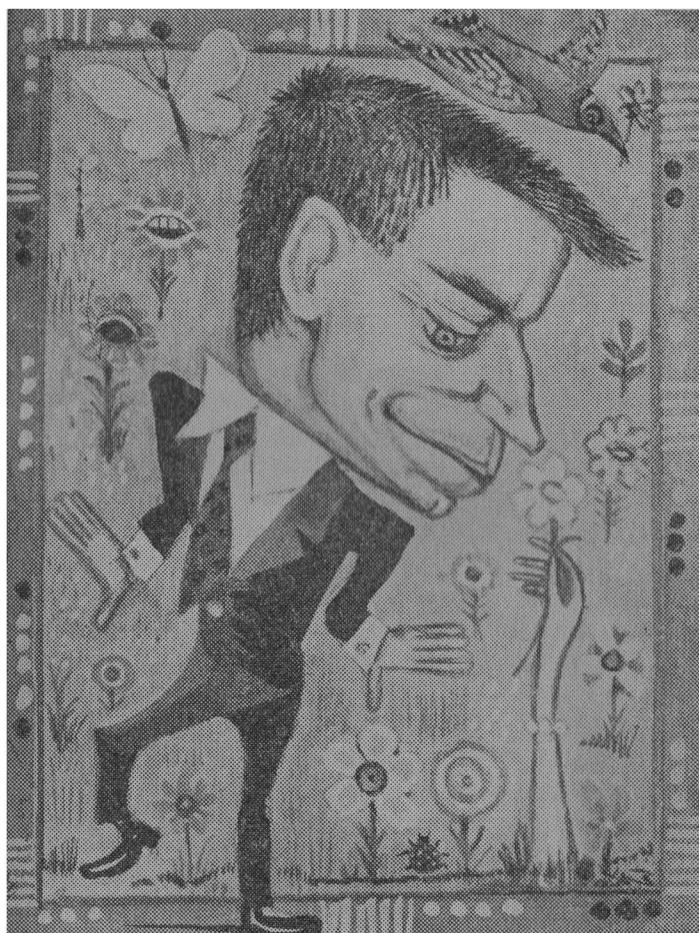
Едварда Козака

Printed in U.S.A.

●

В американському велетні-місті та його близьких і далеких околицях гудернацькі пригоди, спостереження та переживання закукуриженої, та ще й української, та ще й еміграційної людини, або смішні сльозини.

●

ДЕЩО ПРО АВТОРА І ЙОГО КНИЖКИ

Микола Понеділок, нову книжку якого гитаг бажить перед собою — один з найпопулярніших українських емігрантів. Щасливе поєднання письменницького і акторського талантів, передусім таланту гумориста, дає йому широкі можливості на в'язувати безпосередні контакти з масовим гитагем-слушагем. Бо відомо, що письменники здебільша своїх творів гитати не вміють. Тож, коли на сцені появляється з ясною усмішкою і коротко підстриженим волоссям стрункий молодий головік і погинає гитати свою гумореску ги настроєвий нарис — не треба представляти його українській публіці. Успіхові Миколи Понеділка сприяє його надзвичайна пам'ять: свої твори „гитає” він отак просто, з голови.

„Вітаміни” (1957) — збірка гумористичних образків з советського побуту і з життя еміграції, „Соборний борщ” (1960) — гумористичні нариси, розповіді, огляди та рецензії, „Говорить лише поле” (1962) і нова книжка „Смішні сльозини” — це ще не весь доробок Миколи Понеділка. За його плєгима десятки розкиданих по газетах і журналах гумористичних і сатиричних оповідань, декілька п'єс, оригінальних і перекладних.

Широка популярність Миколи Понеділка, його гостре й дотепне перо, з-під якого вийшов не один яскравий образ еміграційних буднів, не одна убивча карикатура на советську дійсність у його „Вітамінах” і „Соборному борці”, звичайно, не могли помилувати уваги московських літературних політиків. І тому були на Миколу Понеділка з важких гармат і львівський „Жоатень”, і київська „Літературна Газета”. Знають, довідалися з советської преси про його творчу працю в Америці і люди на Україні, які цікавляться нашим життям і нашими успіхами. Також советський журналіст, який спеціалізується у наплюженні української еміграції, Юрій Мельнишук, у своїй книжці „Плем’я упирів” (1963) не поминув Миколи Понеділка. У своїх „памфлетах”, насичених злобою і неправдою, називає він Понеділка „заслуженим гітлерівцем” і „фашистським офіцером”, який, мовляв, і тепер служить німцям. Більшої брехні убогий духом „памфлетист” не спромігся придумати про письменника, який мав стільки ж спільного з німецьким військом, скільки Мельнишук із справжньою літературою.

„Говорить лише поле” — книжка, на яку написано рекордове число хвальних рецензій — це довгий шерег людей і подій з часів перед, під час і після останньої війни. Це — наші діти, замурзані українські хлопці й дівчата, наші прості, часом неписьменні бабусі, наші трудящі молодий з добрим серцем й одвертими душами — наші люди там, на Україні. Це — ті зорні дні голоду і розбою, дикої большевицької сваволі і знущання над народом, коли до українського господаря приходила „влада” і грабувала його до нитки, коли одурені московськими окупантами, розпалені ненавистю комсомольці здирали з церков дзвони і влаштову-

вали „великодні карнавали”. Це — пізніші дні, коли вже гриміла війна і в „штрафних батальйонах” маршували на смерть безневинні українські люди, карані большевицькою владою за „співпрацю з німцями”. І це — дні в таборах „ДіПі” у непривітній, голодній і холодній Німегзгині, дні невизгойдної туги за далекою, спаленою у пожежі війни Батьківщиною.

Ліричні новелі Миколи Понеділка, зібрані в книжці „Говорить лише поле”, глибоко суб’єктивні і зворушливі своєю щирістю, досягнути якої годі письменникові без щирого серця. Написані вони в стилі отієї народної мови, якої, на жаль, щораз далі відбігають у нас на сміграції, пересипані місцевими словами й зворотами, прислів’ями і приказками, а часом і необхідними в тексті жаргонізмами. Ліризм, яким перейняті ці новелі, подекуди, наже несамохіть, виявляється в ритмуванні мови — ніби „білим віршем” позинають у них говорити персонажі, а з ними й сам автор. І тому може ще ближчими, теплішими й живішими стають зитазеві оті Понеділкові „сірі люди” — штрафник із скаліженою рукою, дівчинка, що, рятуєзись від голоду, гине унозі на цвинтарі, старенька жінка, що визволяє з німецького полону українських вояків . . .

Прикметною особливістю цих новель Миколи Понеділка є дух добрости, лагідности і співзуття до людей. Герої тут — зовсім не герої, так, як їх звизайно розуміють. Вони всі нещасні, вони люблять життя, люблять сонце, небо, люблять свою землю, яка породила їх, їхніх батьків, дідів і прадідів. Але вони — хог і порошинки у страшному вихорі — ніколи не перестають бути собою, не втрагають позуття людської гідности. Навіть в душах убивців, людських потвор, отих „активістів”, ста-

рається автор знайти кутожок, ще не опанований гервоним дияволом.

І тому, прозитавши цю добру й лагідну книжку, зитаз поставить її на полицю не з гірким погуттям душевного пригноблення, а з теплою симпатією до її позитивних дійових осіб — отих людей, які в багатомільйонній сумі з іншими людьми, інших характерів і прикмет духа, творять великий, невмирущий український народ.

У своїй новій книжці „Смішні сльозини” Микола Понеділок знову вертається до гумористики, до сміху. Але це, як вказує сама назва книжки, своєрідна, душевним болем і тугою переплетена, може де в гому і Гоголем та Зоценком нав'язна гумористика.

В об'єднаних одним героєм гуморесках зитаз разом з автором поринає в самісіньку гущу еміграційних днів, зустрічаючи там знайомі обличчя, чує знайомі голоси. Ось українська книгарня десь на „давнтавні” — своєрідний клуб, де, крім книжок, можна придбати також „зудо-ліси”, косметичний винахід незнаного генія, а там українська школа, узні якої не хозуть говорити по-українськи, Українська Централя десь на провінції з її гумористичним паном-директором, доброзисливі й злоязикі куми та кумасі, знані ще з німецьких таборів, „долярова гарязка”, в якій емігранти переходять психологічні метаморфози, аматори-актори, горе-футболісти, горе-альпіністи, модерні дівзата з твердим характером, архаїчні дивовижі на взір російської аристократки мадам Гай-Запорожець-Чабукидзе і ще комізні зустрічі й непорозуміння з американцями... Калейдоскоп людей, подій, пригод і місцевостей... А все це ніби сфотографоване з літака, з вулиці, зі сцени аматорського театру, з лав-

ки у зеленій закутині парку — все схоплене творчим фотоапаратом, у який закружено не звичайну, скляну, а — гумористичну лінзу.

„Смішні сльозини” — також наскрізь лірична книжка. І тут так само, як у „Говорить лише поле”, зустрічає читач засто екскурси у власне авторове дитинство — туди, де старенька хата, де наше небо і сонце, де зелена левада, стежка, поросла споришем, і корова „Манька”. І тут наже несамохить сходить засом автор на „білий віри”, щоб осягнути в поетичній формі найбільшої виразистости в погугтях і слові. Не раз у таких місцях замовкне сміх читача, згасне на його устах весела усмішка, душа його полине „на тихі води, на ясні зорі” — на далеку Україну, яку так любить і за якою так сильно тужить автор. Сміх крізь сльози . . .

Критики Понеділкової творчости якось не завважують у ній головного — спеціально плеканого ним, підкреслюваного сантименту до землі, людей і тварин, — сантименту, який так імponує багатьом українським читачам. Але це не сантиментальність Квітки-Основ'яненка з його симпатичною „Сердешною Оксаною”. Це щось нове в нашій літературі, оригінальне, зого Понеділок шукає, що старається оформити на реалістичному тлі довгими вже роками.

Для Понеділкового стилю характеристичний ось зог би такий, здавалося б, нерéalний монолог малоосвіженої матусі, що „рогагів у хаті пильнує”, звернений до сина-лобуряки. Дивлягись на образ намальованої дівчини-красуні, вона каже: „Невблаганний гас посіяв їй уже на скронях пугегки зморшок. Гай-гай, безпросвітня у неї, мабуть, доля! А вдивляйся ще у її огі, синку. Як вони тоскно дивляться на вулицю. І яку вони ледве зриму журу

зроняють... Який невтішний смуток із тих озей ледве-ледве проривається...

Чи скаже ось таке малоосвіжена жінка, що „рогазів пильнує”? Навряд, подумає не один зитає. А от Понеділок запевняє, що скаже, і хозеться йому вірити, як віримо ми поетам, які пишуть про те, „зого ніколи не було”.

Або такий, здавалося б, неймовірний діалог:

Бабуся каже: „ — І в огах у тебе стебла смутку...

— Бабусю, — кажу, — в мене не стебла, а снопки, цілі скиртки смутку”...

Ліризмність, гасом зумисна, нереальність і — гумор, теплий і переконливий. Ці три компоненти властиві в тій чи іншій мірі всім творам Миколи Понеділка, чи називає він їх новелями, чи гуморесками. І знову — сміх крізь сльози...

Мало-хто з українських письменників так багато й уперто працює над мовою, як Понеділок. Але працює він над мовою не як філолог, а як захоплений поет. І якось сам признався він, що Грінгенків словник зитає кожного везора непаге поему.

Любовно, як живі маленькі істоти, перебирає Микола Понеділок у своїх руках слова, здмухує порох зі старих, призабутих — і вкладає їх в уста своїх героїв оновленими, запашними. Чи не на кожній сторінці „Смішних сльозин” можна знайти такі ніби новотвори, як „перецідивітер” — на означення легенького дівочого убрання, такі сполуження, як „дебелоопасистий”, що звугать ніби нові слова, раритети народної мови, що деякі з них навіть Грінгенко не зареєстрував у своєму словнику.

Емоційними, відсвіженими висловами наповнена книжка „Смішні сльозини” — „погода заґедзкалася”, „вітер розхурделився”, „донестину догід-

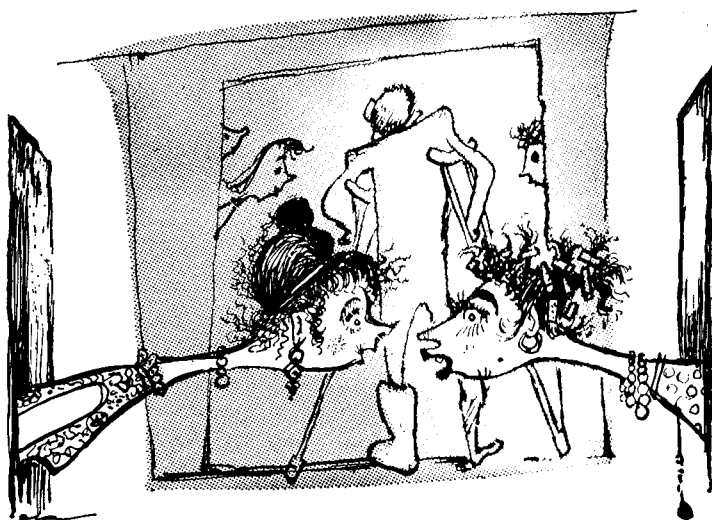
ливий”, „оклецькуватий здоровець”, „співозгий грай-гомін” . . .

Нова книжка „Смішні сльозини”, яку тримає тепер у своїй руці гитає — наявний доказ, що її автор росте, набирається гумраз більшого письменницького досвіду, що вже давно минула та весна, коли із зеленої левади порослою споришем стежкою уперше вийшов він на битий шлях нашої літератури.

Але вибоїстий і крутий той шлях для письменника-емігранта. Не один на ньому впав, не один присів край дороги, змучений і зневірений. Дай же, Боже, Миколі Понеділкові не затратити в мандрах свого погідного духа і блискузого гумору, не втомитися й далі гострити на гужині дотепне українське слово!

В. Д а в и д е н к о

Я — ГУЛЬВИСА І КОХАНЕЦЬ

Не треба дряпатися на стрімкі гори чи сновигати по заліснених крутоберегих урвищах чи мочарах-болотах, щоб накликаєти біду на себе: щоб собі зламати ногу. Цього ж бо не треба. Я йшов — ні, ні, тут я трішечки від правди відхилився — я біг у білий день по гладенькій, ну прямо вам тарілочка, доріжці — і враз на мізерну кісточку від сливи наступив! — і поковзнувся, і зашпортався, і хрусь! — на землю повалився.

Під вечір уже мою ліву ногу в шпиталі загіпсували, нагородили мене двома старенькими костурами — і ось таким калікою пустили вже мене на волю. Мовляв, шкутильгай собі по вулицях з тими ломаками та до коліна гіпсовою перев'язкою, кривуляй, де хочеш, та муляй отаким своїм непривітним виглядом перехожих очі.

І тут почалася веремія. Куди я не піткнуся, де не покажуся, мене, мов якого звіра в цирку, обступають...

— О, диви, то ти вже з гірлигами гуляєш?! Як ти кумедно ходиш — шкундиль-хлюп, шкундиль-хлюп! Не погнівайся за цікавістю, хто ж це тебе, пробач на слові, так тарахнув?

— Оце так припечатав хтось! Добре, видать, хтось тебе обтіпав дровинякою.

— Ой, і знівечили ж тебе!

— Слухай, чи це тобі тільки ногу спаскуджено, чи, може, й ребра дрюком перераховано?

— Ні, — кажу, — ребра не раховано мені. Тільки ногу мені спаскуджено.

А найбільше гармидеру наробила моя нога в будинку, де я мешкаю. Як тільки я з костурами на східцях появився — сили небесні! — зчинився шарварок — із кімнат люди насують до мене лавою. І обсіпають мене запитаннями, і перебирають мене словами до останніх кісточок і хрящиків.

— О, тю, де ж це ти так загавився і гепнувся! Ну й бебезхнувся! — і пані значущо моргає до сусідки і хихотить. — А тельбухи у тебе цілі?

— Цілі тельбухи, — кажу.

— Умгу. Дошвендявся ти, — і пані охнула і прикусила губу. — І тепер оце чалапаєш на одній нозі?

— Чалапаю, — кажу.

— І подумайте, як немилосердно спотворено хлопцеві ногу! Просто перекрутило золоту ніженьку.

— Не перекрутило йому, — вмішується пані з середини натовпу, — не перекрутило, а йому ногу скалічено.

— А, балакайте, не вмер Данило, так болячка задавила.

А в затінок відділилися дві пані і на мене час від часу глипають. Вони ніби потай бесіднують, але їхнє „нишком-тишком” таке пронизливо-шипуче, що не лише я, а й всі люди нашорошили вуха, щоб кожне слово вчути.

— Кумасенько, секрет. Псс! Ша! Нікому нічого-сінько. Ні пари з уст.

— Та того світу мені не бачити, коли кому скажу!

— Вірю. Отой . . . кавалер . . .

— Той, той, що розторощив собі ногу?

— Розчарую вас, кумо ласкава. Він дурить нас. Він не розторощував ноги.

— Ні?!

— Тричі ні! Йому ногу добряче цюкнули.

— Та що ви?! Цюкнули?! Ой, кажіть, бо я від цікавості ще трісну.

— Не тріскайтесь, а слухайте. Ось що я розвідала. Ви думаєте, що він чернець, тишко, чесно-тець. Аякже, попали пальцем у небо! Він на всі капості удатний. Ви б поглянули, як він інколи, напиндючившись, по вулиці козлом вистрибує та чваниться собою — жаж! Ось і дострибався. Він, кумонько, на залася борзий. Він, подекують, до однієї гожої заміжньої інженерші був унадився. Скакав туди щось із рік у гречку. А раз її чоловік несподівано — шасьт у хату! — і застав його, катюгу,

біля законної жони. Отож, сполохав їх. От тоді чоловік і поглумився над гостем непростим. Потрусив спершу кавалера за груди, а потім як беркицьне його на землю і нумо чобітьми місити. А опісля від люті схопив сокиру і цюкнув нею кавалерові по жижках. Отож він тепер і ногу в гіпсі волочить. Та й не лише нозі біда — йому, здається, і всередині щось поодбивано. Бачте, як добахурувався, бачте, до чого крадена любов доводить.

— Ой, кумо, аж лячно мені вас слухати . . . Але щось мені тут таки неясно. Мені не віриться . . . Кажете, з інженершою його на гарячому спіймали.

— Зловили. О дев'ятій годині ранку. Так. Ні, брешу, о дев'ятій тридцять п'ять.

— Не йому віри. Та коли б його інженер спіймав — йому б капут там був. Та інженер не тільки ноги перебив би! Та він його зо злоти всього перемісив би, та він йому все лице синцями розмалював би! А так, дивіться, ногу він тягне, а лице в нього ні трішки не подряпане.

— Ручуся, кумонько, що й лице у нього побите. Присяйбіг, що лице ушкоджене. Але він не безкетний, він хитрун. Лице кремом вимазавав, рани зашпаглював — і нічого на тварі вже й не видно. О, він очі замилювати вмів. Спец. Алеж йому й дісталося! Кажуть, що його той інженер так поколошмавив, що він насилу виборсався з хати. І його в лікарні ледве-ледве відволодали.

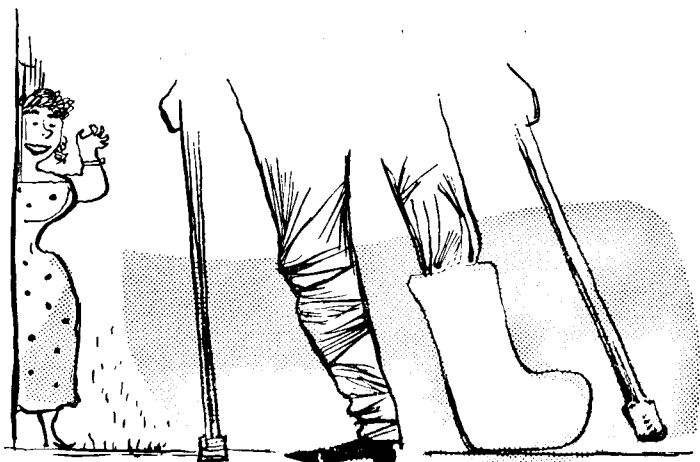
— Бідний хлопець. Жаль мені його, кумасенько. А й дурний же він. У нашому будинку аж дві вдови живуть, і кожна його щовечора з дорогою душею горілкою в себе частувала б. Йй-право, що так вітала б. І ті вдовички заміж так і рвуться. Та й ви ж, кумасю, гарні і вже без мужа десять років марнуетесь. Чого ж він вас минає?

— Чого?! Бо йому, розпусникові, бахурові, свої
лица не довподоби. Він на чужі вулиці вчащає. І доб-
ре, що його обколошматили. Так йому й треба. Не-
хай тепер тягає, як арештант ланцюг, зацементовану
ногу. Жирун. Гульвіса. Чи маю, кумо, рацію?

— Дві рації маєте. Розсудливо говорите!

Мені приємно було слухати, о, як приємно мені
було послухати, за якого — через зламану ногу! —
за якого непересічного коханця мої сусіди мене
мають.

ВІЩИЙ СОН

Наступного дня я кульгаю з хати. Ще через поріг не перетяг ноги, як моя хороша приятелька біжить по коридору — мене наздоганяє...

— Не втікайте, — гукає, — не втікайте, пане каліко, ще й нещасний!

— Та, — кажу, — пані, коли б я й хотів утек-ти — з костурами та з однією цілою ногою дмухача не зможу дати.

— А я, — зацокотіла пані, — я сподівалася... Я знала наперед, що якраз оце нещастя з вами трапиться.

Я аж стенувся від несподіванки.

— Як? Ви знали, що зо мною лихо скоїться?! — дивом дивуюся вже я. — Як же ви це наперед знали?

— Снилось мені. Он як.

— Що вам снилося?

— Вчора лягла, і мене вві сні в холодний піт кинуло. Бачу віщій сон. Якась невірненька, сухоробренька собачка спроквола до мене підповзає і підповзає. А як уже наблизилась — то як сказалася! Як розгавкається, як розсатаністься і на мене зуби вишкіряє. Ну, не можу я від неї відкараскатися. Ось-ось на мене накинеться. Аж нарешті вона втихомирилася. Стоїть та вже собачка поодаль мене, стоїть така смирна і, уявіть собі, хвостиком привітно так виляє. І все, майте на увазі, на ліву лапку припадає. Я прокинулася і собі сказала: „Очсвидячки, на нашого сусіда насувається великий клопіт. Він зламає ногу. І обов'язково ліву!” Так воно ж бо й сталося.

Мені затяло мову. Мене затіпало...

— Пані, — ще більше дивуюсь я, — та... що ж спільного між тією... вашою сухорebroю собакою, її хвостом, лалкою і мною?

— Що спільного?! Чоловіче, я на снах зуби собі з'їла. Я розуміюся у цьому ділі. Задурно собачка хвостом не вилятиме і на лапку не припадатиме. А так припала — от у вас ліва нога й хруснула. Справдилося. Сон у руку. Я сни непохибно розгадувати вмію.

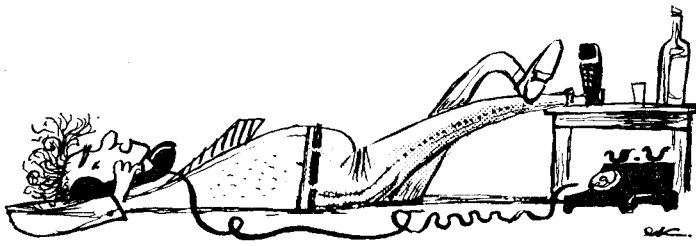
Я втопив у неї очі. І вештається ж по світі такий сновидець! Та від неї треба поли врізувати та втікати. Хотів сказати їй, що таке розгадування — чистий сон рябої кобили — та не сказав. Не відважився. Ану ж скажу, а вона, диви, на мене й нападеться. Ще може назвати мене якоюсь непоштивою, негречною колодою. Чи варто мені в її особі ще одного во-

рога собі на горі придбавати? Нехай краще думає, що я у її сні беззастережно вірю.

— Дякую, — кажу, — що навіть у снах мною турбуєтесь.

— Нема за віщо дякувати. Вони, ті сні, так видиться, чомусь не йдуть вам на здоров'я, — на останку кинула й подріботіла східцями, виспівуючи на ходу якогось марша.

РОЗРАДА

Щодня мені висловлюють і співчуття. Вся моя приятельська братія переймається не абияк моїм горем. Кого не стріну — зараз же той охкає, жалкує, по плечах співчутливо плескає...

А один мій друг говорить телефоном та що в сили мене підбадьорює, розвеселяє:

— Галло, бурлако-неборако! Ти ще живий? Чув, брате, що оскандалилася твоя ліва нога.

— Оскандалилася, — кажу, — доценту.

— А ти бязни горем об землю. Не журися, розпроменися, веселися. А знаєш через що? Не добереш? Ану, здогадайся. Доміркуйся сам.

— Та, — кажу, — я не тямкий на здогади.

— Слухай, радій, смійся на всі зуби, бо твоє горе малесеньке. У людей буває більше. Сьогодні, подумай, чотирьом нашим знайомим трапилось нещастя. Марія Гудименківна гримнулася на землю

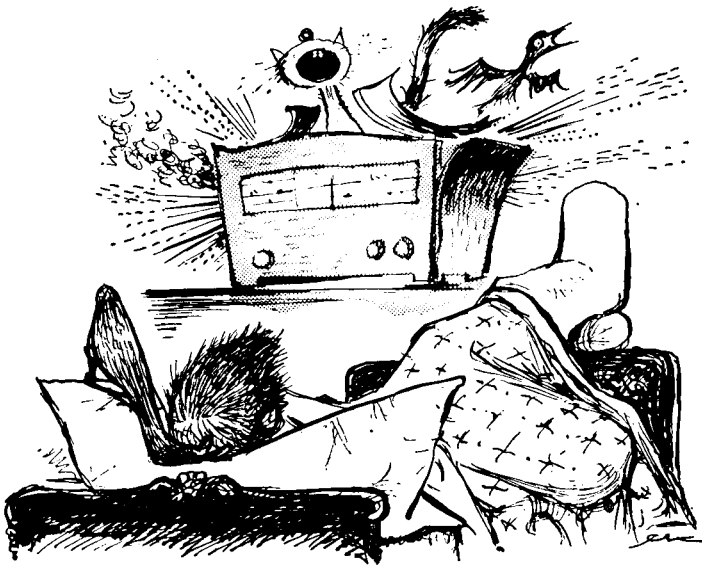
так, що в неї щось аж у крижах тріснуло. Її у шпиталі між ребра залізні шпindelі устави́ли. А Петро Чухрай уплутався в якусь бешкетницьку історію. Йому лице й обидві руки пошкоджено. Там лежить, марлею оббинтований — як мара, весь білий. Йому руки набрякли, як колоди. Отож, не бідкайся, не нарікай на свою долю. Тішся, що на інших нагрянуло ще гірше. Тішся, ворущися, веселися . . .

Що його сказати? Забракло слів.

Ну й зумів же, кручений ти друже мій, мене розрадити! А нехай твоїй розраді буде грець та покришка!

ГАЛЛО, ГОВОРИТЬ „КУЛЬТУРНА ГОДИНА“!

Неділя. Лежу й потягаюся в ліжку. Моя загіпсована нога спочиває на великій подушці та круглій, як калачик, подушинці, а під голови я кулака собі для зручності вмостив. Лежу якраз недалеко радіоли й слухаю, як спочатку густий басок, а опісля таке пресимпатичне юно-козиняче сопрано з приймача лине-промовляє:

— „Доброго ранку, високошановне, високодостойне, високотитуловане і нетитуловане поважне панство! Починаємо нашу „Культурну годину”, якою, запам’ятайте, керує нами усіма люблений професор Н.”

Мені так на душі солодко-солодко робиться. Благодать та й годі! Виспався по зав’язку, а тепер оце маніжуся собі в ліжечку, як якийсь вельможа, і від надміру почуттів скалічену ногу з-під ковдри на світ Божий висуваю. Розкіш!

А тут до тієї розкоші мене ще з радіоприймача так гарно вшановують: називають мене і достойним, і поважним, і навіть паном... І жменька того серця у мене в грудях розширюється та розбухкується — і мені хочеться від щастя схопитися з ліжка і радіоприймач обняти й розцілувати.

Але не встигли мене такі неземні ніжності в свої чарівні сіті охопити, як із приймача знов заговорило, а потім зашепелявило, зачхало, заторохтіло і... зашвистіло...

— Знову той зачучверіний професор із „Культурної години” кашляє, — чую кризь відчинені двері голос господині. — От мара! Тільки почне програму — і бухикає.

— А що ж, коли кашлянути хоче, — господар обороняє диктора. — Хай собі викашляється вволю.

— Не в радіо хай кахикає, — не вгамовується господиня. — Удома хай сидить крячкою, і тоді хай чхає та бухикає собі хоч до другого потопу. А то знайшов коли — „Добрий ранок, шановні слухачі!”. — і на тобі — чмихає та воду сьорбає... Та ще так сьорбає, що аж радіо свистом захлинається.

— Е, — перечить знову господар, — то диктор не воду сьорбає, а гикає. А в нього хронічний ка-

тар — от і розноситься таке деренькотіння. Треба, жінко, в голові кмету мати.

І мені вже в ліжку не так легко дихається. Настрій від того радіо відразу попсувався. Вже лежу, як на голках, і все з боку на бік від нервування перекидаюся. І як же його не перекидатися — „Культурна година” від самого початку мене прибила, до глибини душі обурила.

Та є ж бо через що!

Моїм господарям здається, що диктор гикає, кашляє, чхає, а мені вчувається, що він під час говорення щось хрумкає, жус, мов би вату наминає, і, плямкаючи, разом із ватою слова ковтає. І лине з радіоприймача не українська мова, а якась гуцульсько-донбасівська мішанина, якесь химерне, мало-зрозуміле есперанто.

Нарешті інший диктор почав. Уже чіткіше:

— „Галло! Галло! З неділенькою бувайте всі здорові! Погода чудова, шановні слухачі. І напевно ваш настрій не менш чудовий. І на додачу, для підсилення вашого святкового настрою, для вашого підбадьорення, ми передаємо ще й хорошу пісеньку...”

Ну, думаю, добре, що хоч так сталося. Припиниться зараз безнастанне чхання і пісню путню вчую.

Аж раптом понеслося! . . І засюсюкало так тоненько, жалібненько, а потім від сюсюкання ще на сумнішу ноту потягнуло. Гугнявить, скиглить, м'явчить так, ніби у радіо кішку за хвоста хтось сіпає. Ну просто сльози від такої скорботи на очі напливають . . .

*„Як помру я, умру,
Похоронять міня —
І мамаша не узнає,
Де могила моя.*

*И до могили моєї —
Ой, ніхто не прийде,
Тільки ранньою весною
Соловей запое . . .”*

І в радіо соловейком як „запоєло” — калавур! — від шуму-гармидеру в хаті годі вдержатися. Де там моя ранішня празникова розкіш і поділася! Як рукою її відібрало. Зриваюся з ліжка — і коли б та радіола не коштувала сто тридцять доларів, я б її кулаками від люті розторощив. Або коли б мені у цю хвилину дали довгу палицю-гирлигу, щоб я нею до радіостанції досягнув — їй же Богу, я тому керівникові „Культурної години” ребра порухував би.

І знову чую з-за стіни:

— Диви, „Похоронять міня” втелюцили. Цю пісню все на базарі безногий Хома канючив, — жаліється господиня. — Але Хома тягнув ліпше.

— Та й цей ось в радіо тягне непогано, — заступається знову господар. — Затяг — здавалося — трісне, а не витягне. Аж, бач, здолав, сердега. Н-да, тяжкою гарматою смальнув на початку „Культурної години” наш пан професор.

— Вівці йому пасти, а не професорувати.

— Не прискай, жінко. Без кмети вівці також не напасеш. Треба до цього діла також олії тріньки в голові мати. Чи толком я кажу?

— Ти мені зуби не заговорюй. Заткни до біса таку програму!

Чую, за стіною програма вже „заткнулася”. Замість неї загецала якась африканська фурія на зразок „Ромба-чомба-бомба-аля-трах!”

А я не піддаюся. Я настирився рідну „Культурну годину” до кінця прослухати. Міркую собі, коли такими квіточками програму розпочато, то якими

ягідками обдарує пан професор слухачів на середині та на закінчення.

— „Галло ! Галло! — знову із радіоприймача голос того, що вату жує і слова ковтає. — Сьогодні в родині Коваленків, що мешкають на П'ятій вулиці, велика й радісна подія. Їхньому синочкові, Богданчикові, козакові-пузанчикові, сьогодні минає цілих і несповна півтора рочки. І для Богданчика, послухайте, ми спеціально програємо дитячу колискову пісеньку . . .”

І на тобі! — замість колискової, як лясне з радіо:

*„Бодай ся когут збудив,
Що мене рано збудив . . .”*

І як почало в радіоприймачі щось нудити — моторошно стало. І не розбереш, що ж нудить?! Чи то когут, чи то співачка, чи збіговисько парубків на вулиці після оковитої.

Кажу ж, не второпаш, хто нудить, але нудота аж до печінок вже добирає. Оце так, думаю, колискова для Богданчика! Від такого люлюкання-грюкання Богданчик може спересердя з колиски виплигнути і через вікно на брук упасти.

Оце така перша „ягідка”. Що ж далі буде? Тепер уже я, як на спортових змаганнях, кусаю нігті, очікуючи чергової неприємності.

Ось і вона — чергова „мила-премила” вісточка:

— „Галло! Галло! Цим разом ми звертаємося до шановних слухачів, що мають у хаті песика чи там собачку. Яка невимовна приємність, шановні слухачі, коли по кімнатах бігає таке куценьке, маленьке, кучерявеньке створіння і на вас раз-по-раз так любо зубки вишкіряє! Та ще й так мило-зично на вас гавкає. „Гав-гав” — і вам на серці приємніше.

А чи ви подумали про їжу для вашого чотирилапого улюбленця?! Найкращі харчі для нього — кісточки й сухарики, що їх виробляє фірма „Собача радість”. Ті кісточки такі зграбні, такі апетитні, такі пишні, такі смаковиті, що песик споживає їх та ще й облизується. Ті кісточки хочеться не лише псові, а й самому, як делікатесу, скуштувати. Тож не забувайте — купуйте псячі харчі „Собача радість”. І купуючи, згадуйте завжди в крамниці про нашу програму.

А зараз для фірми, що виробляє собачі кісточки та хрящики, ми програємо народню пісню „Думи мої, думи мої”. Музика Шевченка. Виконує балабасно-співоча оркестра під керівництвом режисера Івана Тонкожилого . . .”

І тут як забряжчало, як запиляло — млосно робиться. У жар людину кидає! Не „Думи мої”, а якась струнна хурделиця. Балабайки надриваються, а співаки для більшого бешкету ще й підспівують, та покрикують, та ухкають, та охкають:

*„Думи мої, думи мої — ух-ох!
Лихо мені з вами — ох-ох!”*

А далі співаки ще завзятіше на струни як натиснуть — і вже слів цілком не чути. Один суцільний гвалт упереміш із ухканням та охканням оглушно розтинається.

Хотілося мені від образи також радіоприймач „заткнути” . . . та чую, до мене в кімнату господар добивається . . . Проситься у гості.

Сідає на ліжку і в балабасчки вслухається . . .

— Моїй жінці терпець урвався, — кидає він мені, уможуваючись на ліжку. — Чисто зненавиділа програму. А я ще терплю. Що це він зараз оголошує — прищі на спині?

— Ні, — кажу, — харчі собачі.

— А. Змiнив пiсню пан професор. Минулого тижня на собачих оголошеннях ставив Моцарта, а тепер „Думи мої” з балабайкою . . . Вперед пiшов.

— Страшно вперед пiшов, — пiдтверджую і я, — аж в голові макiтриться.

Господар ще щось хотiв мені вияснювати, коли це . . . затрiщало . . .

— „Продовжуємо нашу „Культурну годину”. Дорогі друзі! Наш постійний слухач, пан Петро Климчук, тяжко захворiв і пiд цю пору вдома прикутий, на жаль, до лiжечка. Він напевно слухає сьогодні нашу програму. Ми йому бажаємо без операції, тобто недорогим коштом, видужати й повернутися майже з гробу до життя . . .”

Тут диктор замовк, і почулося в радіо якесь совгання та шушукання . . .

— „А зараз, — пiсля легкого кашлю та сьорбання, диктор знову прийшов до голосу, — зараз на честь болящого Петра Климчука нова платiвка . . .”

І заголосило:

*„Ой, умру я, мила,
А ти будеш жива,
Чи згадаєш, мила,
Де моя могила?”*

Я й господар похнюпилися. Слухаємо . . .

— Гарна штука, — згодом, пiсля роздуму, господар оцiнює пiсню.

— Гарна, — кажу, — але не для болящого.

— Може й болящому пособить, — веде своє господар. — Болящий може обуритися на програму і через силу зiрватися із лiжка. І таким чином — чудом — може видужати. Бувають такі випадки. Всяко буває.

А з радіоприймача що далі, то більші перли сипляться...

Для свята-вечора на честь Лесі Українки заграли:

*„Ой, що ж то за шум
учинися,
Що комарик та й на мусі
оженився”...*

А згадуючи Маркіяна Шашкевича, вшкварили йому присвяту: танго „Бризки шампанського”.

На цьому місці й господаря вже виведено з рівноваги.

— Чорти-батька зна що! Невже Шашкевич був у Порто-Ріко?! — дивом дивується господар і очима до мене прикипає.

— Ні, — кажу, — здається, наш Маркіян не був у Порто-Ріко. А то чому?

— Як чому? — вже розчервонівся він і аж покрикує на мене. — Не чуєте? Вони ж бо грають тропічну музику! Невже Шашкевич справді бризкався шампанським?!

— Ні, — утихомирюю його, — дякувати Богові, не бризкався. То керівник програми на поета шампанським не то що бризкає, а хляпає.

Далі „Культурна година” від літератури перейшла до популярної медицини.

Пішла мова про геморої. Та хвороба, виявляється, тепер не страшна нікому. „Культурна година” має такий лік — зветься він — „Усміхнись відразу”. Хто спробує того ліку — вмент у того крила від щастя виростають. І та особа — розкошує-насолоджується життям більше як на сто відсотків. Тоді хочеться і пустувати, і шуткувати, і бавитися, і гуляти — коротко: геморої тоді не геморої, а забавка, якась жартівлива витівка чи там дарунок.

— „Отож, шановні слухачі, — закінчує диктор напрочуд радісну новину, — замовляйте у нас лік „Усміхнись відразу”. Замовляйте колективно — хто не має геморою — буде мати. Придбайте лік для себе, для цілої родини, а для ваших сусідів купуйте, як цікаву пам’ятку. Пишіть нам, пишіть коротко і ясно: „Культурна година” — риска — геморої”. Такими листами-замовленнями ви доказуєте, що довіряєте нам, а одночасно й популяризуєте нашу програму . . .

Отож — ще раз пригадую: з нашим ліком „Усміхнись відразу” не бійтеся нічого. А зараз, вельмишановні слухачі, п’ять хвилин присвячуємо музиці. Прослухайте „Апасіонату” Бетговена на чотири руки і два великі пальці . . .”

А щоб ти, міркую собі, там на радіостанції запасіонатився!

— Оце так захвалює наш пан професор, — господар розмірковує й собі. — Так виходить, що хто не має геморою — хай жалує. Бо він не знає, яке добро в житті втрачає. А чи дійсно той лік так чудодійно пособляє?

— Людям, — кажу, — навряд, але програмі, видко, здорово допомагає.

А програмі ні кінця, ні краю не видати. Жується словесна вата, грається, оголошується та чхається.

Від медицини, від цьогобічного, так би мовити, життя — диктор перескочив на потойбічне царство.

„Культурна година” перейшла до вихвалювання похоронного заведення Івана Бульки.

— „Чи ви знаєте, шановні слухачі . . .” — раптом щось на радіостанції — бебех! — чи то диктор упав із стільця, чи щось цінніше на землю скотилося — і все замовкло.

За хвилину — зашаруділо щось у радіо, потім — апчки! кахи! — і чутно, як диктор, вибачте, із гуком носа собі прочистив.

І знову тиша . . .

Аж так:

— „Чи ви знаєте, шановні слухачі, що похоронне заведення Івана Бульки, яке міститься на Десятій вулиці — це наше найкраще, найсолідніше підприємство? А яке воно вигідне! Там не приміщення, а справжні палати. Це раз. А подруге — там завжди рожеве світло панує — і ви свого покійника бачите не в сумному, а в життєрадісному вигляді. А потретьє — там в коридорах встановлено з усіх боків люстра, і ви можете себе чи іншу якусь неживу особу оглядати з усіх чотирьох, прикрашених квітами, сторін. А почетверте — в похоронному заведенні охолодження, таке зручне, приємне охолодження, а до охолодження ще й музика — і ви в домі покійників почуваетесь, як у кінотеатрі або ще й того ліпше. Коротко — наш девіз, наша рада — йдіть у дім покійників і лежіть там із комфортом. Як умирати — то вмирати з музикою.

А зараз на замовлення похоронного заведення ми програємо народню пісню . . .”

І тут як вдарять гітари, як задзеленкотять якісь дзвіночки, як грякнуть октави, басы і тенори — аж по цілій кімнаті молодецькі баляндраси розлягаються:

*„Тринь-бринь на бандуру,
Вискочила баба здуру,
Як ухвате руки в боки,
Як засмале в закаблуки:
„Як була я молодиця —
Цілували мене в лиця,
А як стала стара баба —*

*Цілували б — була б рада!
Ой гоп-гопака!
Полюбила козака! . . .”*

— „Отак, — пояснює диктор після вихилястої та ще й з підгупцем пісеньки, — отак ви почуватиметеся, шановні слухачі, отак легко, коли звернетесь до похоронного заведення Івана Бульки. Телефон для попереднього замовлення: три-три і два нулі спереду. При гуртових замовленнях похоронне заведення дає звичайну знижку . . .”

— Ну, як вам? — після того, як диктор знову розбухикався, питаю господаря.

— От же ж і гарно в тому домі покійників! Так пан професор те все розмалював, що хоч живцем лягай у домовину.

— Будете ще слухати, дядьку? Бо мені вже аж під горло підступає . . . Більше, ніж досить.

— І мені вже на серці в'яло, — і господар на мою радіолу махнув рукою. — Я б оце мав охоту, хоч і старий, того керівника програми кулаком дзизнути, щоб у нього в очах свічок із сотню засвітилось. Хай її трясця візьме . . . ту „Культурну годину” . . . Давайте вже щось некультурне, бо від цієї культури й мене злість розбирає . . .

Я перелучив радіо на китайську програму — вона чужа, незрозуміла і такого жалю, як рідна „Година”, не може вже завдати.

ДЕСЯТЬ ЦЕНТІВ

Пересуваюсь я за допомогою стоогиднющих палиць по вулиці. Де не візьмися — завірюха така скопилася, що тяжко встояти, з ніг людей збивас. Мого капелюха миттю на голові як і не бувало. Як рвоне його та як жбурне на землю, а тоді на дерево, а звідти прямо на дорогу під автомобілі разом із сміттям і папером захуртовинило. Куди ж мені його наздоганяти, коли в мене одна нога скоцюрбилася в гіпсі, а костури такі, що коли добре зіпертися на них, ковзаються?!

Стою я на хіднику, стою й від вітру у три погібелі горблюся та розгублено спостерігаю, як за моїм добром по вулиці вже ганяються два дебели чоловіки. Вони туди, а капелюх віється навпроти, вони навздогін за ним, а він у повітрі, як ганчірка, теліпається. Нарешті біля коша з сміттям спритніший чолов'яга з розгону на мого капелюха черевиком настоптав. Таки спіймав. Принесли мені. Лишенько моє! Це вже не капелюх, а викачаний по всіх пилюгах і болотах віхоть. Гидко його навіть у руки взяти. Мокрий, обсмальцьований мазутою. На нього недокурки, папірці та інший непотріб поналипали, та ще й на ньому, посередині, брудніє слід чіткий черевика. Тримаю в руках капелюха і клену вітер, на чому світ стоїть клену...

Коли це — ні з сього і ні з того — плюх! — десять центів у капелюх упало. Я не зйду з дива. Підводжу голову. На мене пан і пані спозирають. І як ще позирають. Так співчутливо, розжалоблено...

— Кривесенький!

— Бідако!

— У таку негодю милостині просиш. Нелегко, серце, мабуть тобі ведеться. Маш ось, соколику, десять центів собі на каву.

— Що ви, — аж подався назад я, — що ви?! Ви... ви... десять центів?! Десять центів?!

А мої доброчинці на мене — блим-блیم! — а тоді на всю вулицю як підіймуть рейвах:

— А що ж ти, — обурюється пані, — капелюха людям тицькаєш, щоб тобі кидали по доляру чи може й по п'ятці?! Мудрагель який знайшовся! Мугир нещасний! Старцює, руку простягає не за мідяками, а за бумажками. Ич, збирається старцюваням статків заживати!

— Хоче вициганити більше, а дзуськи! — пан добавляє. — Я не розщедрюся. Бач, як вередує, як комизиться попрохайло! Аж он як рознахабніли, розжирувалися тепера жebraки! Вже, безсоромні, наказують добрим людям, скільки треба їм у капелюх кидати.

— Здержливости у тебе, старче, нема, — перехопила лайку пані, — совісти нема! Бач, канючить не десять центів, а цілого доляра, а дай доляра — зараз же переведе гроші на горілку. Видко з лица, що п'яниця, що вміє грошики на спотикача цвиндрити.

— Та люди, не галасуйте! — пробую їх зупинити. — Та чи ви при своєму розумі?! Я хотів сказати...

— Я при своєму розумі! — і пані вказівним пальцем свариться на мене. — Ти не при своєму. Причинуватий!

— Ненажерливий харцизник!

— Злидар нещасний!

Облаяли на всю губу, вихлюпали на мене все своє обурення — і зникли за рогом вулиці.

Я не розгніваний, а збаламучений стою. Я гніватися на них не можу. Якось так дивно склалося... От чудасія приключилася!

І, шпурнувши десять центів у сміття, я пошкунтильгав додому.

ЖИВИЙ ЖАХ

А під вечір віхола розібралася ще дужче. Розгулялася така, що з хати на світ Божий боязко дивитися. Завихрився дощ, перемішаний із мокрим снігом, — і завиває під вікном, і нуртує так, неначе хтось з відьомською мітлою і мете, і хвище, і гур-

кає, і крізь щілини аж сичить та біснуватим сміхом відзивається.

Ясно, в таку негоду я не наважуся проходжуватись вулицями. А вискочити з хати таки кортить аж до нестями. Марудно ж сидіти поміж чотирма стінами цілісіньку одноманітну днину. Та ще й вислухувати таку хурдельну музику. Що його вдіяти?

Рятунок — телефон! Дзвоню до знайомого поліцай з сусідньої вулиці. Мовляв, визволяй ти мене, друже. Так то й так, змилосярдься наді мною. У хаті від нудоти пропадаю. Ти маєш авто, приїдь, будь ласка, своїм „фордом” до мене, скаліченого, одногого, й забери мене в кіно. І там мене лиши. Я пересиджу якихось три години, надивлюся досхочу на різне шпигунство, вбивство, стріляння та інше душороздирання — отож, трішки окультурюся я там, а так о годині восьмій вечора мене, вже окультуреного, з кінотеатру до хати, коли твоя ласка, знову гарненько в автомашині допроведиш. Зроби цю послугу, коли не ради дружби — то бодай заради моєї зламаной лівої ноги. Ну, як?

Поліцай згодився. Сказав чекати його за півгодини чи навіть і раніше. Жду. Справді, вневдовзі не один, а аж два поліцаї у моє помешкання навідались. Беруть мене, як цяцю якусь велику, під руки і з великою урочистістю допомагають мені по східцях сходити.

Спускаємось, а люд хрищений з усіх дверей уже за звичкою юрмою суне.

— О, Господи, напарубкувався! І в нашім домі таке лихо жило. Добре, що його вже арештовують.

— А я вам не казала, що він шкідливий. Непевний він. Відцарював на волі — хай іде теперкива в тюрюгу. От там із нього гумовими патиками трохи дурість витрясуть. Бандит.

— Він і схожий на бандита.

— Ні, він злодюга, пані. Я чула, що він обшатирював людей. Опшукувати він мастак.

— Та ні, він шибеник і баламут. Він, мабуть, якусь дівчину з ума звів, а потім ножакою її — чик-чик! — і квит.

— Від нього можна всього чекати. Він завжди був такий набусурменений та мугирякуватий. Насупитись завжди і ніколи не привітається зо мною. А який у нього чуб настобурчений. І очі якісь злодійкуваті. А яку він у хаті музику слухає — живий жах! Ото радіо в нього! Або скрипка грає, або бубни вибивають, а раз на власні вуха чула — дзвін дзвонив. Кажу я вам, що він шкідливий.

— А оце колись я його вгледіла ввечері на вулиці. Я йду, а він назирці за мною. Тоді ми порівнялись. Я, як і личить жінці, чомно йду собі і ані мур-мур до нього, а він поздоровкався і дивиться на мене, дивиться. А в нього чуб, бачу, ну просто на моїх очах гороїжиться і гороїжиться... І страшно мені тоді зробилося. Кінець, думаю, прийшов мені, кінець. Силоміць оце візьме та й знівечить мене або ще гірше — хап-лап! — і укоськає мене навіки десь у темному куті.

— Даремно ви, пані, боялися, — несеться з вищого поверху. — Він вас не зачепить. Він на молодих кидається, а ви в літах.

— А ви собі роки лічіть, а не мені, — знизу жінка відгризулася ображено. — Молода яка знайшлася...

— А й молода.

— Ой мені аж смішно!

— На кутні ви засмійтеся.

— Хто б уже говорив...

— Ага! Чиє б казало, а ваше мовчало.

— Не лізьте, пані, в очі, як та сльота.

— А грім хай вас поб'є! — і пані забігла в кімнату, хряпнувши дверима.

Мені полегшало, бо спочатку жінки, а потім і чоловіки з усіх поверхів стали між собою сваритися. І в сварці мене хоч-не-хоч забули.

Через три години, як мене поліцаї назад везли (бачив кінокартину „Одруження Фігаро”), вже розпогодилося і надворі, а ще більше у мосму домі. Коли мої знайомі, а одночасно й наглядачі порядку, мене з вулиці в хату впроваджували — будинок знову заворушився... Знову на всіх поверхах люд збився. Але вже мене не лають, — о ні! — вже мене словами пестять-гладять...

— О, дивіться, я так і знала, що його з арешту випустять. Та він, як мишка, полохливий.

— Правда, смирний він. Його, калічку, як любисток, до рани можна притуляти. А ті паразитські поліцаї, і погібелі на них нема, завжди гарних та порядних людей чіпають. Руки б їм покорчило.

— Той каліка добрий. Ішла я раз із ним — ой який він приязний, який поштивий! Іде зо мною й каже: „Он горбочок, пані, обережно, не спіткніться”. І пособив мені, поміг кошика нагору нести.

— І розумний який. Музику таку жалісливу, таку культурну музику все слухає. І дві газети кожного дня купує і читає.

— А очі які в нього мудрі! Блакитні, глибокі — утопитись можна. Дай, Боже, щоб наші всі сини такі були.

— Правда, правда, він приємний, гречний...

— Обхідливий, ввічливий у поведінці. Товариський.

— А розуму в голові — копиця. І його так, сіромаху, задармо поліцаї мучать. Він не хлопець — золото . . .

Мені легше до порогу коливати. Поліцаї тільки підсміхаються. А на мене з усіх поверхів сахарінова хвальба сиплеться та сиплеться . . .

У снах тільки таке трапляється, а не на яву: за коротких три години я із злодія, шибеника, бусурмена золотою людиною зробився. Це, як каже моя знайома з другого поверху, це прямо живий жах!

ТЕЛЕВІЗІЯ

Бачите, які останнім часом непереливки мені — ну просто не щастить та й годі. І не лише з ногою. Не дуже щастить мені й в гостях. Куди б мене не запросили — завжди — ну, повірте, що завжди ті запросини не йдуть мені на користь. Чомусь розсерджуся, розпалюся я в гостях, що й не казати. І шкутильгаю додому насуплений, пригнічений, мов би мене десь, не доведи Боже, пограбовано чи боляче побито.

Прикладів? Та маю багатенько. Ось вам один. Запросили мене в моєму ж таки будинку. Та що оповідаю — в якому там будинку! Запросив сусіда через двері. Мовляв, бери свої милиці, коцію безсмертний,

та пришкандибай вечірком до нас на каву. Поп'ємо кави, погаторимо, трішки людей обмовимо... Заскоч на часинку-другу.

Не згоджуюся я. Думаю собі, чому це я поплентаюся до них на каву? Чому?? Вони мені не дуже там які близькі знайомі, кава коштує якихось десять центів — і я через отой маленький гріш буду нудитися цілісінький хороший прохолодний вечір.

— Не прийду, — кажу. — Лежатиму та на подушках ногу лікуватиму. Не можу.

— Прийдіть! — наполягає господиня. — Крім кави — сьогоднішнього вечора буде в нас ще телевізія. А на телевізії — атлетична боротьба, спортмордобій. Там сьогодні на екрані такий розпалиться мордобій, що любо глянути!

— Як це, — кажу, — любо глянути? На що? На мордобій?

— Аякже, — вона мені, — там дядьки тристафунтові як почнуть кулаками один одному щелепи вивалювати — то аж телевізор тріщить-здрігається. А сьогодні на каналі п'ятому буде виступати чемпіон мордобою — Буно Пампаніні. Ой, то ж і хлоп, як дуб. А м'язи на ньому, як в'язки бананів. Одне погано — у хлопа трішки ніс приплюснутий, розпечеричений, і чуба на маківці він мало має. А так — хлопець — краса. А як той Буно ногами б'є! Ой, як же б'є! Як тигриця натуральна! Як хвицоне ногою, як усмалить, як ударить партнера у живіт — то аж арена туди-сюди хитається. От спорт — правду кажу — любо прямо глянути! Усі в нашому домі дивляться на нього й не нахваляться. Прийдіть.

Подумав я, подумав — і погодився до них заскочити. Цікаво ж, міркую собі, хоч раз поглянути на боротьбу, на те, як від хвицання та мордобою арена туди-сюди хитається.

Ну, а до них ідучи, згадав про наш прадавній звичай: у гості йдеш — подаруночок, будь ласка, не забудь. Аджеж даси даруночок, і про тебе люди поганого слівця уголос ніяк не скажуть.

І що ж моїм сусідам взяти? Хіба морозива купити? Ні, не годиться. Не можна — скажуть, скупар нещасний, притаскав насміх дешевого морозива, коли тут від своїх дорогих ласощів холодильники вгинаються. Хіба взяти тістечка? Теж незручно. Наїдяться моїх тістечок і будуть тоді всім жалітися, що від них животи їм нагло розболілися. Е, візьму їм і подарую книжку. Твори Василя Стефаника у гарній золотій оправі. Це буде, напевно, непересічний подарунок, і пам'ятка, і насолода. От добре, хвалю я сам себе, що мені в голову така спасенна думка впала.

Книжку! І лише книжку! Хутчії купую я Стефаника.

Пришкандибав до них. Телевізор уже гарчав. Мордобій уже розпалювався. Я тільки присів, а пані-господиня без зайвих передмов ну бо мені таємниці цього, з дозволу сказавши, спорту розповідати.

— Бачите, — каже вона, — бачите, отой у білих підштанцях, що так зубами клацає й скрегоче — то Пампаніні! Дивіться, як він припечатав партнера кулаками межі очі — аж в того лице перекошилося. От молодчина! Ото краса! А тепер побачите — о-о, дивіться, — он той другий буде ламати йому ноги! Буде трощити йому кістки!

— Що, що? — злякано перепитую я господиню. — Буде трощити й ламати ноги? . . .

— Ага. Ще й як ламатиме! Із музикою. О, о, дивіться, як Пампаніні його душить. Він аж посинів.

Він аж стогне, аж гарчить, аж слинкою вдавився. А зараз Буно його, мов ту ганчірку, жбурне ребрами об землю. Чудесно! А потім стане йому черевиком на горло і буде на горлі танцювати. Оце так Пампаніні! Оце герой — перша кляса! А ви знаєте, — звертається вже вона до мене, — щось про Пампаніні? Знаєте, хто він?

— Не знаю я нічого, — засоромлено відповідаю.
— А хто ж він?

Пані-господиня і пан-господар у кріслах на хвилинку ніби завмерли, а їхні очі ніби сказали:

„І цей ось пень про Пампаніні так нічогісінько й не знає! От же ж дровиняка, ой тупиця!”

— Ви не знаєте нічого про Пампаніні?! Та це ж просто скандал! — заторохтіла господиня. — То слухайте. Він народився в Італії, в селі Б'янки, за двадцять миль від Риму. Йому двадцять сім років і п'ять місяців. У нього триста десять фунтів чистої ваги. Він шість футів і три цілі заввишки . . . У нього грудна клітка — сто п'ять, а шия — тридцять дев'ять ще й три четвертині.

— О, — дивуюсь я перестрашений, — то ви про нього оце все знаєте?

— Що значить „оце”, — встряс образений господар. — Ми знаємо й більше.

— Звичайно, більше, — перебиває враз дружина. — Я ще всього вам і не сказала. Пампаніні має третю жінку з Іспанії, а скакає в гречку до іншої, що приїхала з Венесуелі. Він має жовтого пуделя — і його, отого пуделя, недавно обстригли за двадцять п'ять доларів. Ага, ще пригадала — Пампаніні має на шиї шрам і невеличку бородавку.

— Дві, Маріє, бородавки, — поправляє пан-господар. — Дві.

— Одна, кажу тобі! — сердиться Марія. — Другу він випік минулої неділі. В газеті про це писали. І в тій же газеті було написано, що Пампаніні любить сильно музику, особливо такі пісні: „Цілуй мене й кричи” — музика Ля-бен-Роза, „На вікні сидить біла собачка” — музика Джімі Гу і „Ти причарував мене блакитним „каделяком”.

Я сидів, запаморочений такими інформаціями. Оце так пам'ять, думаю, у наших козаків. Знають про Пампаніні, що треба і не треба — навіть знають про його пуделя, коли того обстригли і за скільки то доларів.

— Ми такі речі, бачте, дуже любимо, — вириває мене з задуми господиня. — А що ви любите? Що вам найбільше до серця припадає?

Я був заскочений її запитанням. Ну, як на нього відповісти? Я мну під рукою книжечку, що збирався їм подарувати — й не знаю, що робити? Що сказати? Як відповідати?

— Я люблю . . . — нерішучо почав я, — я люблю Стефаника.

— Стефаника? — дивується господар. — Я щось такого борця-мордобоя не пригадую. А на якому каналі той твій Стефаник виступає?

— Він, — кажу, — на телевізії не виступає. Василь Стефаник?! Пам'ятаєте його чарівну „Землю”? . . .

— О-о-о, — втручається господиня, — це якийсь Стефаник, що має землю. То він певне не з Нью-Йорку, а десь мешкає на курячій фермі, на своїй земельці. Ми таких незнаних людей не можемо, звиняйте, пам'ятати. А ви, дорогесенький, земелькою цікавитесь? Значить, ви мабуть за Нью-Йорк частенько вибираєтесь . . . Розумію. Розумію . . . А я ніяк не могла добрати-догадатись . . . А куди оце, я пригадала,

куди вас недавно поліція возила? Невже бо до арешту?

— Ні, ні, не до арешту. Підвозили мене, каліку, до кінотеатру. Бачив „Одруження Фігаро”.

— О, одруження Фігара? А з ким же той Фігар рішився одружитися?

— Та він, — кажу, — справді не одружувався. То опера Моцарта.

— Моцарта? Щось про такого не чувала. А той Моцарт — старий чи новий емігрант? Коли приїхав до Америки?

— Та він, пані, не емігрант. Він народився в Австрії . . .

— В Австрії? Ага. То, кажеш, буде таки одруження того . . . як його . . . Фігляр. А де ж відбудеться вінчання — в греко-католицькій чи православній церкві?

Я нічого не сказав — тільки подумав: „Господи, нащо нам у хатах та телевізія здалася? Нащо? Щоб Стефаніка ми шукали на курячій фермі, а „Одруження Фігаро” — в греко-католицькій чи православній церкві?”

Подумав так і з книжкою, розлючений, відшкунтільгав зараз же додому.

ДОХТОРИ ТА ЗЦПЛИТЕЛІ

Новий тиждень приніс мені через мою зламану ногу повно нових клопотів. Де не повернуся — непроханих скороспечених самородків-зцілителів, різних докторів, хвершалів і костоправів — повно-повнісінько, хоч греблю ними загати. Настигають вони мене де треба і не треба. І чого варті їхні поради, рецепти, як ногу ушкоджену найліпше лікувати.

Один мій знайомий, майстер на всі руки — він може шити чоботи, може дахи латати й годинники ремонтувати — то він радить мені спати горлиць і пити побільше води із сіллю. Ще добре, каже він, щоб я під час сну трішки робив гімнастичні вправи, тобто щоб у сні ворушив я злегенька потовченими кісточками. Від цього, твердить він, нога ось-ось так і загоїться відразу! Як я йому не доводив, що я не можу дві праці разом виконувати — і спати і водночас гімнастикою скріплювати поцерблені кістки — не допомагало. Він напосівся на своєму: „Роби, як сказано, і ліва нога за тиждень перестане нити”.

Інший же знайомий, за фахом рахівник-економіст, раяв мені, коли в мене пече нога, прикладати мокрий, холодний рушник до чола й до шиї, і той рушник через живіт-груднину буде витягувати весь жар із лівого коліна.

— І так прикладай, друже, упродовж двох років. А воно, побачиш, витягатиме . . .

— Упродовж двох років?! — перепитав я його здивовано. — Та це ж довге лікування.

— Не поспішай, — він мені, — все має свій час. Навіть дитина родиться за дев'ять місяців, а ти чому ж це хочеш усе зразу.

А третій другака спіймав мене в голярні.

— Це ти? Та не клей дурня! Чого це ти на паліччя спиращешся?! Кинь ті ломаки!

— Не кину, — бідкаюся йому, — бо зламав ногу.

— Ой, — і він підходить ближче, — ой, що ж це з тобою? Та ти, без жартів, уже каліка. А як ти помарнів, як охляв! А постарів! Та ти зовсім із тіла спав. І, бачу, в тебе й брови якимось покостричилися, розволохатіли. І очі в тебе витріщені, і вії полиняли.

Ти вже руїна. Ти наче вже як запропащений. А обличчя в тебе яке земляне, погребне. Та ти вже на ладан дишеш, ти як живий покійник. А чи ти хоч забезпечений на випадок . . . ну . . . смерті?

— Забезпечений, — кажу, — на тисячу доларів.

— Ой це мало! Тепер похорон коштує дві тисячки. Ой, ой, а ти вже одною ногою наче там стоїш!

— Та, — терпець мені урвався, — йди ти к бісу. Киш від мене!

— А ти, — не вгамовується він і не відстає від мене, — не кишкай. Я тобі не курка. Вже гнівом пирскаєш, розприндився на мене. Ти ліпше слухай. Ось плентаєшся, бродиш із костурами — ти, пенюк незграбний. І не знаєш, що робити. А я тебе навчу і вивчу лікарувати. І ти сам себе майже з гробу вирятуєш. Одужаєш за місяць, будеш за тридцять днів, як огірочок, свіжесенький-гарнесенький. Намотай собі на вус — сам себе вмій рятувати. Я, наприклад, сам повигоював собі приці, сам собі вилікував, подумай но, гостець. У мене в крижах були ломоти — тепер нема. А шлунок мій! Колись у ньому шпигало, голками кололо, як я з'їв отаке манюцюпісіньке яєчко, а тепер якби й каменюку проковтнув — то й каменюку перетравить. А чому? Бо я знаю, як лікуватися. Ось у тебе зламана нога. І я тобі даю рецепт. Береш сиру покришену цибулю і перемішуєш її із медом, тоді додаєш туди ще квашеної капусти жменю, трішки перцю, дві ложки соняшникової олії і три-чотири часничини. І, врешті, декілька перестиглих сливок, червивих яблук і ледь-ледь гниленьких вишеньок туди вкидаєш. Все це як слід вимішуєш і здушуєш. Ось і маєш виціджений сік. Наливаєш його в склянку і, затиснувши щомога носа трьома пальцями, все одним духом випиваєш. Хоч і не до любости тобі таке питво — та мусиш з

апетитом, прицмокнувши, все випивати. Спершу воно буде бридке, а опісля, як втягнешся, будеш не пити, а розкошувати. Ручуся, ось моя зарука, стягнуться до купи і заростуть твої зламані кістки. Второпав?

— Уторопав, — кажу їй далі спостерігаю, з якою вірою їй завзяттям він про той сік оповідає.

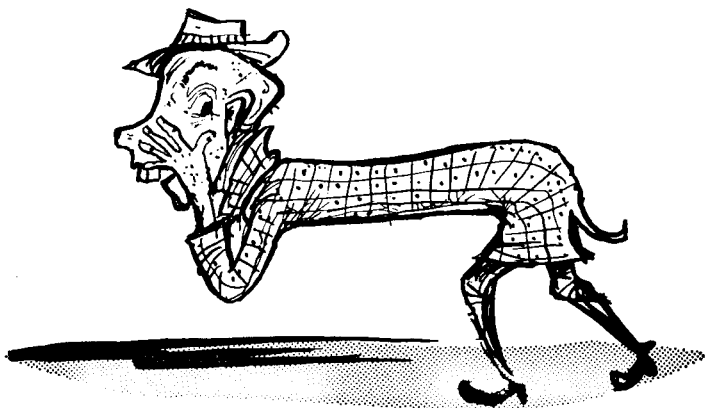
— Отже, роби так три рази на день. Відчуєш — бий мене сила Божа, коли збрешу — відчуєш, що нога вневдовзі буде як дуб дебела. І сам ти окреме знішаєш, поповнішаєш, подужчаєш. Ну, всього кращого, бо поспішаю я... Мені ніколи... Котра година?

— За десять шоста.

— Що, за десять шоста? Ой-ой-ой, а о шостій аптека закривається. А я ж мушу в аптеці мазі взяти. Знаєш, лишай проклятий за вухом укинувся. І аспірини куплю — інколи, подумай, наче хто з рушниці в голову стріляє — прямо від болю голова горить... І в хребті у мене щось, наче кішка, дряпає, щось дере й дере — як найнялося... І шлунок мені чомусь аж під груди підпирає, і все в ньому щось бурчить і булькає. Мушу купити дві гумові грілки — одну на груди, а другу ще кудись. Ну, я біжу. А ти не забувай мого рецепта. Побачиш, будеш, як віл, здоровий. Але про рецепт — ані шушу нікому. Я його опатентую. Я його тільки тобі прозрадив, тримай його в секреті. Ну, до побач...

Пішов, обома долонями обхопивши крижі. Ох, і натеревенив же він! Та його варто було б як слід вибатькувати за таку пораду, — подумав я і довго дивився вслід цьому горопашному чудасієві, дохторові та зцілителеві.

ЦІЛИЙ КРУГЛИЙ ПШИК

І ще раз співчуття . . .

Не можу душею покривити, багато людей жаліло мене щиро. А найприємніше — мої друзі виявляли свої вболівання-жалнощі, підсилюючи їх якимись щоденно-потрібними дарунками.

Якось заглянуло до мене в хату троє — і охкають, і руку тиснуть, і бозна скільки міхів здоров'я й гараздів мені бажають. А як виговорилися — мені, болящому, і дари з торбинки витягають. Той кільце ковбаски завтовшки з мою руку додумався принести, а та відбатований добрий кусень шинки і малосольних огірочків, а ще інший — адамових

слізок півкварти. Отож — і співчування стало якимсь і сердечнішим, і приємнішим. Через мою хвору ногу всі вдаються в тугу, журяться, зідхають, а потім по чарчині за моє здоров'я випивають. І мені від цього добре, і їм некепсько.

А один добродій, як мене коло мого будинку вздрів, з доброго дива чомусь не співчуттям, а веселощами вибухає. Чому це, думаю, угледівши мою ногу й костури, його така козяча радість охоплює? Чому хватає він мою руку і трясє її прямо до безпам'яті. І ощасливлений такий, видно, що щастя з його лиця так і випромінює. Мене це збило з пантелику. Я почувуюсь як у сливах. Що з ним? З якої нагоди, розмірковую собі, він вибухає такими radoщами?! З моєї краватки здуває порошок і поправляє ковнірець на моїй сорочці. Що за телячі ніжності! Та ж він, скільки я пам'ятаю, ніколи зо мною навіть не вітався, а не то щоб руку подавав та до самих вух всміхався.

— Чув, чув, а тепер вже й бачу. З ногою клопіт маєш.

— Та, — кажу, — що ж зробиш. Поковзнувся на вулиці й трішки надвередився.

— Ага. Тому то я тебе оце побачив та й подумав: „Треба б було з цієї нещасливої нагоди хоч із ним приязненно привітатися”. Отож — здоров бо був!

Бач, гадаю я собі, через що він мені руку тиче. Коли б не обгіпсована моя нога, він може й далі мене не помічав би. А так... Ну, що ж... Треба мені кожного тижня ламати ноги — тоді, можливо, частіше при зустрічах зволить зауважувати він мене.

— Отож, вітаю тебе, приятелю, із щастячком, вітаю!

Я розгубився. Відступаю на два кроки, щоб краще його бачити. Що він з неба впав? Якщо це він серйозно мені таке торочить — у нього, як то кажуть, не всі вдома, коли жартує — пса варті такі жарти.

— Вибач, — ніяковію я від його слів, — мабуть, хочеш сказати, що співчуваєш ти мені?

— Співчуваю?! Та ні! Навпаки, поздоровляю я тебе! Поталанило ж тобі! Ой і щастя шмат на твою долю привалило! Розторощив, бач, собі ти ногу! От молодчина!

— Чого я молодчина? Який це в мене щастя шмат?

— Та не відкараскуйся! Звичайно, щастя у жмені маєш. Авжеж. Біг по вулиці — трах-бах-хрусь! — і вже на ногу налягаєш. І на тій зраненій нозі заробиш сто тисяч долярів.

Може він п'яний, що таке варнякає? Але з лиця не видно. Хіба має гарячку, бо он в очах якісь гаспидські вогники просвічують?

— Які сто тисяч долярів?

— Не прикидайся. Ти спритний хлопець. І кметливий. Еге. Знаєш, як гроші заробляти. Наймеш тепер адвоката, підкупиш свідків — і до суду полізеш на костурах. І там зчиниш бучу. Там поклянешся слізною, що пішохід, на якому ти поранив ногу, був ковзкий, нерівний, покопирсаний — отож, місто мусить відшкодувати тебе за те, що ти скалічився. А ти ж і пройдиш, ти вмієш ще й до того різні штуки викидати! Брехати та придурюватися тебе не треба поучати. Ти в суді як наколобродиш, як нафантазуєш! Скажеш: „Світлий суде! В мене не тільки нога ушкоджена, а й все тіло потовчене. Через несправний пішохід у мене і з серцем щось недобре коїться, і в боках ламає, і смаку в устах не-

має, і з голови волосся потроху випадає . . . А як між плечима в мене тупим шилом раз-у-раз шпигає . . .”

Знаю тебе, ти обов'язково отак будеш в суді жалітися. Та ще й може для більшого ефекту розпустиш нюні. І, певно, ще не забудеш додати, що через той зловісний пішохід ти тепер вночі з ліжка зриваєшся і в судамах по підлозі качаєшся. Та ти ще й можеш затруситися перед суддею, немов ти, впадши на вулиці, ще й епілепсії собі на все життя набрався. Як затрусився та як задригаєш однією здоровою ногою, та глухо як застогнеш — то суддя тобі й присудить сто тисяч доларів. От і вимудруєш собі грубу копійку. І запанієш. Бач, який щасливий ти! Інколи щастя прямо на людей біжить, а мене чомусь завжди минає, не помічає. Я хотів би хоч раз собі зламати ногу, щоб розбагатіти — і не вдається, а тобі, де не повернешся, щастить-таланить . . .

В мене аж руки засвербіли огріти його костуром, оперезати так, щоб не я, а він затрусився та задригав — і не однією, а обома ногами. Та як він сміє таке патякати? Ой, вже ж і торохтун, базікало! Плете щось неподобне, як несповна розуму чи наче він блекоти об'ївся! Добовкався до того, що навіть на мене чорну хворобу накликає.

— Ти, ти . . . — я від обурення не можу добутиися на слово.

— Чого ти почервонів? — він до мене з розпорохидною усмішкою. — Стидно тобі стало? Відгадав твої заміри й думки? Спіймав тебе на гарячому? Ага! А може ти й не спіткнувся на пішоході, а сам собі навмисне ногу молотком хруснув, щоб заробити копійчину? Признайся, ніхто тебе за це не буде катувати. Навпаки, лише похвалять люди, що зумів домудруватися до такого легкого зарібку. Признайся, сам себе молотком ти хруснув?

Тут вже я не витримав і в думці покляв його: „А що б тебе побив родимець, який ти пришелепуватий та учіпливий! Ну коли ж ти до такої міри нерозумний — я над тобою потішуся, уволю накеплюся”.

Я опанував себе і не показую ані єдиним по рухом чи покліпом очей, що я розлючений. Я вдаю, що мені від його слів зробилось лячно. Я швидко озираюся, начебто для того, щоб упевнитись, що ніхто нас не підслухує.

— Слухай, — із якомога найбільшим дрижанням у голосі кажу йому, — слухай, ти вгадав, але — ради всіх святих — нікому, цсс . . . Я сам собі вдома, навмисне, ногу розбив.

— Молотком?

— Поклав ногу поміж стільцями і — брик! — кістку поламав.

— А в суді скажеш, що скалічився на вулиці? І грошики згрєбеш?

— Та чого ти так на мене гнівно дивишся, — граю я свою ролю далі, — всі заробляють на зламаних кістках, всі брешуть, чому бо мені зась. Але благаю тебе, змилосярдсья наді мною, нікому ні гу-гу, бо скажеш ще комусь — і я, замість грошей, десять років буцегарні матиму. Нікому не кажи.

— То-то ж, не скажу. Але як заробиш дурницею в суді купу грошей — половину мені віддай.

— Дам половину.

— Слово?

— Слово! — і тут вже я не витримав: — Слухай, — вже криком прорвалася в мене образа, — слухай ти, дідькова личино, що я тобі скажу. Я до суду не йду. Чусш, не йду. Я за свою ушкоджену ногу нічого не матиму й не хочу мати.

— Як то?

— А так. Не матиму нічого, отож, ти, довбне, одержиш від мене аж північого. Одержиш цілий, круглий, отакенний пшик! Пшик дістанеш в обидві твої загребуці жмені. Пшик!

І я від нього поспішив відшкутьільгати за ріг вулиці.

БАБО КИЛИНИХО, ДЕ ТИ?

Радісна новина. Моя нога вже не дошкуляє мені так, як кілька тижнів тому, коли то я від неї, клятої, не знав просвітлої години. Біль уже утихомирився...

Я підспівую, жартую, веселюся. Аякже. Вже починаю оклигувати. Стонадцять разів остобісілі костури та гіпс викинув на смітник, а проходжуюся по вулицях із такою зграбненькою, інтелігентною,

з якою часто-густо підтоптані професори з університетів походжають, паличкою.

Не працюю, часу маю вдосталь, так вдосталь, що хоч бери його та іншому комусь ще позичай.

Ну де ж день згайнувати? Унадився я в парк. Там просторо, соняшно, гамірно. І там такого наслухаєшся і такого надивишся, що тобі не треба йти вже й у кіно. Там, у парку, справдешній цирк — і не той самий день-у-день, а такий, що постійно міняється. А несподіванок вже там! А різноманітного дивацтва — хоч одбавляй! Про деякі я хочу... Але ні, ні! Наперед не буду забігати. Цього разу сидів у парку я довгенько. Ліньки було якось до хати вибиратись.

Приємно було спостерігати, як присмерки спочатку верхів дерев чіплялися, потім на все гілля налягали, аж, врешті, по стовбурі аж до коріння, на землю, добиралися...

Я не зчувся, як і посутеніло. І я в парку сам... Аж ні, он там ще маячить хтось...

О, старенька жінка! Вона, як видно, перепочиває. Ось взяла велику торбу паперову в руки, а ще більшу, шкіряну, силкується скинути собі на плечі... Йде... Вона така старенька, хирна, що, здається, оті дві торби — спереду і ззаду, її, сердешну, надвоє, як суху билину, переломлять.

— Бабусю, — я до неї, — дайте я вам торби понесу. Вам же не під силу.

У неї в руках ще був пучечок зілля, і вона його вронила. Я підніс його і їй віддав.

— Бабусю! Чого ж це ви?...

Вона здригнулася — не знаю, чи то від моїх слів, чи від голубів, що з кущів спурхнули і шурхнули якраз над жінчиною головою.

— Давайте, бабусенько, я ж...

Вона щось замимрила — не зрозумів, що вона мені сказати хотіла.

— Я візьму обидві торби . . . Так. Ви йдіть наперед, а я за вами. Помаленьку отак ми й підемо.

Я йду позаду, йду, а мені на голову пташина — кап!

— Ой, капосна! — так я вигукнув, як гукав колись, одного разу, вдома . . .

. . .

І зринуло в думках . . . Був такий, як отепер, вечір. Я біг попереду і все по-жаб'ячому квакав, а мати ззаду йшла й мене просила:

— Синку, досить, вже надоїло. Ану краще загавкай.

— Не хочу, мамо, гавкати. Охота в мене квакати.

— Тоді біжи від мене далі, щоб я не чула.

— То ви, мамо, мене не любите?!

— Люблю, а квакай від мене далі.

А я біжу, а бур'ян з обох боків розшумівся буйною зеленню, а я зелень ногою — хвиць! — а тоді „ква-ква!“ — і женуся вперед навпроти місяця. Коли це — під одним деревом на мій новесенький кашкет, а з кашкета мені на ніс негідне капнуло . . . А я, не довго думаючи, в плач!

— Мамо, він капосний, нечемний . . .

— То горобчик, синку.

— Я йому цього не подарую. Він халамидник.

— То, синку, пташина Божа.

— Яка, Божа, мамо, коли на мене капас.

О, як я тоді розізлився! Пустун, байдур той горобець. Я йому . . . Дам я йому хльосту!

— Мамо, підсадіть мене на дерево. Я спіймаю того горобця . . . Я йому скину штани і всиплю гарячих.

— У горобця, синку, нема штанів.

— Як нема — то я йому кулаком так помахаю.
Мати витирає кашкета, а тоді до мого носа . . .

— Мамо, — репетую, — ой же ж у вас і рука порепана! Аж мені ніс дряпас. Витирайте хоч помалу.

— Терпи!

— Не терпиться.

І ось я знову взявся квакати. Коли . . . на перехресті баба Килиниха несе в'язки бур'яну й поліно.

— Синку, — мати до мене, — ти молоденький, а он бабусенька старенька. Будь гарним, послушним хлопцем, гайда до баби. Хутчій! Допоможи їй нести, а опісля через город прибіжиш додому. Гайда!

Е, мені не дуже то хотілося. Квакати і легше й приємніше. А тут біжи й бери поліно. Та нічого я не вдію. Мене вже мати й долонею по штанцях поплескує, щоб поспішав .

Біжу . . .

— Бабо Килинихо, дайте я вам поможу.

— О, гарний хлопчик. Хочеш пособити?

— Не хочу, а мама посилас. Ви старенькі, а я молоденький. І я хлопець послушний . . .

Йдемо . . . У баби спідниця рясна-рясна, а стежка вузюсінька, і я через ту спідницю — от мені горе! — раз-у-раз спотикаюся і бабу плечима в руку торкаю.

І вже я не квакаю, а мовчу й дивлюся, чи ще далеко до бабиної хати . . . А як дійшли, баба Килиниха мене по голові погладила і в хату запросила.

— Що ж тобі, сину, дати? Яблуко чи коржика?

— Коржика, бабусю, дайте. Яблуко у вас із саду я так чи так украду, а коржиків у нас нема.

О, подумати, пташина своєю капкою скільки у мене спогадів з-перед десятків літ зродила . . .

...

Ми переходили стежкою вузькою, неосвітленою. У зашерхлій калюжі відбивались мерхкло далекий електричний ліхтар і сплетіння хмародерів.

— Бабусю, тут слизько. Я вас підтримаю, — і я взяв обережно її за руку. Вона обернулася, і я запримітив, як в її запалих та переляканих очах заблискотіли безліч-безліч далеких ліхтариків.

— Хлопче . . .

— Що, бабусю?

— Хлопче, — і вона в благованні стиснула долоні в два, як грудки сірі, кулачки, — змилуйся . . . Бери і торби, і мої останні гроші . . . Ось п'ять долярів . . . Бери усе — тільки не вкорочуй мені віку. Не вбивай мене . . . Загубиш душу — гріх же непростенний на себе візьмеш.

„О, мати рідна!“ — я не знаю, чи я так нехотячи викрикнув чи може лиш подумав. Я заціпенів, а торби бабині, що я тримав, нараз зробилися хтозна якими тягарями. Вони мене усього тягли донизу, валили мене з ніг. Хіба я сподівався, щоб хтось так розпанахав мені душу?! Втекти чимшвидше звідділя. Втекти?? Лишити стару жінку на темній стежці ще в більшому страху? Вона може подумати, що я в кущі побіг, до товаришів, шукати допомоги. Вона з хвилини на хвилину буде, можливо, сподіватися, що я вернуся вже не сам — а із гурмою — і всі ми наскочимо на неї, приснемо їй у лице дикою лайкою і, наліхословившись удосталь, уколошматимо отут її на місці. Бідна, бідна жінко, якого жаху, і гадки про таке не маючи, я тобі завдав! І я сам вскочив у великий клопіт. Та ти ж, старенька, можеш ще від ляку на стежці тут умерти . . . Ну що мені робити?

— О, мати рідна! . . .

— Ти матір згадуєш, — і бабуся вперше на мене якось жалібно та співчутливо і довго-довго подивилась.

— Згадую, бо ви ж такі старі, безсилі та нещасні, як моя покійна мати. Ви крихітка у крихітку на неї схожі . . .

— Як я схожа, хлопче, то не роби лихого. Бери торби, бери гроші, але не забивай . . .

— Бабусю рідна, та руки хай мені покорчить, коли я вас у злій думці бодай пальцем зачеплю! Хай же мене параліч навіки розіб'є, як я тіль-тілечки вас уразити збирався! Я хочу вам допомогти . . . Вам услужити, догодити . . . Мене такого колись навчали. Я хотів вас припровадити із парку на людну вулицю — і все. Беріть, будь ласка, назад ваші торби, беріть і не лякайтеся мене. Хіба я справді скидаюся на душогуба?

— Та як тобі сказати? Зараз не скидаєшся, а скидаєш дуже. То ти таки дійсно не грабуватимеш мене?

— Не грабуватиму, бабусю.

— Чи ти ба! — знизала вона плечима. — І навіть грошей не будеш домагатися від мене?

— Не буду.

— І мене не страшиш?

Ой, бабусю, не рань і так порансню мандрівним життям, далеким від рідної землі, мою нещасну душу! Мені коштує немалих сил мину страстити, не то людину. Жінко, жінко, пильніше глянь на мене, і відчуй, і зрозумій мене. Навіщо людина у людині звірюку лиш вбачає?! Я, бабусю, такий же — не інакший — як і ти. Ось ти трясешся, а мене трясє від болю всередині, ти тікатимеш, і я бігтиму не знаю чого поза тобою, ти розплачешся, а я аж до ніг твоїх впаду і гірко розридаюся. Жінко, від-

чуй, що я до тебе не з ножем, а з цілим серцем лину.
Відчуй...

— Мовчиш ти, хлопче, а я питала, чи ти мене...

— Ні, ні, не страчу. Я задумався й забувся...
Ні, я не здібний стратити людину...

Ми йшли, і вона, очунявши трохи від страху, хоча й збиваючись майже на кожному слові, стала оповідати, які випадки — аж моторошно інколи дивитися — трапляються у парку. І не в пору темну, не в горобину ніч, а у день білий. Тут такі телепні тиняються, що страшно на них глянути. А як зберуться ватагою — та як розбісяться, як засвищуть та завигукують, та осатаніло як поженуться через парк — гілля, не то люди, здригається.

— Ото я й думала, що ти з тієї кости. А ти такий утішний, ввічливий, приятний...

— Звідки ви знаєте, що я?..

— Знаю. Ти хороший, мудрий, ти вродливий...

— Бабусю!

— Еге, чарівна, щирозлата ти людина. Нехай тебе всякі недуги обминають. Ти хлопець вийнятої чесноти. Душа в тебе добряча і серце тепле до людей. Мій добрий, мій хороший, дозволь мені тебе почастувати. Тістечко в торбині є й морозиво. Чого тобі бажається?

— Бабусю, чого ви мене так хвалите?! Що ж незвичайного, такого доброго, я вам зробив?

— Що доброго? Ти міг би мене в парку пограбувати і забити — і не схотів. Чи це не добре, що ти ніякого лиха не натворив? Звичайно, добре.

Я дивлюся на неї. Обличчя в неї просто зморшками посічене. І руки сірі, порепані, і такі скарлючені та скандзюблені, наче в корчах. Такими руками, я пригадую, мені маленькому мати часто носа вити-

рала. Ой, які ж вони були шорсткі, і як мені тоді боліло та щеміло!..

— Бабусю, — кажу і не відриваю очей від її рук, — знаєте, що я зараз зроблю?

— Мені зробиш? — і в неї докраю поширилися очі. — Мені?!

— Вам!

— Хіба думаєш мене таки убити тут?! Невже ти передумав і хочеш мене . . . тут. Ні, не вбивай, он і люди ходять . . . Пусти мене . . .

Я не сказав, що мені хотілося поцілувати її руки.

— Бабусю, — через велику силу кидаю їй, — ідіть собі, я не тримаю вас. І не збираюся я вас вбивати. Ідіть і не вбивайте ви мене. Ідіть, бо я тут на стежці трупом ляжу . . .

Я вулицею йду в якомусь чаду-тумані. Мов сам не свій. Який же дивний світ настав! Який же він переінакшений облудою, ненавистю та страхом! Я — людина щирозлота, я — чеснотливець, бо я в темному кутку безборонну стару жінку не пограбував і не забив. От дивовижа, горе! О, бабо Килинихо, де ти?! Я хочу сказати, що в цьому дивному світі твоїм коржикам і яблукам доземно, бабо, я вклонюся.

Я ЖЕБРАКА БЛАГАЮ

А сьогодні в парку я нудьгував. Ніхто ні з ким не б'ється, ба навіть не свариться, ніхто нікому на все горло, під сміх юрби, щось не вичитує, чогось не поучає, жінки з дитячими візочками сьогодні повмощувалися, як завжди, на лавках і спокійнісінько сидять, але чомусь не решетують язиками усіх своїх знайомих із навколишніх вулиць.

Нудьга від такого спокою бере. Навіть недоросла, напівпарубоча босячня десь запропастилася, вона сьогодні не розгарцьовується по доріжках і не шмигляє наввипередки поміж кущами та деревами.

Мені нічого не лишається, як від нудоти гав ловити. Сиджу і на всю потужність позіхаю. Навіть, надиво, немає з ким перекинутися ським-таким словечком. Ба ні! — буде з ким розмовитись. До мене наближається людина. Та яка ж це, Боже змилуйся, людина?! Якийсь або жебрак нужденний, або безпросвітній гидкий п'яниця. Аж сірий від бруду, а поприщений вид аж паленіє. Засмальцьований кашкет на ньому, а сам обідраний і такий знесилений, миршавий — чи то від горілки, чи від недуги.

— Гей, ти, — звернувся він до мене тремким, хриплим голосом, — поможи мені. Сьогодні, повір, нічого ще не їв. Дай, коли ласка, півдоляра.

Мене пересмикнуло від його слів. І, правду кажучи, я відразу й насторожився і не злюбив обшарпаного незнайомця. Чи, бач, почав якої! Не заговориш мені зуби, я горобець стріляний. Півдоляра забандюрилося. Може тобі заманеться чогось ще більшого?! Але дарма — хоч з якими жалісливими словами не підходь — анічогісінько не вийде. Не на такого ти, братіку, натрапив. З якої речі, мізкую я собі, я йому гроші даватиму? Півдоляра дай йому, і він його ж проциндрить зразу. Видать, п'янюга він. І, мабуть, злигався з такою ж, як і сам, босотою — і оце для неї та для себе канючить у парку копійчину. А виканючить — тоді чкурне до своєї бродячої компанії, і всі тоді повіються по барах, щоб поскоріше перепаленою та смердючою горілкою собі очі та ум туманити. Бридкий він! Не дам йому нічого.

— Бачиш, — і кожне слово прямо відтинаю йому неприязно, — я не такий багатий, щоб розкидатися грошима. Поки заробиш того доляра — то натомишся не знати як і скільки. У мене, чоловіче,

велика скрута з грішми. Оце недавно зламав ногу — і в шпиталь за лікування треба мабуть буде викинути не менше як п'ять десятків. А поза шпиталем за всякі натирання та огрівання також готуй добру копійчину. Звідки ж я тобі візьму ще півдоляра?

— Як не маєш, пожертвуй бодай двадцять п'ять дрібних — і за те спасибі.

— І цента за душею в мене нема, — так само недоброзичливо відказую йому. — Я заробляю ось стілечки, і з того заробітку пособляю старому батькові.

— Хай буде по-твоєму. Візьму я й п'ятнадцять-десять центів, — не відстає від мене. — Десять ніччених центів.

— Нема й десяти у мене, чоловіче. Ти дослухай, я не доказав: і з тої платні купую інколи харчі та одяг я ще й двом хворим сестрам, а в кожній сестри по чотири душі дріб'язку...

— Дріб'язку? Дітей?

— Ага. Дітей, голодних ротенят, що не розуміють, коли казати їм — нема. Вони все пхинькають і просять: „хліба, моні!“. Як бачиш, у мене доллари не залежаться. Не гнівайся на мене, — вже не сердито, а лагідніше, майже з просьбою до нього мовлю. — Іди собі з Богом, може десь зустрінеш багатшого та вижебрасш у нього собі на прожиття.

Обідранець поворушив губами, тоді пошкрябав вказівним пальцем розхристані, волохаті й наскрізь потатуйовані груди, аж нарешті запустив п'ятірню під кашкета, у свій чуб розкуйовджений, і його ще більше розкудлатив.

І все мовчить. Щось обдумує. Аж ось він якимсь пильним, аж ніби зачарованим поглядом прилип до землі і ледве чутно, наче для себе, повторяє: „Дітки, дріб'язок“. І знову ані слова.

Аж вкінці заговорив до мене:

— Ти, ласкавий пане, тоді герой, коли все це витримуєш. Герой. Як же ти бідуєш! Батька, двох сестер і восьмеро дітей при житті тримаєш. І вони всі мешкають з тобою в одній хаті?

— Ні, — кажу. — Я сам отут в Америці. А тато, сестри і їхні діти далеко і далеко звідси. Тисячу і тисячу кілометрів від мене. Вони поневіряються аж у Сибіру. Я їм посилки туди пересилаю. Знаєш ти, де це Сибір?

Він наче мого питання і не чув. Він ураз став нищпорити по своїх кишнях.

Я ні пари з уст, я затамував віддих, слідкуючи за кожним його рухом . . .

— Ось, — і він рахує на шкарубкій і аж репаній долоні повизбирувані з усіх кишень темно-руді, липкі й обваляні у поросі й болоті мідяки. — Ось тобі від мене тринадцять центів.

— Слухай . . . — далі я не можу нічого вимовити. Я дивлюся навкруги: мені здається, що дерева кружляють, кружляють і наближаються, кружляючи, впрост до мене. Ось вони мене гілками вже хвиськають. Мені жарко, я халаюся за шию . . .

— Слухай, що ти робиш?!

— Це для тих голодних дітей. Бери. Я також мав діти — не восьмеро, а двоє — і знаю, як вони пхинькають. Бери для тих дітей і передай від мене туди, де кажеш, до Сибіру.

Поклав на лавці мідяки і рушив. Ось він віддаляється . . .

А я стою такий безпорадний і неприкаяний. І хвижа думок батожить мене дошкульно.

Як це сталося? Я гарячково шукаю порятунку. Я розтроцений. За одну хвилину я прибитий, приплесканий аж до землі. Який я нараз зробився ма-

лесенький, мізерний. І який черствий. Велика, шляхетна і чутлива людина тількищо від мене відійшла. То не п'яниця, не волоцюга — ні!

О, дорога, добра людино, не відходь, так не вражай мене! Вернися! Дай мені усіма найсердечнішими словами у тебе вибачення попросити. Я перед тобою, залахмітненим, брудним, оприщеним, ладний навколішки упасти. Обкартай мене, ненажеру, скупаря. Я можу тобі не півдоляра, а десятку, сотку, а то й три сотки тих долярів дати.

Не відходь, благородна та з чистим серцем ти, людино! Ходи до мене, бо сором невтихомирний дозольтима мені щоднини! Мене докори совісти замучать. Вернися! Острами мене, збештай, щоб я черствим таким більше не був, щоб я іншим зробився, щоб я цілковито переродився. Я ще недавно думав, що світ гидкий, нещирий. Неправда! Світ не поганий — о, ні! — він доладний, гожий. Тут стільки прекрасних людей проходить мимо тебе, а ти, підсліпуватий, їх не помічаєш. Розплющ очі, розкрий серце, прагни знайти щиру людину — і ти її знайдеш. Роздивляйся, шукай її не в золотих палатах — ні! — а на сірій, убогій вулиці. Он вона, людина, пішла, вища на дві голови від мене. Он він, брудний чвалай і понад усе шляхетний, він, прищуватий, з турицею на чолі й руках і кришталево чистий серцем . . . Он він від мене віддаляється.

Вернися, чоловіче! Мене розпik до білого і жаль і сором . . .

Я біжу за ним.

— Слухай, — я задихаюся, — слухай . . . Ось я отам знайшов аж п'ять долярів. Це не мої, тількищо підняв із стежки. Візьми. Ти ж голодний. Побідаєш, обмисься, у теплому десь переночуєш Бери. Це ж не мої гроші, я їх знайшов.

Він зупинився. Став нерухомо. А я з простягнутою рукою, розтерзаний сумнівами й докорами, чекаю . . .

Візьми, мені полегшає. Візьми, жебраче, я тебе так благаю . . .

ТЕНДІТНА ПАНІ

У парку можна й смачно пополуднувати. Неохота ж розкидатися грішми по ресторанах — отож, купуєш дебелиньку цибулину, шматок ковбаски, кусманчик хліба житнього і ще чогось такого —

і прямуєш між дерева. Така приємність — розсядешся-розкинешся на лавці, їси та ще й кришки збираєш та ними зграю горобину підкормлюєш. Та ще ж і свіже повітря! А на свіжому повітрі апетит розпалюється такий, що, здається, вола засмаженого подужав би — не то ковбасу та цибулину.

Та ще й для споживання така свобода! Ніхто за тобою не слідкує, як ти там їси. Чи відкушуєш хліба чи ковбаски стілечки, чи на всі зуби, чи відхоплюєш ти огірка чи цибулини тільки скрасчку, чи цілу половину — ніхто того не запитатиме і не осудить. А в ресторані — рятуйте мою душу! — спробуй тільки привселюдно взяти цибулину в руки і захрумтати нею — то люди так і почнуть пильнувати кожний порух твій, вони так і упруться в тебе поглядами. Дивитимуться та ще й кривитимуться. Кажатимуть, глядіть но, чудо якесь он там сидить і наминає, як заєць моркву, цибулину. Та тими поглядами вони тобі наче отак — чик! — і обчиркряють душу, і ти, згнітивши серце, поспішиш, скільки в тебе духу, втекти у темну вулицю, подалі, на безлюддя.

А в парку — о! — тут просторо, вільотно. Чи ти споживаєш гарнесенько, по-панськи, чи плямкаєш і цямкаєш — ти нікому не псуєш нерви і не муляєш очей.

— Смакує?

О, мене неначе хтось у крижану воду зненацька кинув. Я здригаюся. А це що прибилося до мене? Жінка. Зґрабненька, невелика на зріст, у літах уже. Досить чепурно убрана. На шиї срібний ланцюжок із малесеньким чи то дзеркальцем, чи то годинником, в одній руці руда, із золотавим мереживом, торбинка, а в другій — кольорова хустиночка. Таку тендітну постать я часто бачив на малюнках у тих

книжках, де оповідається про життя заможних людей минулого сторіччя.

— Невже тобі смакує? — вона до мене.

— Еге! — спантеличено гугнявлю, бо в мене ж повний рот цибулі. Я ж бо нікого тут не сподівався. — Смакує, — і силкуюся проковтнути, бо ось-ось удавлюся. — Вірите, охота до їди мене добре розібрала. І до смаку усе! Смачне таке, що просто не сказати.

— Та бачу. Ти щасливець, їси, аж порожевів он від натуги. Аж очі, вибач на слові, трішки витріщив.

Вона розглядає мене, роздивляється на розкладені на лавці мої харчі, та ще й так роздивляється, наче до них молитися. Її моя їжа наче приворожила. Вона ніби слинку з голоду ковтає. А може ні? Може мені привиділось? Ні, ні, на правду, вона ковтає слинку. А так! Видко, до краю зголодніла жінка. Оце вона й розмову зо мною почала. Хоче підлеститися, щоб я роздобрився та дав і їй поїсти. Ну, що ж — віддам їй рештки ковбаси. Де моє не пропадало. Не хочеться, але мушу вже віддати, бо вона не відриває очей від їжі. Хай підкріпиться-підживиться та знає, що добрі люди ще на світі не перевелися. Але... І тут мене підстьобнула інша думка. Та як же це можливо?! Капелюшок такий заманистий, з хутряним хвостиком, торбинка золотими нитками прошивана, вибагливо-примхливий ланцюжок із годинником чи дзеркальцем манірно шию облягає — зовні така, здається, розкіш, а всередині, в кишках, звиняйте, вітер віє. Невже вона голодна?

— І ти, голубе, все з'їси?

— Та, — кажу, — як вам сказати. Плянував усе поїсти, а тепер не знаю. Можу й поїсти, а можу, коли треба, децю й залишити.

О, пронеслося в думці, нема сумніву, що їй вже допекло. Їй вже голод дозволяє. Іч, чим цікавиться: „Чи все з'їси?“. Це вона наздогад буряків, щоб дали капусти. Мовляв, дайте напитися водиці, бо мені від голоду кишки вже постягало.

— І ти, любесенький, не об'їсися?

— Ні, пані, — вже мене трохи злість бере. Не дасть спокійно й попоїсти. І принесло ж її до мене. Де вже об'їсися, коли тут вештаються такі повні цікавості настирливі тітусі. Вони від уст твоїх дометикуються шматок хліба відібрати. — Ні, не об'їмся, пані, бо ви ж сюди навідалися. Ось вам . . . Не погребуйте мою їжею. Ось скуштуйте ковбаси . . . І цибулі напіддачу. Призволяйтеся, бо бачу, що ви зголоділи до безміри. Їжте.

— Що ти? — і вона насуплюється і копилить губи. — Облиць, добродію, такі недобрі жарти!

І чого вона скривилася й надулася, як півтора нещастя — не розумію я її. Може їй запропонувати чогось іншого?

— Як не хочете, — кажу, — ковбаски, спробуйте швайцарського сиру з огірками. І молоко я маю.

— Чи ти це навсправжки?! Сир з огірками. І молоко. Ні, ти глузуєш з мене.

— Не глузую. Їжте. Смакуватиме.

— Що ти, що ти? Хочеш, щоб я зіпсувала собі шлунок?

Тут я вже не витримав.

— Пані дороженька, — крізь зуби я піджу, — ви ще й їжею перебираєте. Ви, бачу, не голодні.

— Що ти здурів?! Звідки тобі влізло в голову, що я голодна? Звісно, я не голодна.

— То чого ж, — підвищую я голос, бо мені вже не по собі зробилось, — чому ж, пані, ви, на милість

Божу і ради всіх святих, і ради мого спокою, до мене причепились?!

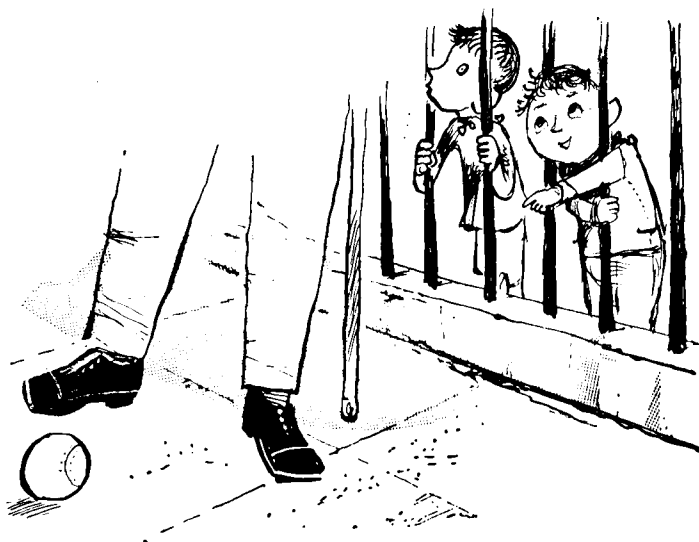
— Я, любесенький, до тебе причепилася з цікавості. Я ще в житті своєму не бачила, щоб хтось так уплітав. Ковбаса, і більша за кулак людський цибуля, і сир, і молоко із огірками... І все це ти стеребиш?

— Вже, як бачите, майже стеревив.

— Тоді у тебе не кишки, а справжнісіньке залізо. Вперше бачу, що людина має всередині не шлунок, а молотарку. Я б від таких харчів до вечора сконала. Ну, їж і далі на здоров'я! Даруй, що тебе потурбувала.

І тендітна пані, озирнувшись ще раз — ще два на мене, вийшла з парку.

ЧИ, МОЖЕ, ІНАКШЕ ТРЕБА?

А сьогодні захотілося мені не в парк, а повз рідну нашу, українську школу перейти. Хоч на мить, мислю собі, згадаю безжурні часи свої, коли я також по шкільнім подвір'ї, як навесний, гасав, на одній нозі підстрибував, на тинок чіплявся, на дерева вибирався... А як на гойдалках вихитувався! А як раз, пам'ятаю, хлопці мене схопили з обох боків — і нумо розкручувати, неначе дзигу,

а я з розкуйовдженою чуприною і з розчепіреними руками, всі казали, на найкраще в нашому селі опудало скидався. А як тоді я верещав — достоменно як порося те недорізане. А всі навколо мене помирали зо сміху...

Або як затівали ще гратися у попсованого телефона. Чудасія тоді творилася! І починалося: шепче перший другому — зеленина, другий третьому — травина, а потім і йде від вуха до вуха, ланцюгом: бадиллина, цибулина, насіннина... А до мене доходить — конина! А я смішком передаю товаришеві — худобина! Ну, а товариш як роздрочиться — та як не схопить жменю землі сухої, та як не дремене за мною, щоб мені вуха понатирати — горенько моє! А я, хитрун, видряпаюсь на тинок і звідти ногами від нього щосили відбиваюся...

А які в нашій клясі кумедні прозвиська були! Мене всі дражнили „перепічкою”, бо я був товстий та ще й з приплюснутим носом на додачу. І були в нашій клясі і „гарбузи”, і „чаплі”, і „мамалига”; був „джміль”, було, здається „перевесло”, а Петра Горбенка за те, що він рідко коли свого чуба розчісував, прозвали „коров’ячим хвостом”. А Марію Гук ми тихцем кликали „срібною тополею”, бо вона як читала своїм приємним голоском віршика — обов’язково то в один, то в другий бік ледь-ледь перегибалася...

А пізніше, перейшовши у шосту клясу, я схудсхуд і вигнався жердиною угору — і мене тоді прозвали „чорногузом”...

А на Федька Книша всі гукали „Реве та стогне Дніпр широкий”, бо він мав звичку говорити басовито, повагом, як дідуган — та ще й розтягував слова, як казала вчителька, „на цілі кілометри”...

Які ж то проминули безтурботні роки!

Школа моя . . . Перешуміла зелена радосте моя!
А як бувало . . .

— Give me the ball!¹

Я здригаюся. Підводжу голову. Хто гукає? О, це до мене звертаються! Я стою якраз перед огорожею. Проміння вечорового сонця проривається між хмародерами і озолочує свіжовималюваний напис: „Українська школа”.

Від такого напису мені на душі легенько робиться — так, наче на моє серце хто поклав пучок чебрецю чи волошок з жита. Подумати! Серед залізного торохкотіння, серед хмародерів, бензини, автомобільної хурделиці примостилося й ріднеє гніздечко. Он шкільне подвір'я. На ньому два хлопчаки нервуються, тупцюються і в мене оченятами впиваються . . . Один опецькуватий карапуз, як рожевий баллон надутий, а другий — піснолиций, вутлий, як оселедчик пересушений.

Обидва раз-по-раз сквапливо на хідник показують. Я зрозумів. Вони гралися, і їхній м'яч перекочив через замкнену високу огорожу і опинився на вулиці, у рівчаку.

— Що, хлоп'ята, з вами? — звертаюся до них так, як треба, тобто по-козацькому. — Чого ви хочете?

— Ball!²

Тут мене вже пересмикнуло. О, думаю, як насіння запорозьке цвенькає! Ну, я не піддамся. Я піду на хитрощі. Я вас провчу, пташата.

— Я, — кажу їм, — хлопці, українець. Я поангельському не розумію. Ні бе, ні ме, ні кукуріку. Чого ви хочете?

---

¹ Дай мені м'яч!

² М'яч!

Обидва вони насторожились. На мене зизувато зиркають. Я також з-під лоба на них блимаю.

— Ball! — знову вигукує недорослий повнолиций козачисько.

О, думаю, а жаба б тебе лівою ногою брикнула, який ти впертий. Та хоч безлік разів повторюй — „Ball” — я не подам його тобі. Хоч як канюч, а поки до пуття не скажеш — не матимеш м'яча. Покепкую з них трішечки. Нехай собі попобиваються за м'ячиком. Я прикинуся, що анічоґісінько не розумію. Не второпаю, буцімто, я — що, як і до чого.

— О, — придурююся, — то ви, хлоп'ятка, цвяшок цей хочете? Хочете, щоб я подав вам оцей покручений, бруднесенький, обіржавлений цвяшок. Ну, нате, — і підношу із рівчака цвях, щоб кинути його крізь огорожу. — Хоч він і в болоті, але... Хочете цвяшок?

— No!!!³ — скигнуть опецькуватий і заперечливо крутить головою.

— А чого ж ти хочеш? Кажі по-українському.

— No! — гукає піснелиций.

— То може, — кажу, — дорогесенькі, камінчика бажаєте? Дати вам камінчиків? — Я збираю камінці, а при тому, наблизившись до м'яча, навмисно далі відштовхую його ногою. — Камінчика вам дати?

— Ball! — одним духом, наскільки йому дозволяє горло, галасує товстесенький.

— Ball! — помагає верещати худенький.

Ну, думаю, вони не абиякі капосники. Хлопці вреднюці. Алеж і я не з милосердним серцем. Я

---

³ Ні!!!

позловтішаюся над вами. Тут наскочила коса на камінь. Ви уперлися — і я затявся.

— Хлопці, — кажу, — ви українці?

— Yes.⁴

— Хочете, щоб я м'яча подав?

— Yes.

— То говоріть до мене, ради Бога, по-своєму, по-рідному.

— No!

— Як ні, — кажу, — то я вам м'яч закину світ-заочі. Жбурну зараз на он ту дорогу і авто його — пух! — розчавить.

Бачу, хлоп'ята розгубилися. Мовчки на мене глипають. За хвилину опецькуватий пуп'янок за-пхинькав, а вутлий, посварившись на мене кулачком, узяв палицю і почав копирсати нею під огорожею.

У їхніх очах зібралось стільки невисказаного подиву й презирства до моєї, на їхню думку, нетямущої та проклятущої особи . . .

Коли це — де не візьмись! — знайома з сусідньої вулиці — пані Пузир із широчезною торбиною прямо на мене насувається. Її, гадаю, оце тут тільки й бракувало! Я аж не тямлюся від злості. Ох, падоньку, потерпаю я, вона ж тут перекапустить мені всю справу. Як розв'яже язика — стриму їй нема. Як причепиться до мене — біди мені не оминути.

— Ти що це, крива личино, несповна розуму чи що? — замість „доброго здоров'я” так вона мене ось привітала. — Біля м'яча стовбичиш і лінки тобі його через огорожу діточкам метнути. Дивись, як вони, крихітки, благальними, збентеженими оч-

---

⁴ Так.

Обидва вони насторожились. На мене зизувато зиркають. Я також з-під лоба на них блимаю.

— Ball! — знову вигукує недорослий повнолиций козачисько.

О, думаю, а жаба б тебе лівою ногою брикнула, який ти впертий. Та хоч безлік разів повторюй — „Ball” — я не подам його тобі. Хоч як канюч, а поки до пуття не скажеш — не матимеш м'яча. Покепкую з них трішечки. Нехай собі попобиваються за м'ячиком. Я прикинуся, що анічогісінько не розумію. Не второпаю, буцімто, я — що, як і до чого.

— О, — придурююся, — то ви, хлоп'ятка, цвяшок цей хочете? Хочете, щоб я подав вам оцей покручений, бруднесенький, обіржавлений цвяшок. Ну, нате, — і підношу із рівчака цвяк, щоб кинути його крізь огорожу. — Хоч він і в болоті, але... Хочете цвяшок?

— No!!!³ — скиглить опецькуватий і заперечливо крутить головою.

— А чого ж ти хочеш? Кажі по-українському.

— No! — гукає піснолиций.

— То може, — кажу, — дорогесенькі, камінчика бажаєте? Дати вам камінчиків? — Я збираю камінці, а при тому, наблизившись до м'яча, навмисно далі відштовхую його ногою. — Камінчика вам дати?

— Ball! — одним духом, наскільки йому дозволяє горло, галасує товстесенький.

— Ball! — помагає верещати худенький.

Ну, думаю, вони не абиякі капосники. Хлопці вреднюці. Алеж і я не з милосердним серцем. Я

---

³ Ні!!!

позловтішаюся над вами. Тут наскочила коса на камінь. Ви уперлися — і я затявся.

— Хлопці, — кажу, — ви українці?

— Yes.⁴

— Хочете, щоб я м'яча подав?

— Yes.

— То говоріть до мене, ради Бога, по-своєму, по-рідному.

— No!

— Як ні, — кажу, — то я вам м'яч закину світ-заочі. Жбурну зараз на он ту дорогу і авто його — пух! — розчавить.

Бачу, хлоп'ята розгубилися. Мовчки на мене гліпають. За хвилину опецькуватий пуп'янок за-пхивкав, а вутлий, посварившись на мене кулачком, узяв палицю і почав копирсати нею під огорожею.

У їхніх очах зібралось стільки невисказаного подиву й презирства до мосі, на їхню думку, нетямущої та проклятущої особи . . .

Коли це — де не візьмись! — знайома з сусідньою вулиці — пані Пузир із широчезною торбиною прямо на мене насувається. Її, гадаю, оце тут тільки й бракувало! Я аж не тямлюся від злости. Ох, падоньку, потерпаю я, вона ж тут перекапустить мені всю справу. Як розв'яже язика — стриму їй нема. Як причепиться до мене — біди мені не оминути.

— Ти що це, крива личино, несповна розуму чи що? — замість „доброго здоров'я” так вона мене ось привітала. — Біля м'яча стовбичиш і ліньки тобі його через огорожу діточкам метнути. Дивись, як вони, крихітки, благальними, збентеженими оч-

---

⁴ Так.

ма на тебе кидають. А отой он-о з горя вже аж хлипає.

— Хай хникає собі, — кажу. — Я не подам м'яча.

— А чому, дозволь спитати?

— Вони до мене не хочуть рідним словом відгукнутися, а я не хочу ради них бодай мізинцем ворухнути. Не хочеться мені нахилятися задля таких.

— Дратуєш їх?

— Дратую.

— Ну, то я сама подам.

— І не пробуйте! — попереджаю я. — Вирву у вас із рук.

О, думаю, відсахнись від мене, жінко. Спасу від тебе нема. Вона вже до мене наближається... А мене тіпає від страху. Душа в п'яти сховалася. От наразився на нещастя! Ну, думаю, вергоне вона оце мені межі очі торбиною — і дух я тут спущу. Та ж та торбина он доверху набита всячиною і важить, далебі, пудів півтора.

Я знітився і якимсь прямо безсловесним став — ворушу устами, а на слово не здобудесь. Щось икаю і екаю — і далі нікуди. І розшарівся я. Чую, а мої лица жаром обпікає.

— Що ти, лобуряко, — нарешті люттю бухнула вона, — що ти у мене будеш виривати?! Безсоромник! Здоровий, як віл, а лінки тобі м'ячика шпурнути! Нема кому тебе за це добре натовкти! Я б тебе оце і шмагонула — так сил кат-ма. Дивись, лінтгох нещасний! Дивись...

Репетус вона, аж мене в холодний піт кидає. Коли ж вона вгамується? Ну, що ж, думаю, його робити? Треба, може, якось підлеститись до неї та втихомирити її, бо гармидеру наробить на цілу вулицю.

— Пані Пузирихо, — кажу, — чого ви даремно нервуетесь? Не псуйте своїх дорогоцінних нервів. Ви ж жінка молода, красива, розумна — навіщо вам скандали? Та ж живете, як у Бога за пазухою, — у спокої, в добрі, у статках . . .

А вона ще ближче до мене, та ще войовничіше.

— Не підсипайся, — і гойдає торбиною, — бо нічого не вийде. Ич який слизькоязыкий. Ич як уміє зуби замовляти! Та не на таку ти, бач, натрапив! Не зворушиш мене лестивими словами. А потім — що це ти мені верзеш: „У Бога за пазухою”? Соромився б таке казати. Де ж то в Бога пазуха? Безбожник, вітрогон, шибайголова — он хто ти! Недарма тобі й ногу покручено. То Бог тебе так покарав за те, що ти безбожник.

Вона мене шпетить-картає, а хлопчак за огорожею в долоні плескають із радості. Тут пані зненацька гримнула й на них:

— А чого це ви, дріб'язок поганий, зуби скалите? Ви, пущверінки лукаві! Диви, все розуміють, а говорити по-своєму не хочуть. Хіба вам м'яча давати?! Ціпком вас частувати, щоб ви свого не забували! Турки ви! Вас треба по штанях спороти так, щоб три дні не змогли сісти. Каверзні ви, турки, шибеники! . . .

Пішла вона . . . Я з полегкістю зідхнув . . .

Я — біля м'яча. Хлоп'ята похнюпились на шкільнім подвір'ї.

— Що, — кажу, — чули, карапузи? Перепало й вам?

— Вал, — вже не кричать, а просьбою лебедять.

— Просіть хоч до ночі — не подам. До хрипки повторюйте — намарно. Я вас не розумію.

Я відвернувся. Йду . . . На вулиці нікого. Крок . . . два . . . п'ять відшкандибав . . .

— Пан... Пане... — чую з-за огорожі.

Я зробився нараз глухим. Я нічогісінько не чую. Нехай ще раз попросять.

— Пане! — голосно вже кличе опецькуватий хлопчик. — Дайте, плосу, м'яца.

— Плосу, дайте м'яца, — повторює худенький.

У мене серце тьохнуло. О, леле, де та впертість моя й поділася! Мені неначе хто в душу жмуток золотистого проміння вкинув. Хороше мені зробилося. Я остовпів із радости. Потім розсяявся усмішкою. Я свого щастя не можу стримати.

— Хлопчаки рідні, дорогі мої, — кажу. — Та, звичайно, я вам подам м'ячика. Та я вам того м'ячика і обтрушу, і від пороху хусточкою обітру. А як зветися хоч ви?

— Джан Капуста.

— А я Кислиця Майк.

— А любите Україну?

— А як я сказу, со ні — то со?

— Не говоріть, — кажу, — гарбузики, такого, бо мені серце крається. Україна — то мрія наша. Із того слова ваша й моя душа зродилася й скріпилася. Любите?

— Не знаю.

— Тоді, — погрожую я їм, — цього м'яча я жбурну беззвість. Закину, що по ньому й сліду не стане. Циганам я віддам. Або заберу додому і буду сам ним гратися. Україну любите?

— Звицайно, лублу, бо ви нецемний.

Я перекинув їм м'яча...

Я крокую вулицею... Я вдоволений. Я переміг.

Це була чи не найбільша і найприємніша перемога в моєму житті. Я крокував і думав: „Коли нема іншого рятунку — може так треба учити?“

А що коли б побільше м'ячів виривалося з-поза огорож шкільних на вулиці — може б тоді не я один, а ми всі перемогли б. Чи, може, інакше треба їх навчати?

ДВАДЦЯТИПІТНІ БАБУСИ

Спасенну раду всім даю: не хочете мороки — не дозволяйте, щоб ваша фотографія з будь-якої, навіть найважливішої, нагоди появилася в журналі чи газеті. Не дозволяйте такого анізащо. Спротивляйтеся цьому всіма вашими силами. Бо як появиться, то начувайтесь! Клопотів тоді повну жменю сподівайтесь! Тоді сорому не оберетеся надовго! Тоді, хоч куди б ви не пішли, кожний зустрічний буде вам тією фотографією безжалісно ув очі штрикати. Так, як ось мені.

Вдарили дошкульні приморозки, і я перестав у парк вчашати. Знайшов інше місце, де можна годинами з цікавістю стояти та навколишнє спостерігати. Звик я, бачите, заглядати день-у-день в книгарню. Цікаво там. Стовбичиш перед книжками та газетами й слідкуєш, хто що для себе й для хазяйства потребує. Той у книгарні меду попитає, а той купує корінців на свій занадто рознервований шлунок; якась жінка радіє, що дістала сконденсованого часнику в таблетках; а статечний чоловік років під шістдесят на радощах аж розпроминився, бо, щасливець, знайшов тут зілля, що повертає йому втрачену силу-молодість.

На полицях тут ще й, окрім книжок, розставлено електричні бритви для панів, а для пань — у пляшечках каламутну рідину, що добре пособляє, як написано на наліпці, „проти ластовиння, проти поросту на жіночій бороді, на скронях та на інших частинах видимого тіла”. Чого тут тільки нема!

Отож, стою . . . Вже людей повз мене туди й сюди перейшло з десяток. Вже навіть дехто в книгарні й книжками поцікавився. Один дідусь запитав, чи він може дістати халдейсько-єгипетський сонник, пророцтва цариці Михальди та мудрого старця Филимона і колоду карт, бо його „жону” забрали до шпиталю, і він хотів би, щоб вона там, бідака, не дуже нудьгувала. А якийсь юнак просить у власника книгарні телефонну книгу — він хоче знайти адресу крамниці, де продається першорядне німецьке пиво і малярську шинку.

Коли це дві вже в літах пані входять. І лихий долі треба ж було, щоб вони відразу в кутик, де я зіщулювся, поглянули. І на мене — глип! — а тоді одна до одної шушукають:

— Присягнуся, що того хлопа, — і рукою — тиць! — в напрямку до мене, — десь уже бачила. Ой, твар мені його знайома!

— Та, Олено, це ж той писака-гуморист, що на сцені оце недавно читав свої кавалки. Пригадуєш?

— О, впізнаю!

Вони зближаються, а мені ніяково. Прямо від незручності землі під собою я не чую. І тут назирили мене! Оце вже напосядуться із розпитами та питаннями. Та ще ж ці жінки мають, нівроку, голоси — одна басить, а в другій верескливий голос прямо брязкає в книгарні. Ото зараз, потерпаю, зав'яжеться бесіда, — голосна, як на базарі. Ото будуть люди на нас зиратися.

— Пане, — перша, басиста, звертається до мене, — це ви книжки пишете? А недавно я вас на сцені бачила. З паперу ви вчитували щось таке кумедне, ой же ви тоді виглуплювалися здорово! Я так сміялася, що мене аж на кольки взяло і гикавка напала. Чи то ви були?

— Я, я, — кажу, — виглуплювався.

— Ага, вгадали ми. Впізнали вас, — друга, з верескливим голосом, втручається. — Ви на сцені тоді виглядали так смішно. А моя знайома тоді штовхнула мене та півголосом: „Аги! Не доберу, ласкава пані, — сказала так мені, — чи він, той гуморист, тобто ви, придурюється, чи справді в нього клепки в голові бракує”. А я їй і втокмачую, що ви цілком і не придуркуватий, ви тільки на сцені таким пришелепуватим прикидаєтесь, а насправді, в житті, з вами все гаразд. А скажіть, чи отак виглуплюватися на сцені ви вчилися у якійсь школі, чи, може, таким вахлакуватим і лантухуватим ви й народилися?

— І вчився, і народився, — відбиваюся від них
сякою-такою відповіддю та кислою-прекислою ус-
мішкою. — І так, і так.

— О, — перша, басиста, знов підхоплює, — ви-
ходить, що ви середина на половину. Ні те, ні се. Я
так і думала. А у вас, як ви на сцені викаблучуєтесь,
личко майже хороше, навіть стерпіти можна, а
зблизька воно, даруйте, незавидне. А вчора я ба-
чила вашу фотографію в газеті, ви там — лялечка.

— Красунь чистий — не лялечка, — друга ви-
хваляє. — Такий апетитний мужчина на фотогра-
фії. То, мабуть, ви фото зробили десять років тому,
бо тепер ви, на жаль, інакший. Тепер у вас, вибачте,
лице трішки пожмакане . . .

— Не трішки, — додає співрозмовниця, — а
добре вижмакане. Аж покоржавіло ваше лице. Так
наче не лице, а простираadlo випране і викручене.
На фотографії у вас ні прищика, ні зморшки, а на-
справді ваше обличчя виглядає так, наче на ньому
чорти горох безнастанно молотили.

— Бо то й правда, що молотили. У війську, під
час голоду, в колгоспі . . . Та хіба мало мене життя
несло-трясло та молотило, — зніяковілий та ошеле-
шений потакую я їм.

— О, бачите, вгадала! А жаль, жаль, що між
фотографією і живими вами така різниця. Як небо і
земля неначе. Ви ліпше, совітую я вам для вашого
ж добра, як друкуєте свою фотографію в газеті, на
люди не показуйтеся. Хай люди на фото зиркають
та думають, що ви гарненький. Не псуйте своїм жи-
вим портретом людям настрою.

— Дякую, — кажу і відчуваю, що я вже не мо-
жу встояти. В мене ноги підкошуються від нервової
напруги. От уже з мене і наглумились доскочу. —
Дякую щиренько вам за раду.

— Нема, пане гумористе, за що нам дякувать. Ми завжди і залюбки людям радою допомагаємо. Хоч ми з вами і незнайомі . . .

— О, ні, ні, ви мені знайомі, — і я обертаюся до першої, басистої. Ну, думаю, тепер моя черга обом віддячитись. — Я, здається, вашу фотографію також десь . . . — І тут затнувся. Ні, прикусив аж язика. Як сказати? Чи бачив у газеті? А коли її фотографія там не появлялася? Образиться, скаже, що в очі з неї насміхаюся. — Я вашу, — веду непевно далі, — фотографію також десь бачив . . .

— Та знаю, знаю, де бачили. У фотографа на вікні виставлена. От ви її й примітили.

— Отож! — полегшено я викрикнув. Спасибі, думаю, допомогла мені. Вирятувала мене з незручного становища. — Отож! Там я й бачив. Ви на тій фотографії, пані, виглядаєте так, наче вам тридцятка.

— Можливо, — і „тридцятка” видимо запишлася. — Можливо.

— А тепер, пані, — каджу їй знову, — я придивився, а вам навіть і тих літ, їйбо, нема. Вам, здається, десь не більше як двадцять п'ятка.

— Та щось біля того є, — ще більше маніжить ся вона і пускає одним оком бісика. — Ви недалеко правди.

— І личко у вас, пані, — не угамовую потоку милянобулькастої, сахаринової похвальби, — личко у вас без найменшої зморщечки. І рожеве, як недоспілий перчик.

— Я це знаю. Дякую!

— Чи ви одружені? — хочу вчинити нещирю вже присмність другій пані.

— Зрозуміло, — і друга штучною соромливістю шаріється. — Вже декілька років одружена. Вже дітей маю.

— О, а виглядаєте, як панна, — здобувся я на таку велику милянну бульку, що аж зробилось мені водночас і лячно й соромно. А що як ляпасом мене огріє?!... — Без перебільшення, виглядаєте, як панна.

— Дякую. Мені багато про це кажуть.

Ще хвилина-друга — і обидві жінки зраділі, ущасливлені, зникають із книгарні...

А я стою й роздумую. Диво ж дивне! Та мене ж за такі вихваляння треба дрюком частувати. А вийшло... Жінки не то не били, а ще й гречно мені дякували. Але... коли б оце біля тих пань та були їхні дорослі і, мабуть, уже сімейні внуки — ті мене обов'язково били б. Ой, били б! Били б та ще й приказували: „А не смій наших бабусь у живі очі образати, не смій двадцятилітніми їх називати!”

Внуки, присяйбі, отак лише зробили б...

СКІЛЬКИ ГОРЯ І... РАДОСТИ

Пересиджуючи з дня на день в книгарні, я одного разу, нехотячи, у спомини удався. Став у думках перебирати, як то колись, років десять-п'ятнадцять тому, в цьому закладі було і як тепер. А перебравши, почав колишнє з теперішнім порівнювати.

Леле ж моя, леле, як сильно наш хрищений люд за недовгих десять років відмінився! Колись

він, пригадую, заходив у книгарню поважно, статечно, так, наче козирився своєю поміркованістю та статечністю перед навколишнім світом. Заходив, роздивлявся, а як траплявся де стілець — то і розсідався. І повагом:

— Доброго здоров'ячка, хай би вам Бог літа довгенькі зичив, куме! І вам уклін низесенький, дорогий сватуню!

— О, кум Кирило! Здоровесенькі були, хай би вам міх добра було довіку! А це ви що? О, Шевченкового „Кобзаря” купили! Ой, скільки ж то . . .

— А дійсно, дійсно, скільки . . . Скільки радості і горя, скільки печалі та потіхи в книзі тій приховано! Я одного разу, свате, схилився над „Кобзарем”, а від нього, повірте, чорноземом мені пахнуло. Повірите, отак і пахнуло.

— Не чорноземом, куме, а травицею на леваді після дощу. Я якось припав обличчям до трави, а трава духмяна, духмяна, і я від неї, подумайте, й сп'янів. Поклянуся, що сп'янів.

— Так, „Кобзар” . . . Наче мала книжка, а яка ж вона до безміри дорога мені. І краси її моїми словами не описати, і ціни на неї не скласти — не відшукати.

— А скільки ж ви, куме, вже? . .

— Скільки? І не питайте. Двадцять разів уже читав. Половину „Кобзаря” уже напам'ять знаю. А хлопцем як був, то якось трапилось, що „Катерину” я щоначі уві сні безугавно деклямував. Деклямую й деклямую — аж поки мені мати холодну примочку на голову не покладе. А скільки, свате, ви? . .

— Я скільки?! Сотні разів я вже читав.

— Чи знаєте, куме, що моє серце по вінця повне. Ййбогу, по вінця повне тільки Тройцею Господнею і „Кобзарем”.

— Е, куме, гріх таке казати. А в моєму серці вміщається і Тройця, і „Кобзар”, і моя жінка Палажка. А моя ж Палазя не худенька, стан має пишний, а й то у моє серце ще якось втиснеться. А крім того ще й куточок вільний там знайдеться і на моє рідне село, на мою вулицю. Свате, коли б ви знали мою вулицю. Присягаюся — подивилися б і її вже довіку не забули. Які там повздовж неї білі акації та верби! Та моя вулиця влітку пахощами як розбурахається — млосьть пробирає. Посидиш отак півгодини під деревом і напахтишся до запаморочення, до нестями. Ходиш тоді цілу днину, наче з голови до п'ят парфумами окроплений. А ввечері, куме, і ви, свате, ввечері під тими вербами й акаціями, під тим запашним та духовитим живоплотом, як зійдеться молодь та як дасть горлянкам волю, то все село в співочому грайгомоні купається. Співають так, що аж зорі від гуку, далєбі, тріпаються. Так розспіваються, що на другий день півсела похриплих сновигає. Скільки ж то пісень вони за той вечір переберуть — переспівають!..

— Ой, правда, скільки... А чи у вас, свате, співали отієї:

*„Ой, попливи, вутко,
Проти води прудко,
Та й розкажи мойй неньці,
Що я умру хутко...”*

Га? Співали?

— Як горе велике було — співали. Ще й скільки разів співали. А в місячні ночі я любив слухати оцієї:

*„Як була я маленька,
Колижала мене ненька. Ой-ой-ой!
А як стала підростати,
Стали хлопці колихати... Ой та ой.”*

— Чували ми й цієї. У нас також на пісні поведенція була. Кажете, у місячні ночі . . .

— Еге. У місячні. Зверху над нами грішними стільки зір, стільки зір — не перелічити. Ну, скажу вам, зверху прямо сріблясте море — хоч зачерпуй з нього пригорщами зірки і вмивайся ними. Ой, скільки! . . .

— А скільки простору!

— А скільки соловейків поміж зеленню вирує та від співу мліє!

— О, скільки, скільки радості! Я раз отак увечері вийшов з хати, а надворі море пахощів, а соловейки як розходилися, ну, казяться від співу, ну, захлинаються. А мені від усього цього радість груди розпирає, розпирає — і я наче знавіснів. Від надмірного чуття як розпалюся та як заверещу не своїм голосом на увесь двір — аж жінка в сінях перелякалася. „Чи не кінь тебе там, чоловіче, ногою хвицьнув? — питає вона з ляку. — Верещиш, наче стерявся. Що ти, з ума звихнувся?” — „Ні, ні, жіночко, — потішаю я її, — у мене з розумом усе гаразд. Кричу, бо я щасливий. Переповнений я щастям. То так щастя з моїх грудей виходить”. — „О, чоловіче, я ще ніколи не чула, щоб з таким несамовитим риком щастя виривалося. Я замалим від твого щастя не зомліла”. Отак . . . О, скільки . . .

— Може вже підемо, куме?

— Ба ні, посидимо, помріємо та душі свої один одному розкриємо.

— А скільки у вас діточок, свате?

— Трійко. Там один карапуз мій, почувли б, як читає Стефаника. Читає, а я від читання так солодко замислюся, а жінка моя небезпремінно рюмсає. А він читає, і тут уже я не витримую і також трішки плачу. І так ми смачно наплачемося, що прямо сло-

вами не передати. А я, знаєте, як виплачуся вволю — то так мені легко на душі, наче я тількищо зі сповіді вернувся. Отакий наш карапуз, отак він уміє читати. А один пуп'янок тому рочок народився — Олексою назвали. А почули б ви, людоньки, як він плече в долоні та „мамо” й „тато” вимовляє. А одне...

— О, скільки ж...

— Ага, скільки то... Ну, куме, вже може підемо?

— Куди? Та й не думайте нікуди вирушати. Та копу часу маємо. Посидимо ще, ще трошки колишнє згадаємо, ще трошки позідхаємо...

**

Отак колись... Та де „колись”! — отак якихось десять років тому бесідували. Так мріяли, так уболівали...

Який не земний, а космічно-пелехатий кінч наших людей ногою хвицьнув? Чого вони тепер так сердечно не вітаються? Куди вони тепер так поспішають? Куди? Хто, хто їх, до нестямки задиханих, так немилосердно підганяє? У які світи? До яких заворожених країн і царств? До яких скарбів — благ земних, незнаних?!

Ось у книгарню, подивіться, увігналися ті самі куми-свати. Захекані, спітнілі...

— Галло! — і кум палець підняв на знак привіту.

— Галло! — і сват виструнчив два пальці у повітрі. — Сідайте.

— Що ви, часу обмаль. Спішу. А ви?

— І я ходжу не повільненько. Я вже також лечу...

- Де ви тепер?
— За містом. У своїй хаті.
— Скільки? . . .
— Скільки? Двадцять тисяч за хату заплатив.
Двадцять тисяч . . .
— Не те. Питаю, скільки . . . ну . . . як далеко від міста до вашої хати? Скільки кілометрів?
— Сорок хвилин їхати моїм автомобілем.
— А якого ваш? . . .
— У мене „форд”.
— Та ні, якого . . .
— О, розумію, розумію. Три тисячі коштує мій „форд”.
— Та знову не те ви мені кажете. Якого року „форд”?
— О, шістдесят четвертого. А у вас, свате, як? Ваша донечка вже, мабуть, доросла?
— Велика вже. Вже до праці ходить.
— А скільки ж це? . . .
— Та десять тисяч на рік гребе. Он скільки заробляє!
— Та не про те я. Скільки вашій доньці років?
— О, двадцять стукнуло. А у вас, куме, чув я, синок родився. Скільки ж то? . . .
— Скільки? Триста долярів! Он аж скільки.
— Та ні. Скільки фунтів синкові було, як він родився?
— О, дев'ять ще й четвертина. Ой, кажу вам, родився, родився. Через того синка і жінка і я мало що не плакали. Таке нещастя . . .
— Що, тяжкі були пологи?
— Ой, тяжкі, тяжкі! Не пологи, а погибель. Сто долярів заплатив за жінку, коли в шпиталі лежала, сто долярів лікареві, що дитину приймав, а сто акушерці, що два тижні жінку та дитину доглядала. От

вам — пху! — луснули триста дорогесеньких долярів. Кажу вам, тяжкі пологи.

— А як дружина? Боліла після?

— Питаєте, чи боліло?! Ясно, що боліло. Заплатити триста долярів, і щоб не боліло! Вогнем пекло! А мене ті пологи неначе тупим ножем різали.

— Та що ви плутасте . . . Я питаю, чи дружина опісля тілом слабувала?

— Тілом?! Дурниця, не хворіла тілом дуже. Три дні, правда, кричала не своїм голосом, а потім їй дали таку таблетку проковтнути, що вона майже анічогісінько не чула. Тут, куме, біль куди більший — витягнули з моєї кишені три цілих сотні. Це такий біль, що хоч калавур кричи!

— А у вас, куме, що нового?

— Та наче таки нічого й нема. Ага. Чи ви знаєте, що рік тому батько мій помер?

— О, диви, помер! Скільки ж то?..

— О, скільки. Небагато. Мені поталанило. Обійшлося все недорого. Труну знайшов за сто долярів. Пощастило, подумайте, знайти таку дешевину. Інші платять за труну півтисячки, а я видряпав її наче як за безцінь. І інше щастя — землю на цвинтарі виторгував за двадцять п'ять долярів. Майже як даремно. А знаєте, як ті похоронники, мацапури, деруть за свою обслугу? Страшенно з людей цуплять. Безжалісно, харцизно. А я їх так обкрутив, що вони мені згодилися поховати майже як задурно, за двісті долярів. От маєте — за неповних чотири сотки я похорони справив. Я аж зрадів, що вийшло все так дешево. Не кожному тепер таке щастя трапляється, а мені, бач, випало. Це додає охоти жити. От вам і скільки . . .

— Та я хотів вас, куме, зовсім про щось інше . . . Скільки, питаю, вашому татові було років?

— О, он ви про що? Сімдесят один, здається, перейшов.

— А скільки ж після нього лишилося?..

— Скільки? Дірка з бублика лишилася. Думаєте, що тато мені відписав якісь там гроші?! Дзуськи! Нічого від нього я не маю.

— Ой, я... я не... Ви мене не зрозуміли. Запитую, скільки ж тепер, як батько помер, із вашої родини лишилося?

— О, четверо лишилося. Я, та ще один брат, та ще дві сестри — живемо собі — дихаємо. Ну, я спішу. Вже десять хвилин ось пробайдикував із вами. А десять хвилин знаєте це скільки?

— Знаю. Півдоляра.

— Або ще й більше...

Розбіглися...

Я остовпів. Я, далєбі, чогось такого сухменного, нечулого не сподівався. Який остогидний живоїд забрався кумам та сватам у середину, в душу, де ще так недавно пахтіли акації і бриніли солов'їні співи? Хто повітрушував звідтіль всі ті зірки, якими можна й умиватися, до яких можна молитися, перед якими можна й сповідатися?. Хто потоптав, потолочив у їхніх душах „посидимо, згадасмо та позідхаємо”? Хто вирвав із корінням, із найдальших закутинок їхніх сердець, співочий грайгомін, сльозу душевну і зелений живопліт — їхню чар-вулицю?

О, живоїде розпроосоружний, живоїде всеруянуючий, гаспидський, яким робом у їхні душі ти закрився?! І як ти скоро там усе святе переточив!

— Ти скривився, хлопча. Що з тобою? — До мене підступає бабуся. Голова її об'язана хусткою так, що тільки очі та ніс видніють. — Ти наче нездоровий? Болить що в тебе?

— Болить, дуже болить, бабусю.

— І в очах у тебе стебла смутку . . .
— Бабусю, — кажу, — в мене не стебла, а снопи, цілі скирти смутку.
— Де в тебе загніздився біль?
— Далеко, далеко, отам у середині.
— То, сину, душевний біль. Ти журишся.
— Еге.
— Видко по тобі.
— Я, бабусю, журюся, бо . . . як вам сказати . . .
Не знаю, як почати . . . Бабусю, от, наприклад, ви маєте гроші . . . Скільки . . .

— Не починай мені, синку, про гроші . . . Не люблю твого я „скільки”.

— Не любите? Задушевні слова ви тільки не сказали! О, які я почув всепотішаючі слова! Не любите. То ви, бабусю, янгол.

— Який там з мене янгол. Я народила п'ятеро дітей, а ти мені — янгол.

— Ви, бабусю, чарівна, незрівнянна!

— Балакай! Я така стара і згорблена, що мене власні діти вже цураються.

Я дивлюся на неї, і мій погляд ось-ось їй, старенькій, скаже: „Бабусю, їйбогу, ви хороша, надзвичайна. Аджеж ви не любите отого „скільки”. Не люблю його і я. Ні, більше, більше — я те розрахункове і нечуле „скільки” усім своїм еством, як тільки можу, проклинаю”.

— Я радий, що вас зустрів, бабусю . . . Я . . . радий . . .

Я не зчувся, як старенька краєчком своєї хусточки з мого лица радісну, зачаровану сльозу змагнула.

„ДИВІТЬСЯ!“ — АБО ГАРНА БЕСІДА

А вже тепер в суботи та неділі у книгарні люду — не протвпитися. Понасходиться повно-повнісінько — і знайомі, що не бачили одне одного десь цілі тижні, місяці, вітаються, розцілюються та обіймаються.

Тоді забийся аж у кут та гостріше нашоршуй вуха — тоді наслухася там такого несусвітнього

та чудасійного, що просто сам собі заледве чи повіриш. Та таких химер, їй-право, спроста не вигадаси і в першому-ліпшому цирку чи кіні отак відразу й не натрапиш.

Ану, вслухайся. Коли розбушуються палкіжваві розмови, що й спину їм нема — уважніший будь. Почуєш там усього вдосталь. Які там чудеса у решеті бувають! І три мішки гречаної вовни там також можуть бути.

Он дві тітки з радости, що стрілися, звереснули так, що аж неподалік дитя на татових руках вжахнулося і, бідне, переполохане, залхивькало.

— Пані Наталко, яким це побитом?! Я вже й ваше ім'я розучилась вимовляти. Так довго ж ми не бачились.

— Ой, Настуню, у мене вже все всередині аж труситься, аж язик мені свербить — так кортить з вами мудрим словом перекинутись.

І, не довго думаючи, одна плюхнула на стільчика, а друга опустила у старе крісло, яке від її огрядної статури замалим не тріснуло і не розсипалось.

— Що ж у вас новенького?

— Клопотів по самі вуха. Кирило, муж мій, все хиріє. Яксь йому біда вкинулася в груди. Все кривиться, стогне, чхає та бухикає.

— І моєї хати горе не минуло. Знаєте ви мого Фігільку? Там такий пес расовий, неоціненний і — на тобі! — ні з сього і ні з того занедужав.

— Ваш Фігілька?! Ну, подумати! Такий міценький був. Аж не віриться.. О-о-о, дивіться, дивіться он туди, пані Наталочко, ото ввійшла чи не пані Капустяньська? А так, вона! А дивіться, як вона своєю бульбасту кирпу гне. І на людей пава задрипана не дивіться. А гляньте но, дивіться, який у

неї на голові капелюх, чисте страхопудство. І що вона собі на ту дурну голову понапаковувала?! Понатовкмачувала, понатикувала на маківку всякого квіття, як дикунка. А чи не так?

— Суца правда, Настусенько. А ото поруч неї її чоловік похнюпився. Зверніть увагу, дивіться, як він насупився, який він кощавий, а лице в нього яке запліснявіле, а сам який обчовганий, мізерний. То так вона з нього сили вимотала. Вона, подејкують, клятюща. Як розізлиться, як настобурчиться, то він, бува, на вулиці ночує. Через те він так і пошолудивів. То, кажете, ваш муж Кирило хворий? От печаль...

— Нездоровий, пані Наталочко. Не їсть нічого. І все мовчить.

— А мій Фітілька хоч і не їсть, але й не мовчить. Ще рветься, гавкає.

— Ну, та ваш молодший...

— Три рочки недавно йому минуло.

— А моєму сорок п'ять. Що ж ви рівняєте. Ваш молодий — тому ще й рветься, борюкається... А ото, дивіться, хто прийшов! Не Чистяківна? Так, вона. А як, прости Господи, вона зашпарувалася! Дивіться!

— Справді, зашпаклювалася, нівроку. Від фарби очі ледве бликають. А які в неї черевики! Ото вже ногу має, як у чорнороба. Та ще й волохаті в неї ноги. А вона, чи ви знаєте, вчепилася за одного старого кавалера, проходу йому не дає. Ганяється за ним, розум свій втрачає. Оце на празники подарувала йому із золотою шпилькою краватку. Хочє потягнути до вінця його, а він загедзкався. Не йде. І не дивно, що не хоче. Хіба ж можна полюбити такі ноги?! Ой, горе наше! Так, так... То, кажете, ваш

Кирило нездоровий. А до кого ж ви його лікувати водите?

— Ходить десь тут недалеко, до хірургічного. А ваш Фітілька?

— До ветеринарного воджу. А он зирніть, дивіться, увійшла Ковалиха. Голову як повісила, а ніс, наче огірок розквашений та переспілий. Еге?

— Ага! А хто ж то за нею там стовбичить? Та ж моя сусідка! Погляньте, як гордо голову понад народом задирає. А як заприндилася. Тьху, дідько-зна чого гиндичиться серед людей — ані стиду з неї, ні сорому... О-о-о... То ваш ходить до ветеринарного... А дивіться, он пан Кущик як сміхом заливається, мабуть хоче, щоб його штучні зуби всі на світі бачили... Кажете, до ветеринарного?..

— Так, так, Фітільку воджу до ветеринара, до спеціаліста.

— До спеціаліста, кажете? Як моєму Кирилові не допоможе... Пані Наталко, киньте оком, хто ото сюди ввалився? О, вона, вона, вітряна та Кошубиха... Як моєму, кажу, не пособить хірургічний — тоді дасте адресу вашого спеціаліста... А он яке опудало вскочило! Гляньте, з якою бородавкою на лобі. А вашому Фітільці лікар що приписує?

— Недавно цілу пляшечку чогось ріденького від бліх.

— А моєму мазі дав на груди... Дивіться, а ото ж хто прителіпався? Іван Жук! А який він зачухмарений! Кажуть, що він гульвики день-у-день справляє.

— І я чула, що байдики він б'є. Я б такого запроторила в тюрюгу... То дякую, Настуню, за гарну, сердечну бесіду. Вітайте від мене там Кирила.

— А ви Фітільку. Може колись Кирило і Фітілька . . . Хто ж то такий обцяцькований прищами тут появився? Не наша Мотря?

— Вона, Мотря. І дивіться, вже не порожня.

— Ой, три роки ще тільки минуло, як вийшла заміж, а вже й вагітна! Ой, світ догори ногами перевернувся! Множаться, як горобці, люди. Тож дякую, гарно, сердечно ми побалакали. Бувайте!

— Прощавайте!

— О, гляньте . . .

— Дивіться . . .

— А зиркніть, хто ж то сюди всунувся?

— Дивітьс-ся . . .

Нарешті пішли обидві, закінчуючи вже на вулиці „гарну, сердечну бесіду”.

„НА СЧИРУ СГАТКУ ВІТ ПИТРА“

А на протилежному кінці книгарні від щастя господар прямо сяє. Він на всі лади викручується та улещується біля пана, що, насупившись над якоюсь книжкою, щось мудре вичитує і водночас витирає спітніле, зморщене чоло картатою хустинкою.

Усі вже в книгарні знають, що там схилився над книжкою не звичайний, смертельний чоловічина, а цяця превелика. Той пан, — власник книгарні всім

уже впотай оповів, — високопоставлена особа, що має освіти більше, ніж будь-який доктор, чи професор, чи навіть найбільший академік. Той пан — талан прерізний, многобічний. Сам українець, родився над тією річкою, де славний колись Бульба Тарас, як пив із неї воду, вуса свої по самий ніс вмочав. Отож, сам він, виходить, козарлюга, запорожець і душею й тілом — до більше нікуди. А які він розмаїті мови подолав! Російську, італійську, шведську і ще якісь дві європейські на додачу. Навіть двома тубільно-австралійськими говорами вільно бусурменить.

І не тільки він мови здужав, не тільки він їх знає — ні! — і в цьому вся заковика, вся небуденність і надзвичайність справи — він їх, ті мови, всім серцем безмірно полюбив. Чужі мови не дають йому ані крапельки спокою, відбирають сон від нього; вони його притягають, зачаровують та зваблюють до себе. Он хто цей пан! Не пан, а, як власник книгарні стверджує, світильник розуму до нього в крамницю неждано-негадано з'явився.

— Чи маєте італійську граматику? — і вчений пан врешті заховав хустинку. — Вчора писав по-італійському листа і зробив аж дві — аж признаватись соромно — аж дві помилки. Кому не поставив, де належить, і слово „Basso” додумався написати з одним „с”.

Власник книгарні червоніє. Ніякої такої граматики в нього не водиться. Власник дивиться на вченого пана, який зугарний джеркотити майже десятьма чужими мовами, дивиться на нього не з шанобою, а з обоженням. Яка непересічність, яка мудрація там у нього в голові засіла! А які вимоги він до себе виявляє! Тільки подумати! Не поставив в італійському тексті нікчемної коми — і вже йому

совість допікає. Від такої мацюпусінької помилки, як він сам визнає, його інколи ночами безсоння тортує. Он як він страждає, деколи навіть марить від страждання. А чому? Бо хоче чужу мову кращенько вивчити-запам'ятати, хоче, щоб вона, та чужа мова, легко з язика йому зіходила. О, не зіходила, а щоб вона спурхувала або, як той струмок, спливала.

— А оце почав щось інше вже вивчати. Балунда, баганда і баньяруанда мене цікавлять.

А люди припишкли, вслухаються. Їм зроду-віку не доводилося таких химер чувати. Що це він набалюндасив?! Такого намішав, що спроста і вимовити тяжкувато. „Балунда” — ох! — від такого слова аж язик ламається. І як він, прости Господи, його і виговорює. „Баньяруанда” — а це ж бо що? Чи це він насправжки, чи так собі жартує?! Чи може отакими словами підсміхається з усіх? А може це в нього з великого розуму щось у голові перекрутилось?

— Що, що, пане? — якась не першої молодости жінка не допитується, а вже доскіпується до вченої людини. — Що ви оце, даруйте, змудрагелили?

— Як?

— Питаю, що оце ви тількищо бовкнули?

— Не бовкнув, пані, а сказав: „балунда, баганда, баньяруанда”.

— Ой-ой-ой, прикусіть хоч язика! Тихіше хоч кажіть. Чого ви так по-вуличному висловлюєтесь?! Тут же ось діти, а ви такими лайливими словами розкидаєтесь.

— Це не лайка, пані. Це такі мови африканські. Я їх також вивчаю.

Ох, ув очах і власника книгарні і всіх присутніх знавець чужих мов ще більше виріс у недосяжній мудрості своїй. Та це ж скарб — не чолов'яга. Добрався вже навіть у нетрі африканські! Хоче тамтешню мову джунглів непролазних путньо розуміти. І не тільки розуміти. Він, як сам підтвердив, хоче африканські мови вивчити, як у нас на Київщині казали, до найменшого корінчика, до ниточки. Він хоче, щоб балунда й баньяруанда з його уст, як мед із маслом, випливали. Бо, бачите, він, як говорить тепер-о цими мовами, певну важкість ще відчуває: хоче щось сказати, а в нього наче чавун на язичі вмонтований, чи кусень заліза в горлі застряг руба. Ще в нього під цю пору африканські слова якось капосно виходять, якісь такі виходять нелегкі, громохкі, брусовані. І він помилок, пишучи їх, робить достобіса. Але він упертий! Здолає балунду й баньяруанду, і не за горами та година, коли він ними не говоритиме, а цвірінчатиме, мов щиглик, чи тьохкатиме, як справжній полтавський соловейко.

І враз усім присутнім закортіло на таку ходячу мудрість не лише зачаровано дивитися, а й бодай мізинцем до неї доторкнутися. А доторкнувшись, увібрати в себе хоча дрібушечку такої подиву та шани гідної учености. Ох! А коли феноменальний пан зібрався з книгарні виходити — як тоді всі заворушилися-заметушилися! Обступили його з усіх боків і не знають, якими ласкавими словами його і наділяти. Той просить у нього фотографію, той автографа канючить. Звідусіль сиплеться:

— Чудо, а не чолов'яга!

— Самородок!

— Копальня мудрости! Всякими чужими мовами швандрикає.

— Не голову, а енциклопедію на в'язах має.

А власник похапцем із шафи висмикнув пам'ятну книгу, в якій найвизначніші покупці-відвідувачі вписуються. Він запопадливо тупцюється з тією книгою, не знаючи, з котрого боку до достойного пана приступити.

— Вибачайте, що надокучаю... Зробіть мені приємність. Порадуйте мене... Черкніть щось у цій книзі. Нехай усі довідаються, навіть майбутні покоління, які на світі є українці мудрячі-мудрі. Впишіться, прошою вас і благаю!

— Якою мовою хочете, щоб я вписався?

— Та рідною. По-чужомовному ми ще не навикли як слід читати. Нашою напишіть, будьте ласкаві.

Учений чоловічина — мах-мах! — і розгонисто впоперек аркуша нашкрябав:

„НА СЧИРУ СГАТКУ ВІТ ПИТРА”,

а далі обкружляв прізвище такими заковиками та хвостиками, що годі його й вчитати.

I...

Пана вже давно в книгарні не було, а люди, що довкола книги збилися, все ще не розходились, уражені.

— От написав! Хай би тебе муха вбрикнула!

— Чужі мови, анахтема тебе візьми, любить, а свою як кривдить-гудить!

— Оце так „балунда” й „баньяруанда”! А рідною мовою — ні бе, ні ме, ні кукуріку.

— Одна, дві, три... п'ять помилок.

А якась дитина причепилася до матері:

— Ма, ма, а той пан, що вийшов, мудрий?

— Цсс! — смикнула за рукав дитину жінка.
— Звичайно, пан той мудрий.

— А чого ж то воно, мамо, так: він п'ять помилок зробив — і мудрий, а я вчора тільки три помилки мав, і тато мені крутив вуха і назвав мене виглушком?

— Цсс!

Власник книгарні забрав від людей книгу. Він, украй спантеличений, вирвав із неї свіжоспisanого аркуша, зім'яв його і з люттю кинув у сміття.

ОСВІЧЕНИЙ СИНОК І МАЛООСВІЧЕНА МАТУСЯ

А вже коли схилялося до вечора, в книгарню завітала бабуся, старанно зав'язана темною хустиною. Замість торбинки вона в руках тримала вузлик, з якого дві свічки на світ Божий визирали.

За старенькою увійшов кордубастий молодець років так під тридцять — з буйною, випеще-

ною чуприною та повнісіньким портфелем під пахвою. Обоє зупинилися перед картиною із змальованою на ній дівчиною, що журливо споглядає на вулицю через віконце.

— Хороша дівчина. Гарна картина, синку.

— Так, апетитна дівчина, чорт її візьми. Оце маляр, щоб ти провалився! Ну й бестія, ой і зара за ж! Ач, устругнув, паразит, картину, щоб тебе, сатано, чорти схопили! Аж у кишках шкребе від задоволення. От мавпа двонога, який добрий шматок зумів людям подарувати! Справді, талановито вимазав!

— Синку, а чи ти примітив, які в дівчини цієї рученята? Рученятка, як скіпочки. І ніжні, білі, як крила голубині. Ой і ручки, синку!

— Так, так, мамо, руки, бодай би вони згоріли, неначе живі. Ой і дівчина, ой і гарна, відьма! Та ще й на одній руці родимку, грім би її вразив, має.

— А як, синку, сидить та дівчина! Як вона сидить! Як хмарка, до того ослону тіль-тіль торкається.

— Так, сидить вона, гадюка, колька їй у бік, ліпше їй не треба. Розкапустилась на ослоні, ідолка, краще їй не придумаєш. Ну й паразит же той маляр, ну й наляпав же красиво!

— І яке в тієї дівчини принадне личко! І в ньому якась сиза теплінь ховається. Глянь но, синку, а очі в неї не то смутком, не то тугою повиті, а в кутику он-о зоря-сльоза виблискує. Невблаганний час посіяв їй уже на скроні пучечки зморшок. Гай-гай, безпросвітня у неї, мабуть, доля. А вдивляйся ще у її очі, синку. Як вони тоскно дивляться на вулицю. І яку вони ледве зриму журу зроняють. То не очі, а глибокі й чисті озерецька.

Чи бачиш, синку, який невтішний смуток із тих очей ледве-ледве проривається? Здається, той смуток у її душу вкоренився, уже давно до неї внадився. Ні, ні, то не смуток — то щось невисловлене і таке до болю рідне та жадане. Мені здається, що в її печаллю розхвильованих очах і навіть у щічках кармазинових якась скорбота проглядає. Вона когось із вулиці даремно виглядає. О, дівчино, о, твої очі! . .

— Так, так, очі, гад я буду, знамениті! І лице, анахтема, має непогане. Ох і картина, щоб тебе дідько рудий взяв! . . Ну й сатана, уміє ж малювати! Ой і маляр, щоб ти був сказився! От нечиста сила, яку картину вшкварив! Купуємо, матусю!

Власник книгарні від задоволення затирає руки. Картина продана. Він у руках уже цупко тримає грошенята, а очима стріляє до бабусі, що тримає вузлик у руках.

— Добру пам'ятку купили в мене. Бачу, подобається вам картина?

— Та що мені? Я із села. Рогачів пильную. Син мій на малярстві розуміється. Інститут кінчав. Він, бачте, картиною захоплений без міри. А так, Степане?

— Так, так, картина, хай би ти згоріла, наять! Чудова! Та дівчина, чортиця, апетитна. Красива, трасця їй у бік, красива, ідолка. Я нею, гадуюко, сто бісів її бери, захоплений! . .

І малоосвічена матуся в селянській хустці та з вузликом і синок, обтяжений повнісіньким портфелем, картиною та інститутською освітою, ошасливлені покупкою, прощаються з господарем — і поспішно виходять . . .

ВОЛОЦЮЗИ ВСМІХНУЛОСЯ ЩАСТЯ

Іду якомсь додому. Мені дорогу переходить із вигляду ще зовсім молодцюватий, коренасто-дужий — алеж і такий обчовганий, обідраний і неголений чоловік. І, видко, трішки напідпитку. Простягає до мене руки, молить, щоб я йому з ласки доброї своєї дав бодай п'ятнадцять центів, бо, бачте, голодний він,

і йому хочеться чогось гарячого поїсти. І так же він на мене дивиться, ось-ось у вічі вскочить. Так благає, що відмовитись мені несила. Я вже заклав був у кишеню руку, щоб дістати для нього отой дріб'язок — аж тут зернина сумніву мені в голову враз упала. Гаразд, розмірковую, дам йому той гріш. І що тоді? Ніколи в світі він не піде борщу чи якоїсь гарячої юшки купувати! Та ні! Чкурне негайно з тими срібняками в першу-ліпшу корчму і за два ковтки перегорілої отрути запронапасть же їх. Ні, дзуськи! Нічого я йому не дам. Найкраще я його в їдальню запроваджу і чимсь гарячим похачую.

— П'ятнадцять центів хочеш?

— Благаю!

— Щоб їх пропити?

— Клянусь, що не проп'ю! Їсти хочу.

— Їсти? Ходи зо мною у цей ось ресторан.

Заходимо. Я хоч і з паличкою і на ногу налягаю — але одягнений чистенько, на голові сякого-такого капелюха маю, на грудях — краватку, сорочка ще не дуже зім'ята, а моє вбрання майже як нове, на ньому двох гудзиків тільки й бракує. Отож, я одягнений більш-менш нормально. Але мій новий знайомий — сили небесні! — на нього страшно глянути. У ресторані люстра скрізь, у кришталах відблискує електрика, кольорові доріжки, яесь допотопне танго з радіоли млосно розпливається — а тут замурзаний, зачучмарений, у лахмітті, у хто-зна скільки місяців нечищених шкарбанах молодець всувається. Та ще й полатаним, засмальцьованим рукавом втирається . . .

Люди перестали їсти — і зиркають на нього з подивом. Мовляв, де воно взялося тут таке нечисте й необтріпане?

А високий чолов'яга, у білих рукавичках, з метеликом на шиї, видко, старший наглядач чи служник, підбігає та до мого знайомого:

— Ти десь уже нахлющився горілки. Іди звідси, невмиваний!

— І не подумаю, — спокійно замурзаний молодець відказує, — нікуди звідси вибиратися. Поїм — тоді піду .

— Ні, ти зараз полетиш звідси сторчака.

— Зараз я не маю охоти звідси сторчака летіти.

— Та я . . . — і чолов'яга у білих рукавичках від обурення затався, — та я тебе як схоплю за карк та як турну на вулицю — матимеш синці не лише на потилиці, а й нижче спини!

А я стою ні в сих, ні в тих і не знаю, чим ця буча скінчиться. Злегка штовхаю брудного знайомого й показую йому на мигах, що краще звідси заздалегідь вийти, бо інакше вскочимо в біду, від якої опісля не так легко й відкараскатись.

— Геть! — репетус той, що в білих рукавичках. — Геть, бо силоміць підеш. Виштовхаю!

— Виштовхай, як маєш силу, — відрубє брудний. — Тільки ти до мене доторкнися — я тебе почетвертую. Я тебе в баранячий ріг скручу.

— Чи ба, який свавілець! П'янюга! Це ж беззаконня!

— Я тобі покажу закон, коли ти цього хочеш.

— І тобі не соромно? Отакий ти занехаяний, обтьопаний. І тобі не соромно?!

— Ні, я не з соромливих, ти не бійся.

— Я тебе в буцегарню запроторю!

— Придурок ти прицуцуватий, хоч і в білих рукавичках . . .

І тут мій знайомий волоцюга як розходився, як розходився — аж вуха в'януть його слухати, хоч бери й світ-заочі втікай.

— Недоумкувате, придуркувате і довготелесе та щоглисте одоробло, — тепер уже він став зіпати, — та ти ще будеш мене з ресторану виганяти, будеш на мене покрикувати?! Та я тебе як здушу — то ти власного язика, як ту галушку, проковтнути зможеш! Я тобі такого перцю з маком можу всипати, так можу нагріти чуба, що ти стеряєшся! Ліпше не дратуї мене, бо як швиргону тобою — кістки ж твої розсиплються!

— Чекай, — відразу вже тихіше заговорив той, що в білих рукавичках, — чекай но, охолонь . . .

— Ні, ти піди та охолонь трохи, бо інакше я тебе кулаком прохолодити зможу. Я тебе так віддубасю, що ти від синців аж спузиришся. Ба, яку кучеряву голову на в'язах тримаєш! Та я як візьму оцю твою дурну голову — та й загачу нею оту он, що в підлозі, діромаху. Я, братіку, як трахну — на махах тебе винесуть. Так і гинеш. Я тебе, коли схочу, вкоськаю. Із тебе дур виб'ю. Укажчик мені знайшовся! Виганяє з ресторану! А знаєш ти — у твоєму ресторані їсти — треба луджений кендюх мати. Я вже твою їжу тут куштував. У борщі шолупайки, луска, полова. Хіба ж ти маєш борщ? Пійло ти маєш з піною, а насподі, як візьмеш ложкою, замість картоплі та квасолі — здобудеш пшик. А як і знайдеш картоплину в твоєму борщі — то вона така, як чорна грудомаха. А хліб який ти подаєш? Засушений, порепаний, неначе глина. І не маєш тямки, щоб його тонеенько порізати. А м'ясо тут яке? Курячі стегна запліснілі та затверділі — хоч бери їх та рубай. Чуєш, що я кажу! Чуєш ти, макухо, бовдуре, йолопе, тетерю!

Я сподівався, що чолові'яга у білих рукавичках після цих слів зі сорому згорить або впаде й зомліє. Коли ж бо ні! Дивлюся, а він щораз більше світлі-

шас та розсміхається. І, нарешті, вже не сміється, а від несамовитої утіхи на все горло реготить.

— На цей стіл, — нараз гукає він до служниці, — негайно подайте борщ, гуляш, картоплю із малосольним огірочком та добру порцію пирога з вишнями-черешнями. Це для вас, — і бере під руку мого брудного знайомого, — це для вас, дорогий пане!

Я не вірю ані своїм очам, ані вухам. Той, що в білих рукавичках, для того, що його останніми словами тількищо знеславив, замовляє розкішний обід! І йому вже „викає” та „дорогим паном” його вже називає.

А може всі ці страви він замовляє брудному на мій рахунок?! Та ніколи в світі!

— Слухайте, — втручаюся вже я, — слухайте. Щось багато ви замовлясте... У мене нема таких грошей, щоб за все те заплатити! Я збирався на ч'ятнадцять центів купити йому дешевенького борщу чи юшки. І все. Я за те, що ви замовили — не заплачу.

— Я плачу! — і високий чолов'яга скидає з рук білі рукавички. — За все я плачу.

— Чому? — і мій знайомий волоцюга і я від подиву очі повитріщували. Ми ладні крізь землю провалитись. — Чому??

— Ви, пане, — і чолов'яга вже кладе волоцюзі на плече руку, — ви вмісте так гарно, так соковито, так чудово лягались. Моя теща вміє язикові волю дати, о, вміє, я також умію, але так барвисто, як ви ластесь, ми ще незугарні. Ви — фахівець, талан ви, майстер! Я заплачу, коли ви хочете, і за два обіди.

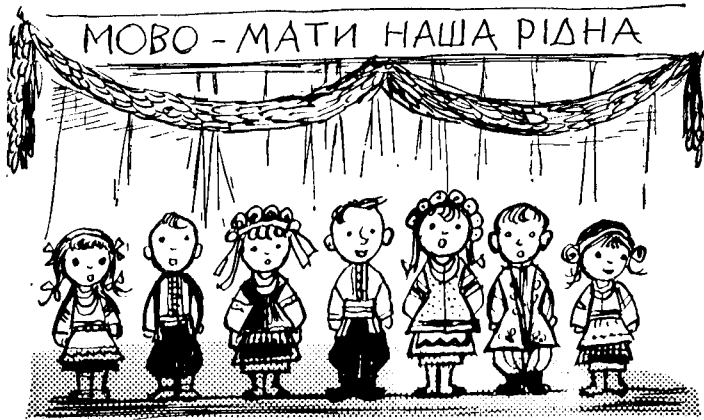
На radoщах він і мене хотів був обідом частувати — та я рішучо відмовився...

Я відходив і через плече поглядав, як за столом мій брудний знайомий смачно наминав борщ упере-

міш із гуляшем та огірками. І я подумав: „Які дива на світі бо трапляються!“ Мій батько, бувало, у таких випадках інколи казав: „Дивне на світі робиться — гарячий чай п'єш, а живіт чомусь цілком холодний”.

А за тиждень я припадком довідався, що мій знайомий волоцюга вже не тільки їсть, а й працює в тому ресторані. Працює в ролі відганяйла. Він стоїть при дверях і барвистими словами не пускає всередину своїх обідраних та п'яних побратимів. Виходить, ненароком, через мене йому всімхнулось щастя. І то, подумайте, велике.

ЗНЕВАЖЕНИЙ СКАРБ

Та ні для кого ж то не таємниця, що я рідний театр люблю. Ййбогу, що люблю. Вірте чи не вірте, а присягаюся чим хочете на світі, що я за ним вмираю. Для мене сцена, різнокольоровий блиск лампочок-світел, завіса з прерізними гачками та мотузками і навіть отой стоосоружний порох, від якого ми частенько відмахуємося та кривимося, та безперестанку чхаємо й кахикаємо — навіть той порох, що при швидких кроках зі сцени хмаринкою здіймається — все це для мене так близьке, так аж-аж своє та рідне, як материнська пісня „Люлі-люлі“, як „Ой чого ти, дубе, на яр похилився“ чи вишита хрестиком сорочка з куцісінькою стяжкою під шияю.

Присяйбі, правда. Немає де гріха тайти, яка то для мене незрівнянна, яка то небуденна розкіш на сцені стояти... Або сидіти в залі й дивитися, і слухати-впиватися, і чаруватися. А люди на підвищенні такими королями походжають та так чітко, так хороше, та такою барвінковою, духмяною, працюрною мовою до мене промовляють...

І тоді серце моє присмтно-приємно потьохкує, і так солодко щось у нім щемить, що просто — ох! — та й годі. Просто краса на серці, яку не передати. Здається, наче хтось узяв золоте кропило, вмочив його у росу рідну і щедро покropив мені у середині.

Чи ви мене бодай хоч трохи вже розумієте? Ні? Ну, що ж, розповім вам більше.

Була звичайнісінька субота чи неділя. Я залучив радіо (попливла не звичайна собі музика, а скрипкова колисанка), взяв грубезеньку газету і, поклавши ноги на подушки, вмовстився на тапчані.

Ви напевно здогадалися, що я збирався культурно задріммати. І що ж — тільки скрипкове сольо і світові події із часопису стали мене солодкодрімотливою знемогою окутувати та огортати, як у двері хтось затарабанив. Мені вже ліньки не то підводитися, а й словом відгукнутися. От когось, думаю, принесло не в свій час. І хто ж це прителіпався? А може господар? Може щось хоче запитати?

Мовчу. Може, гадаю, постукає та й піде собі під три вітри від хати. Коли ж бо ні! Вже чую — хтось кулаком гамселиць у двері.

— Заходьте! — гукаю непривітно. А сам про себе думаю: „І яка це вреднюцца і непосидюцца личина до мене без попередження пришвендяла? От кара Божа, не дадуть годинку-дві, куняючи, і скрипкою понавтішатися”.

— Штовхайте міцно двері. Вони не замкнені. Заходьте!

Ось маєте! В кімнату навшпиньки прокрадаються два юнаки. Розчервонілись, розпашілись, добираючись до пристановища мого аж на четвертий поверх.

— Добридень! А ви за нами, мабуть, скучили? — пожартував один.

Скучив, думаю собі, як собака за палкою. Поспати мені вражі хлопці не дають.

— Ми до вас ненадовго. Раз-два — і крапка. Ви... ви Микола отой-бо-о?

— А що я на когось іншого скидаюся? Я якраз Микола отой-бо-о.

— Ну й добре. А ви... ми вам перешкодили... Ви збиралися, мабуть, працювати?

— Та, — досадливо я буркнув і кинув оком на тапчан, — правда ваша, збирався трішки над собою попрацювати... Але нічого. А що таке?

— Ми хотіли б знати... Ну... Ви отак увечері куди?

— Як куди?

— Куди ви сьогодні надумали піти?

— О, — кажу, — думав оперу відвідати. Послухати „Аїду“ закортіло.

Юнаків моя „Аїда“, бачу, зовсім приголомшила. Вони переглядаються (один кидає другому: „А бач, казав тобі, що стріне нас невдача“) і, наче змовившись, на моє ліжко разом присідають.

— А ви, — після короткої мовчанки розпочинає старшенький, густо вицяткуваний ластовинням, у якого вже рудуватий поріст де-де над губою просіявся, — ви не можете оту „Аїду“ отак собі — круть-верть! — і легенько набік?

— Як то — круть-верть! — і легенько набік?

— Отак собі її відкинути. Ми оце прибилися аж із містечка Н. Сьогодні о сьомій годині у нас вистава. І нам на думку спало попросити вас. Завітайте до нас, як гість бажаний. Подивитесь, а потім в газету напишете. Вистава цікава, з перчиком.

— Вистава?! — зразу запалився я. — Українська вистава?

— Атож.

— „Гриця” може прихорошуєте?

— Ні. Інценізація під назвою „Мово рідна, слово рідне”. То поїдете?

О, де моя сонливість і ділася! Я розбадьорився — і хоч зараз ладен був до їхнього містечка пішака подрібцювати.

— Поїдете?

— Аж захурчу я, хлопці, так поїду. Хоч ще моя нога болить, а таки поїду. Із радістю уволю вашу волю.

Юнаки завтішалися від моєї несилюваної такої згоди.

— А ми думали, що ви відмовитесь. А знаєте, як до нас дістатися?

— Десять разів був у вас. Знаю.

— Справді будете? Не обманюєте?

— А нехай мене жаба брикне лівою ногою у коліно, коли збрешу. Точно о сьомій буду там.

Чи міг би я відмовитись від такого всеаблячого чару! Вистава „Мово рідна!” Та я ніколи в світі таку рідкісну нагоду не проміняю на всі „Аїди”, „Богемі”, „Валькірії” чи „Озера лебедині”.

Їду в містечко Н. Хочу ще раз і ще і без кінця вслухатися і милуватися жаданим словом, що із сцени барвами веселки іскриться, що сопілкою журунудьгу переливає, а срібним дзвоником нестримну радість виявляє. Їду! Бо я тужу, бо я бажаю сло-

ва... Я хочу, щоб воно, як пісня чиста, піднебесна, кружляло наді мною, щоб я його, слово понад усе рідне, очима невловне, руками невідчутне, кожною частинкою серця свого сприймав і в найпотаємнішому кутику душі, як скарб нерукотворний, зберігав.

Ой, нетерпеливиться мені. Рушаю зразу. Їду! Ні, ні, не їду, женуся, поспішаю!

**
*

Крізь вікна в залу проривається буйним і запашним листям вечір...

Сцена прибрана дубовими гілками. А збоку — похилив свою золоту, як пишна паляниця, голову чорноземний козарлюга-соняшник. А неподалік нього білий світ прикрашає молодесенька, аж засоромлена, вербичка. А на вербичці паперовий соловейко хвацько, по-парубочому, розпір'ївся, розпушився, наче ось-ось лясне своїм серцезворушливим тьохтьохканням...

Ще завіса не встигла розійтися, а я по вінця вже розчулений, схвильований. Дубовий лист і соняшник — такий крислатий, що під ним у спеку можна аж-аж як вільготно закуняти. І сором'язлива вербичка... І задавака-соловейко... І ще... І ще...

А що вже казати, як завіса на всю широчінь розсунулась! Ой, щастячко моє неждане! Я прикипів на місці. Чи вірити своїм очам? Я вмоцнююся на стільці, протираю очі, щоб краще придивитися...

Вгорі на широкій бинді поколихується чіткий напис: „Мово — мати наша рідна!“, а внизу виструнчилися, як скупані россою огірочки, чепурненькі та на вигляд які же ж здоровенькі виконавці. У стрічках, вишиваних сорочках, у шараварах, плахтах та свитках — і личенька у всіх біленькі-білі —

лише одне посередині кирпате і риженьке урізнома-
нітнє ансамбль акторський.

І як почали вони прославляти та величати нашу
мову — хай би їм лиха ніколи не було! — прямо
мило слухати. Деклямують-славословлять, а в мене
спочатку від утіхи крижинки по спині залоскотали,
а опісля сльозинка з очей — тільки блись-крап,
блись-крап!

Я знаю, що наша мова хороша, м'яка, розкішна,
але що вона аж така прекрасна — я тільки того ве-
чора довідався.

А із сцени перлинка за перлинкою — та ще й
під віршик! — як не посипляться!

Наша мова і така і сяка і аж он-он яка! Вона
і свіжа, як напровесні травиця, і чепурненька, як мо-
лодиця; вона і гожа, як найкраща рожка, і невмиру-
ща, і цілюща... Ой-ой-ой! Вона і кругла, і барвис-
та, і широка, й промениста...

А яка вона лагіднюсенька...

А яка мужня, хай би йому грець! І співочосоло-
в'їномила...

І, ніде правди діти, і... сварлива.

Наша мова, буває, міцна, як криця, і легесенька,
як птиця.

О, мово, барвінковим рястом-цвітом гаптована й
мережана! Яка ж ти ловка і гнучка, яка струнка!..
І яка глибинна... І яка плинна... Цією мовою мож-
на і говорити, і казати, і оповідати, можна також і
лебедіти, і воркотіти, а коли хочете — то й буркоті-
ти; нею будете і бесідувати, і жалі виливати, і жарту-
вати, і баляндраси розпускати...

А як нею дзвінко-лунко можна сміхом сипати...

А джеркотіти, а сичати, а цокотати.

А як нею урочисто розглагольствувати можна.

І непогано нею голубити, а інколи і гримнути, і загаласувати, і навідліг відрубати.

Ох, у мене повні груди гордощів за рідну мову вже зібралося, а актори ще далі красу її розмальовують.

Яке наше слово незрівнянне та багате для молодих та для закоханих. Ніхто на світі таким пестливим та голубиним слівцем не розкриває серденька свого, як ми, причорноморці.

Ой, як мені приємно таке чути! Ой, у мене голова від щастя хмелиться!

І тут зі сцени двійко — козак з дебелою чуприною і дівчина русокоса, ще й з калиною — ну бо прикладами, як свшпан-зіллям, сіяти: ось, мовляв, як чисто та велично наша молодь серця свої розкриває...

— Любисточку, — це він до неї, — всерозквітаючий!

— Лицарю, — вона до нього, — лицарю із вусом чорним та із зором сяючим!

— Я твою доріженьку, орле мій, затрушу зірками...

— А я твої златокоси, перепеличечко моя, обцілюю трояндними пелюстками...

— Я тебе, ясен дубе мій, до серця пригортаю!

— А я ж тебе, голубонько, як найкращу рожеву мрію, любитиму-кохатиму!

А потім уже скоромовкою як заспішили, наче з кулемета:

— Царівно сизоока, засумована моя!

— Мій ладо!

— Лелітко! Лілею!

— Князю мій!

— Голубонько, кицюню, золотце!

— Вродливцю, соколе!

— Серденько, зозулечко і кралечко!

— Іване мій!

І тут обнялися — і вже не деклямують, а з радості у залю тільки раз-по-раз підморгують.

Ой, думаю, які скарби посипалися тількищо зі сцени! Та й я був молодий і знав ласкавих слів немало — але такої повені кришталевої сердечности, далєбі, я не чував. Коли б мене тепер не то „Ладом” яка покликала — та де бо! — коли б мене бодай єдиний раз „Дубком” — нехай уже не міценьким, а поганеньким — котра назвала — і то я був би радий.

От мову маємо! Та коли б зібрати оті всі зідхання, виглядання, зустрічання — зібрати докупи — вийшла б зачарована вишнево-місячно-соловейкова енциклопедія томів на п'ятнадцять.

Ой і наша мова! Зараз вона із сцени запахтіла краще від французької парфуми. Запахтіла, достоменно розквітлий сад, коли на ньому зірки простелюють хмаринки, щоб переночувати...

Не мова, а лєління-дзюркотіння води джерельночистої...

А актори далі слово-мову прославляють...

А у мене, повірите, гордістю серце вже докраю сповнилось... Вже ось-ось через вінця переллється... І хочеться зі стільця схопитися і вибігти на вулицю та й закричати аж до зір: „Слухайте всі, всі, всі — дерева, хмари, поля, моря і люди — всі! — я маю скарб, скарб більший за мільйони мільйонів! Він, скарб, не вміщається у всіх банках, у всіх сейфах на світі суцїх — він міститься лише отут, у моїй душі, у моєму серці!”

Ось і скінчилася інсценізація...

У мене руки лєдве не повикручувались від оплесків. Б'ю долонею об долоню, як дошкою об дош-

ку, неначе навіжений, і не відчуваю болю. Б'ю та ще й „браво” на всю горлянку вигукую.

А сусіди мої поміж собою ззираються-зглядаються, а потім з острахом на мене скоса очима кидають.

— Чи ви, — обережно пробує притишити мій буйний настрій один уже сивуватий дядько, — чи ви... чи вас, бува, якийсь гедзь часом не вкусив?

— Ні, — кажу, — гедзь мене ще не кусав. Я при своєму розумі. А вам, дядьку, не завадило б та-кож у долоні вдарити.

— Нащо? — він глипає на мене. — Чому? Нащо?

— Бо золото он там блищало. Хіба ви скарбу душею не відчули?

— Що ти, чоловіче, верзеш? Я хочу скарб не відчувати, а бачити. Хочу його в хаті тримати чи в банк складати. Зроду-віку не чув, щоб скарб можна було відчути.

— Та ви мене не зрозуміли, — кажу йому. — Оце ж тількищо перли сипались із сцени...

— Сипались?! А чого ж ти, — і дядько з подивом вглядається у мене, — чого ж ти ті перли не хапав?

— Я їх, — кажу, — хапав.

— Справді?

— Еге, хапав і в серці на купочку складав.

— О-о, — і дядько вже басом дивиться на мене — аж так відступає, — о-о, бачу, що ти без жартів щось чудернацьке у голову собі упхав. І таке, дивись, буває. Поганувато.

— Дядьку... та я про мову... Та ж то цінність незбагненна...

— Мова? Смішний ти. Золота п'ятка — то факт — ціна. А з мови — солом'яна, дрантыва цінність.

І він, очима стрибнувши з мого лиця на мої розчервонілі руки, відходить, оглядаючись, від мене.

А я не можу вгамуватися. Плескаю ще, бо я ж на сьомому небі від захвату. І бігаю-вештаюся по всій залі, і підстрибую, і кручуся та дзигною верчуся, не знаючи, що кому присмненьке сказати, кого обняти, кого поздоровляти... Коротко: мене охопив, як кажуть на Полтавщині, телячий настрій — стрибаси і не знаси, чи ще стрибати, чи співати, чи танцювати, чи на radoщах сісти і гірко заридати.

Нарешті трохи охолонув. І скаменувся... Біжу хмільний від радості за сцену... Закортіло мені всіх артистів в обійми взяти і, вигукуючи — „Хай би вам здоров'я!“ — до стелі підкидати.

Вбігаю.

— Дякую! — усіх вітаю. — Спасибі! По пояс вам вклоняюся. Я хочу...

Але... тут раптом мене неначе хто відром холодної води жажнув! Ні, ні, не води — та де! — мене неначе в лице хто кулаком угрів.

Чи це можливо?! О, не раньте, ради Бога, душі моєї!

Навколо моїх артистів стовпився гамірливий гурток чималий.

І всі: артисти, публіка, заливаючись сміхом лунким, розкотистим, жваво перекидаються російською, польською та англійською горе-мішаниною...

— Чому? — дивуюся і торопію я. — Чому ж?... Аджерж...

Один актор дає мені, жартуючи, дружнього сту-сана під бока.

— Що „чому“? Чому всі ми не користуємося нашою?...

— Атож. Ви ж її тільки но так славили...

— О, приятелю! Чого дивишся так, наче кислицю з'їв?! Правді глянь у вічі. Ми б раді говорити нашою, але...

— Що, стонадцять кольок тобі під боки, що „але“?!

— Та ти не гарячкуй. Ми говоримо зараз про співачку молоденьку, що вийшла заміж за старого. Знаєш сам — цікава тема. Її по-російському можна розписати так, що зомлієш від вдовolenня. А по-польському як гарно все це висловиш — прямо — ах і жах! А наша мова, признаймося, — не мова — пшик та й годі. Бідненька, обмежена, тяжка... Може тобі чайку?

— Ні, — зубами скрегочу вже я, — ні, я зараз із горя потребую три чарки найміцнішої горілки!

— Та ти не сердься. Ну, охолонь, вгамуйся. Ну, ну... А грали ми добряче, га? А он та акторка, що по-аглицькому так хвацько жарить, як вона недавно незвичайно Шевченка деклямувала! Ой і акторка! Йї ціни нема.

— Ні, — кажу, — ти помилясишся. Йї є ціна. Йї, як і усім вам, гріш надцерблсний ціна.

О, думаю, коли б мені отут під руку гарапник та попався — я б вас усіх до нестями обшмагав-полосував.

О, як ви всі наповнену радістю і гордістю душу мою одним помахом розпанахали навпіл!

О болю мій... О слово ти моє...

І я із скарбом знеціненим, зневаженим своїм попрямував додому...

І МІСЯЦЬ ВИДАВСЯ РОЖЕВОЮ СЛЪОЗИНОЮ

Знову до мене . . . ні, цього разу гість-одинак навідався. Це знову, боронь Боже, буде запрошувати на якусь імпрезу. Лихий її бери — не піду. Ще рани від шпильчастого терня, що вп'ялося мені у душу від попередньої імпрези, не вигоїлися, а вже на нові муки мене наражують. Не піду.

Коли ні! Гість покищо нікуди не запрошує, а зненацька таким зраділим, бадьорим голосом мені, як пострілом, випалює:

— Миколо, ти талант! Не абиякий талант!

О, я мало що не ахнув. Я напорошив вуха. Що далі? Чому він мене так під небеса підносить? Не інакше, як збирається грошей позичити. А дзуськи, мідяка щербатого не дам.

Я дивлюся на нього, а він своїми гострозорими очима прилип до мене.

— Ви переконані, що я талант?

— Еге, Миколо! І не занегаюй ти свого таланту. Розкрий на всю широчінь його. Покажи його. Ти — геній.

О, міркую, він хоче позичити у мене чималеньку суму. А так. Ач як мене вихваляє уповнокрай!

— Я, — навздогад йому відказую, — я... бідний, як церковна миша. У мене за душею й копійки мізерної нема. Я оце як стою — і хвесь-увесь — голісінький, як бубон.

— Нема в тебе копійки — буде. Ти тільки слухайся мене. Ти тепер, дякуючи своїй зламаний нозі, не працюєш, нікаєш собі по вулицях та байдикуєш. І часу чимало маєш, і талант у серці прихований тримаєш. Присядь на деньок, на два, на тиждень і змудруй штукуєнцію веселу, таке театральне лицедійство десь так на дві чи три відселони. Виклади у тому лицедійстві свою душу, а ми, артисти, її, як квітку, покажемо зі сцени. Га?

— Не можу! — вирвалося в мене, а сам собі на вус мотаю: „Це знадливе запропонування, як же за нього не вчепитися?! А може без жартів у мене десь у закутку душі якась геніяльність завалялася — тож оце мало нагоду її людям показати. Далєбі, треба згодитися”.

— Ну?

— Мабуть, не можу, — ще раз сяк-так відмовляюся, бо яка ж шануюча себе людина отак від-

разу, ні з цього і ні з того, погодиться. А сам серцем потерпаю. Ану ж він перестане упрошувати — і все пропало. Хоч би він ще далі умовляв, і я вже на все з приємністю й погодився б.

— То як, не хочеш писати? Не хочеш бути автором? Дарма. Не приневолюю тебе, а раджу поцирому — берись до праці. Підготуєш п'єску, і в ній же ти сам будеш грати персону грату. Чого тобі ще більше треба? Автор і актор в одній особі — це для кожного таланту — мрія. Ти уявляєш — твоя п'єска успішно йде на сцені. І ти в ній ролю якогось козира першого також успішно граєш. Уявляєш, що тоді станеться? Та публіка від тебе очей не відриватиме, та вона пожадливіми поглядами тебе на сцені так і хапатиме. Глядач тільки й шептатиме: „Он автор!” „Де?”, „А он той біля завіси, той ліворуч”. „Ага, поганенький наче з вигляду, а яку зграбненьку штукенцію утяпав”. А як п'єска закінчиться — люди до сцени хмарою посунуть і притьма кричатимуть: „Автора, автора!”. А ти виходиш на передній кін, а ряснота оплесків стіни розпирає, а ти вклоняєшся й обома руками всім повітряні поцілунки розсилаєш. А наступного дня ти вулицею крокуєш такий неприступний, бундючний, а перехожі на тебе спільна поглядають: „Автор пішов”. „Який путящий хлопець!”. „Який невтомний він у праці!”. „Розкіш, а не хлопець!”, „Чудо”. „А який проникливий він має погляд!”, „А які далекосяжні очі!”. „І який незвичайно вдумливий!”. І всі до тебе добрішатимуть, всі підлещуватися і навіть служебничати тобі будуть. Ти ось тепер не маєш ніякого титулу, не маєш звання ані професора, ані доктора, ані доцента чи ще якогось гонорового хвостика, а після вистави матимеш. Буде тоді титул. Тоді де ти лиш не йтимеш, де лиш не покажешся, а тобі назустріч чи нав-

здогін: „Добрий ранок, пане авторе!”, „Як сьогодні спали, пане драматургу?”, „Куди це вас Бог провадить, дорогий маестро?”. І ти з видимою втіхою сприймаєш це все як тобі належне, сприймаєш, голову ледь-ледь піднявши. Тепер з тобою дехто й ручкатись не хоче, а як дізнаються, що ти автор — кожний спішитиме поздоровкатися та поскокати зуби перед тобою. „Автор!” — і за один вечір станеш шанованою всіма особою, матимеш гроші, повно титулів і купу всіляких інших розкошів. Ну, годишся? Пиши!

О, він пороснув, наче шротинами, чарами-словами. Я бранцем став принадних слів, вони завихорилися навколо моєї закукуріченої голови, співаючи мені знадливих пісень рожевих. Я, затинаючись від надміру почуттів, дав свою згоду — ой, не лише погодився, я йому безліч разів дякував і дякував, а наостанку ще й півфунтовим шматком ковбаси й чарчиною почастивав.

Я загорівся пристрасним бажанням написати лицедійство. Я недосипатиму — недоїдатиму, а скрипітиму пером і день і ніч, щоб тільки п'єска якнайскоріше була готова.

Авторство взяло мене в свої запаморочливо-хмельні обійми.

Ой, де в мене того завзяття й набралось! Горю, палаю від надхнення... Хочу ж довести, що я не якийсь там мартопляс, що вештається, на ногу налягаючи, по вулицях, а справжній драматург.

Сів до столу — не пишеться, сидіти не дуже зручно, і якомсь думки плутаються й не лягають ладно на папері. Е, переберусь на ліжко. Поскидав нагамуз всі подушки, зготував із них пухнату балабу-

лу і, по-турецькому схрестивши ноги, з ручкою й папером на ній зручно я вмовився. О, пишеться, але не гладко. Тоді розкидав подушки, поклав на них папір — о, зразу відчуваю, що в голові щось творчо забриніло. Щось таки зготую . . .

Хочеться, щоб лицедійство в мене вийшло на славу, щоб у ньому була і ніжність та напруга, і сміхота та сумота, щоб там бо і співали, і ридали, і танцювали, і від рєвнощів великих один одному зуби вибивали. Коротко: хочу я всякого добра потроху туди втиснути.

Почну я лицедійство піснею. Через сцену, в обнімку, переходитимуть кількоро парубків. Мабуть із десять. Один козарлюга серед них — то буду тільки я! — завзятуший верховода. Йтимуть парубки й виводитимуть дзвінко „На вгороді верба рясна”. А я як замахаю руками та як подам свій владний голос, і всі ми як гримнемо! — і „Верба рясна” приголомшить слухачів і, прорвавшись крізь вікна, аж на десятій вулиці легковісним відлунням тріпотатиме. А публіка в долоні битиме, битиме так, що аж руки попухнуть їй від оплесків, битиме і не вгаватиме, і автора раз-по-раз викликатиме.

А далі, десь так перегода, дівочий хор на сцену вийде. І я, як керівник, буду з дівчатами також всілякі співочі чудасійства виробляти. І знову я попереду, і знову мені назустріч оплески. А під кінець моєї п'єски всі на сцені співатимуть і на різних музичних штучках гучного марша гратимуть. Я, зрозуміло, попереду всіх тоді стоятиму, стоятиму з якимись витребеньками, наприклад, із свистілкою та дудкою. І як завіса опуститься — нестям! — зала нуртує, навісніє від захвату, а я перед завісою безперестанку згинаюся, вклоняюся, а в мене в одній руці дудка, а в другій — свистілка й китиця білих рож, обв'яза-

них червоною стрічкою. А на стрічці букви сріблом переливаються: „Нашому — обов'язково! — нашому талановитому . . . авторів”.

Пошивки й напірники на подушках уже почали дірватися, як я кінчав своє барвисте лицедійство.

**
*

Я прихватком поїв — лечу. Сьогодні день, що напевно запам'ятається мені навки.

Біля театру я довгенько милуюся афішею. О восьмій годині починається не чиясь там невідоме, а моє із крові-кости рідне лицедійство. І на папері он як моє прізвище видніє! Але . . . — от вредні — якими надруковане воно буквами маленькими. Чекайте, чекайте, заздрісники, після сьогоднішнього вечора не будете непомітним дробом моє ім'я на афішу виставляти. Не будете!

Приходжу . . . За сценою метушня, в залі гамірня, а у мене в голові — метелиця. І мені і приємно, і лячно, і я не можу на місці встояти, і все за лаштунками кудись біжу й не знаю, куди й для чого поспішаю.

— Скільки прибуло людей? — в поспіху питаю.

— Біля трьох сот.

Ну, слава Богу, — тішу сам себе, — що вже шістсот долонь я маю. Оплесків хвататиме.

— А родина Попелів, Кухлів та Василенків у залі є?

— Придибали.

Добре, добре, Попелі, Кухлі і Василенки напевно скинулися по копійці, щоб купити мені китицю ладненьку квітів. То такі друзі, що мене, видать, шанують.

— А Крижанівські, Швець і Тополенки, не бачили, також прителіпалися?

— Аякже, сидять он на передніх лавах.

Туди к лихій годині! Нечистий пригнав їх усіх сюди на моє горе. Ці на мене завжди тигрячими очима блимають, вони не лише не будуть плескати, а ще з доброго дива почнуть від заздросців гугукати.

Погасили світло. Мені чуб від спекоти злипається, а ноги від холоду дрижать, ну дрижать — нема їм спину.

Аж, кінець-кінцем, гримнула музика. Моє лицедійство, нарешті, розпочинається. Я за сценою від перенапруги почуттів жлуктаю раз-по-раз воду з склянки і, як той пес на прив'язі, одне й те саме кружало все обтупцьовую.

Аж прийшла черга... Гурт парубків, обнявшись, з'являється на сцені. Я попереду. Починаємо „На вгороді верба рясна”. Я махаю щосили обома руками, мовляв, хлопці-байдебури, чого так тихо, наче неживі, співаєте? Агі на вас! Ану, наддайте духу, напружтеся, щоб наша верба віттям та листям всю залю покрила, щоб вона лопотіла аж там десь під стелею, щоб від неї стіни двиготіли. Велич пісні глядачам показати треба! Приголомшити їх треба величчю відразу! Махаю я одчайдушно руками, а співочої величі, айїжебоженьку, не чути. Хлопці як на злість — якимись тихими, придушеними голосами гугнявлять та затлумлюють мою пісню улюблену. Не співають, а канудять. Ну, що з ними? От уже лайдацька братія — анітрішечки не слухається, на руки мої не звертає ніякої уваги.

— Хлопці, — покрикую на них стишка, — на-полягайте на легені! Горлянки ширше розкривайте!

— Тут піяніссимо, — кидає шепотом передній.

— Не визнаю ніякого я піяніссимо. Голосніше треба. Щоб пісня аж лящала в залі.

— Я тебе можу лягнути межи очі! — і показує мені кулака передній.

Ну, що ж мені лишається? Хай вони, неслухняні, стямляться, їм ліньки горлянки трохи потрудити. Що ж, я потруджу.

І я, скільки в мені духу, став підсобляти. І я відчув, що відразу пісня голосніше зазвучала; вона, мені здалося, з моєю допомогою вже десь аж там під стелею тріпалася і, не вміщаючись у залі, притьмом крізь відчинені двері ген-ген туди на вулицю у повній силі проривалася.

Мої товариші на сцені спонурилися, на мене глядячи, а я сил не шкодую, а я співаю. Аж зайшовся кашлем і заточився, так стараюся голосно виводити. Бо . . . хіба першина мені виспівувати? Я маю досвід. Ще колись парубком зеленим в моєму рідному селі я піснею викликав із хати Софію Чубенківну. Часи, часи були, синьою років вже припорошені. Одного разу, згадалося . . . Ходжу я вповдовж вулиці туди й сюди, а дощ періщить, тюжить, а я такий хвацький та моторний вичасовую біля Софіїної хати. Мокрий, як півень нещасний, а голос бадьористий подаю, бо хочу, щоб вона хоч на порозі показалася. Отоді я виспівував! Як заведу „На вгороді верба” — і веду протяжно й голосно, а краплі дощу дзюркають через ковнір поза спину, і мені від холоду вже й пальці судомить, і повіки мені сіпаються, а в чоботях і вода вже жвьякає, а мокра, як хлющ, сорочка крижаним джгутом моє тіло обплітає — а мені радісно, а я такий жевжжисувато-моторний, бо знаю, що Софія ось-ось уже появиться. Коли нема! Я тоді вже грімним голосом ще раз як утну, аж у самого від натуги у вухах ляскає . . .

*„На вгороді верба ясна . . .
Там стояла дівка красна-а-а!”*

І оте „а” так розтягую, що обходжу довкола Чубенкову хату і ще його не скінчую. А Чубенчиха крізь двері мені гукає: „Утишся, парубче, дощ хлющить, вона не вийде!”, а я ще завзятіше:

*„Хорошая та вродлива,
Її доля нещаслива-а-а-а!”*

а Чубенчиха: „І де ти такий затятий вирискався? А щоб тебе земля поглинула, який ти непослушний та надоїдливий!”

От колись співалося, а тепер оце на сцені курникають, наче охлялі, так ніби в їх шлунках тиждень рісочки хліба не було.

— Хлопці, — знов їм підшіптую, — чого ж так тихо?! Це ж моя п’еса . . .

Бухнемо піснею! Я хочу, щоб на сцені вона так голосно лилася, як колись під Софіїною хатою.

*„Її доля нещаслива —
Нема того, що любила-а-а-а!”*

Сильніше, гучніше, лункіше! Нехай пісня пролетить океани, гори, яри й рівнини і долине туди, до Чубенкової хати . . . І хай западе вона в серденько Софії.

Софіє, чуєш ти її?! Софіє, в мене вже помережає зморшками лице, я вже на одну ногу налягаю, а ти вже маєш четверо дітей і, мабуть, сиву косу під хусткою ховаєш — але серця ж наші пориваються одне до одного, вони ж ще, бачиться, невтомлені. Чи так, Софіє? О, коли б мені ще хоч єдиний раз дозволив Бог, Софіє, під твоїми вікнами у дощ, як у пропасниці, трястися і не своїм голосом тебе із хати викликати!

*„Нема його та й не буде —
Розрали злії люди-и-и-и!”*

Чуєш, Софіє, я в Нью-Йорку, на сцені, у своєму лицедійстві свою душу виявляю. Чуєш ти в придніпровському селі біля Черкас, чуєш, як я, скільки мені снаги і сил Бог дав, посилаю звідси свій тобі голос?! Пошли ж мені й ти звідтіля. Нехай наші голо- си після розлуки довгої зустрінуться.

*„Розраляли-розсудили,
Щоб ми в парі не ходили-и-и-и-и!”*

Чуєш, Софіє?! Я оте кінцеве „и” розтягну через гори-океани, а потім воно прорветься понад отою Собачою стежкою, якою ми в юності — чи впам’ятку тобі? — часто бродили, а потім перескочить через Охрімів хлів і Золоту леваду і обплете барвінком затуженим твою стареньку і таку дорогу для мене хату.

„... не ходи-и-и-и-и ...”

— Ще голосніше, хлопці! Це ж моя п’єса!

„... И-и-и-и-и ...”

— Геть із сцени!

Переді мною режисер. Що він говорить? Чи він із глузду зсунувся?

— Що?

— Геть!

— Як?

— Геть до дідька лисого зі сцени!

До мене злими очима причсипився режисер, він такий розлючений, що аж волосся в нього на маківці најжачилось.

— Іванє Степановичу, — більше очима, а не словами його благаю, — таких речень у мойй п’єсі немає. Ви помиляєтесь.

— Не помиляюся. Виразно тобі кажу — геть звідціля! Геть!

— Куди „геть”? — тихцем до нього.

— За сцену! — і він скривився, а його губи пересмикнулися. — За сцену!

— Зжальтеся. Я ж автор.

— Ти потрошитель.

— Я ж граю головну роль.

— Без тебе обійдемося.

— Я...

— Забирайся, бо витуряю!

Виходить, не вчулося мені. Чітко сказано — ліпше б такого мені ніколи в світі не чувати. О, ганьба! Серце в мене заскиміло. Я вжахнувся. О, сконаю! Та це ж мене наче бичем хто хвисьнув по обличчю!

Я бачу, як у похнюпленого режисера в очах запалахкотіли якісь нелюдські, аж ніби сатанинські, вогники, і він, пекельник препонурий, у люті стиснув кулаки й на мене грізно насувається.

— Щезай негайно, бо задущу!

Я перелякався. І дмухнув навскоки зі сцени. І спіткнувся на паперовому перелазі, а далі приступки, а на приступках хтось наквацював фарбою — і на тобі! — зашпортнувся і — брязь! — на підлогу так дровиною і гепнувся, так на весь зріст і простягнувся. Упав, що аж відляски пішли за сценою...

Підводжуся, а на мене якісь дрюки згори валяться, я ті дрюки від себе відкидаю — і тут така торохкотнява зчинилася, що страшно слухати, хоч вуха затуляй.

Стою за сценою. О, небеса, будьте до мене, нещасного, ласкаві! Серце холоне, коли подумаю, що сталося. Туди до дідька лисого! Що ж це за розбишацтво?! О, якої зневаги, якого приниження я доче-

кався! Автора через перелаз викишкали. Чи ж думав я, що мені судитиметься скуштувати такого гарбуза? І де? — на сцені! О, як нестерпно сіпається щось мені під серцем, як пульсує кров у скронях! Умру, повішуся! Доавторствувався, дочекався пошанівку псячого. Запропащено п'єсу, зневажено, ославлено і моє ім'я, і мою честь.

А чи чув хтось із публіки, як мене Іван Степанович зі сцени виганяв? Е, не чув, мабуть, ніхто, бо хлопці саме в той час докінчували пісню. Добре хоч публіка не чула, як він на мене визвірився, як він „потрошитель” і „геть звідціля” мені в обличчя з блискавками в очах кидав.

І защо він мене прогнав? Що ж я поганого уді-
яв? Все на сцені проходило наче і добре, і голосно,
й пристойно.

**
*

Ось п'єса моя вже й добігає до кінця. А я за
сценою серед смітника на якійсь колоді в три поги-
белі скоцюрбився. Гірко мені на душі, а образа мене
і шматує і розриває . . .

Аж так перегодом — біжить до мене він, нена-
висний мені тепер і стоогидуючий режисер.

— Микольцю, — по-сахариновому торочить він
до мене, торочить так, наче оце декілька хвилин то-
му анічогісінько скандального й не трапилось, —
Микольцю, голубчику ти дороженький, чого ти ди-
вишся на мене, як те теля на нові ворота? Сердиш-
ся на мене?

О, сили небесні, о, справедливий Боже, він пи-
тає, чи я серджуся на нього?! Та коли б ненависть
у моїх очах та мала вогненну силу — вона його, йї-
право, спопелила б!

— Скажи, — лебедить він далі, — сердишся?

— Ні, — ціджу крізь зуби, не дивлячись на ньо-
го, — не серджуся, а тільки зносити я вас більше не
можу. Яка ж це пошана авторові? Прогнати його зі
сцени! Ну й норів же у вас! Та знаєте, як ви мене
зганьбили?! Я через вас, незаслужено, такого соро-
му набрався! Ви мене обезчестили і зруйнували.

— Я тебе не зруйнував, а врятував. Я рятівник
твій.

І тут він став гірку правду мені оповідати. Я діз-
нався, що мені ведмідь на вухо наступив, що я на
сцені, співаючи, й гадки не маю, чи то добре, чи по-
гано, чи то влад, чи цілком не доладу.

— Треба козирити вухами. Як співаєш, Миколь-
цю — то треба дослухатися; а ти розкриєш рота і

лементуєш, аж із шкіри пнешся так зіпаєш — і все якось невпопад. Ти не гарячкуй, а послухай. Ти своїм горланням мало не занапастив і пісню, і всю свою п'єсу. Доладу співати ти не тямиш, ти в гурті і гарикаєш, і не своїм голосом скиглиш, і пициш, і гаркавиш, і наче людей на гвалт скликаєш — і тоді через тебе лунає не пісня, а якась — вибач — саламаха. Та ще й до того ти роззявкуватий і недогадливий. Я тобі на мигах показую, щоб ти стишився, а ти ще дужче — аж синієш — так горло надриваєш. Ти оте „и-и-и” не виводив, а гірше від гїєни завивав.

Я хотів був йому сказати, що я так завивав із тої причини, що згадав колишні, давні літа, згадав Софію — та стримався. Чи зрозуміє він мене?

— Е, — тільки промовив, — я сам знаю, що в мене не оперовий голос.

— У тебе не то не оперовий, а просто катастрофічний, ним можна в пеклі самого дідька сколошкати.

— Ну, гаразд, — погоджуюся, — але чого ж ви на сцені не підійшли по-любому, по-хорошому й мене не зупинили? Чи треба було стискати кулаки й „геть звідси” та „геть, потрошитель” мені в лице кидати?!

— Треба, Микольцю, — вмовляє він, — аякже, треба. Коли б я до тебе по-доброму промовив — ти б хіба послухався? Ніколи! Я б тобі сказав: „Микольцю, любий, хай тобі заціпить, заткни трубу ти срихонську, перестань, голубе, співати”, а ти б мені: „Га, а чому переставати?” — „Бо погано ти співаєш”, а ти: „Ні, я погано не співаю”. — „Ні, паскудно”. — „Ні, зовсім не паскудно”. І так би сперечалися годину ми на сцені, перед публікою. А я, бач, без сперечань тебе позбувся. „Геть!” — і ти на смерть перелякався й за лаштунки вискочив. І цим самим і

пісню і п'єсу від провалу врятував. Бачиш, який я догадливий, ти не гніватися, а за мою кмітливість дякувати мені мусиш.

Я трохи оговтався від замішання, охолов від злоти та образи. А може й справді у мене із слухом щось негаразд? Може насправду я маю голос нікудишній, такий, як режисер мені вмовляє?

— А зараз, — жартівливо підштовхує він мене до сцени, — зараз іди й вклонися публіці. Чуєш, хтось вигукує: „автора!“?

— Не піду! — відпекуюся та відбиваюся від нього. — Згину на місці, а не покажуся людям!

— Іди, — вже підходять мене й актори, — іди, не комизися. Чуєш же, плескають у залі!

Як я не опирався — випроводили мене таки поза завісу. І що ж, тільки почав вклонятися й руками поцілунки розсилати — оплески, подумайте, як на команду, вщухли. Я, червоніючи, із застиглою долонею біля уст (готувався переслати черговий же поцілунок), позадкував за сцену.

Я за один вечір вдруге сорому набрався. От тобі і „люди притьмом кричатимуть „автора!““. От тобі і „ряснота оплесків“, що „стіни розпирає“. Голово ж моя ти бідолашня, чи ж думалося, чи гадалося, що ще отакий ляпас мені дістанеться?!

**
*

І надало ж мені авторством слави заживати! Буде тепер наука. Ще завтра й післязавтра якимось промучуся на сцені (мою п'єсу заплановано три дні підряд грати) — і кінець. Тоді сидітиму в хаті і не то що за перо, а й за холодну воду не візьмуся. Волю нічого не писати і ні на якій сцені не виступати, щоб таких, як ось сьогодні, сумнівних лаврів більше не здобувати. Крапка, кінець.

— Мої дорогі друзі, — зненацька звертається до всіх артистів, що збились за лаштунками, наш режисер, — притихніть, ради Бога! Хочу щось оповістити. Як вам відомо, сьогодні п'єса нашого усіма любленого і тут присутнього автора пройшла, м'яко сказавши, слабесенько. Щоб завтрішня вистава вийшла краще, нам треба ой як старатися і готуватися.

— Ми готові! — кидає хтось із гурту.

— Еге, — ще хтось додає, — ми стараємося, ми про п'єсу дбаємо, але он автор якийсь ніби непритомний, наче мішком із-за вугла прибитий.

— Тихо! Досить балачок! Кажу ж, нам треба ще готуватися. Тому прошу, а хто на просьби не зважає — наказую: завтра вранці усі відвідайте композитора Коницького. Він із вами ретельно попрацює над усіма вокальними номерами з п'єси, а також перевірить кожному з вас зокрема ваше, як кажуть, музикальне вухо.

— Що??

— Він перевірить, — рішуче, з притиском повторює режисер, — ваші слухові здібності.

— Ми здібні! — кидають із гурту. — То один з-поміж нас — ні те ні се, ні Богові свічка, ні чортові кочерга.

— Правда, ми всі музикальні. Хіба наша вина, що один серед нас — глуха тетеря.

— Бо так. Отож хай тетеря і йде до композитора Коницького, може той навчить її хоч трохи кумекати на співах.

— А так. Хай навчить, щоб вона на сцені не желіпала та не волила нелюдськими голосами.

О, оточили мене з усіх сторін недруги, погубителі мої! Я й так пригнічений і причавлений, а вони щораз більше дошкуляють ще мені. У вічі збиткуються всі надо мною, їхні слова наче шпичками й ле-

зами протинають мою душу. О, вони до живих печінок уже мені допекли та дозолили!

І в мене розбрунькується образа, і вона, відчуваю, підсилюється-підсилюється і стоjarіє...

— Я завтра з великою охотою піду до композитора Коницького, — розлючено повідомив я.

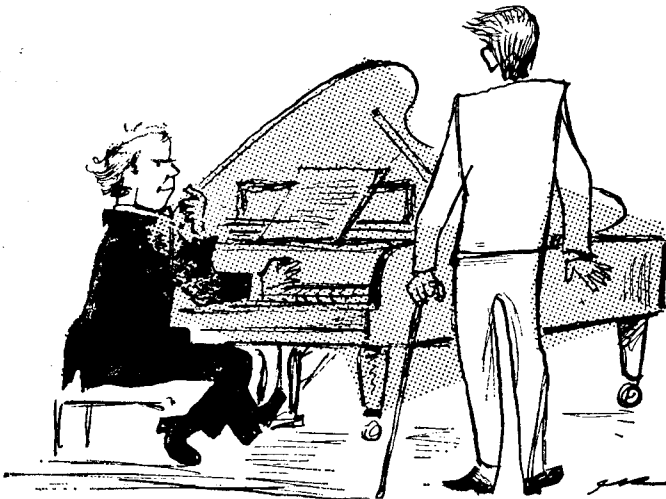
У мене, мабуть, було дуже розпалене обличчя, бо всі, ніби страхаючись, пильно глипали то на мене, то на режисера, то одне на одного.

— Жартуєш?

— Іду завтра. І докажу вам всім, що в мене з вухами усе гаразд. Чуєте, у мене вуха золоті — то голови у вас усіх капустяні!

**

Коницький довго вовтузився на стільці біля фортепіяна аж поки кінець-кінцем усівся. Ми восьмеро походжаємо по низькій кімнаті; хто споглядає на стелю, де від недавнього дощу виступила завбільшки з дядькового воза колесо бруднорудава

пляма, хто в люстро видивляється, а дехто мацюньким терпужком на руках обпиллює собі ліниво нігті . . . Ждемо, коли композитор почне перевіряти наші слухові здібності.

— Пані Кулішева перша, — ніби знехотя торкнувшись клявіші довгими і блідими, як ті свічки воскові, пальцями, мовив Коницький і тріпнув життетворчо головою, від чого на його лисині остання куцувинка, зметнувшись, настовбурчилась. — Хочете зробити, пані, добрий початок?

— Про мене, — і пані Кулішева вистроїла міну, з якої недвозначно можна було відчитати: „Будь ласка, щоб ти провалився!”

Тут Коницький уже завзято наполіг на клявіші, і дзвінкий голос пані лунко затріпотався у кімнаті.

— До-ре-мі . . . ля-ля-ля . . .

— Надзвичайно! Ще раз повторіть.

— Ля-ля-ля — ля-я-я . . .

— Досить. Знаменито! У вас, пані, райської птиці голосочок.

— О, ви лестите мені!

— Ні.

— Ви лестун, — і пані заманірилася і з удаваною ніяковістю опустила додолу очі. А потім ще й грайливим порухом приклала до уст мізинця, мабуть для того, щоб надати своєму личкові ще більше сором'язливості й цнотливості. — Чи вірити вашим словам?

— Вірте. Ви маєте, пані, незвичайний слух. У вас наче не вуха, а небесні органи.

— Дякую.

— Справді. У ваші вуха ніби хто поклав ангельського камертона.

Пані Кулішева з гордо піднесеним чолом і лукавою усмішкою — „Ага, я вас усіх перемогла!” —

відходить. Її місце займає наш, як ми його за пампушкову статуру дражнимо, „Іван ні сіло, ні впало” — наш тенор.

— До-ре-мі . . . — тягне „Ні сіло, ні впало”, і тягне так, що аж його закучерявлена, старанно причесана чуприна здригається і врешті розсувається. І я бачу, що Коницький тим Івановим співом задоволений.

— Чарівно! Ви, Іване, неспроста стали артистом. Вас Бог наділив чудовим голосом і непересічним слухом. Вас чекає приманлива майбутність.

І . . .

Дійшла черга до мене. Я відкашлююся, масажую востаннє рукою шию і чекаю Коницького наказу.

— Добридень, пане Миколо! — він до мене. — І ви прийшли?

— Так склалося, — ніяковію я від його питання, — що мусів і я до вас прибути.

— Гаразд. А як ваша п’еса вчора? Мала успіх?

— Наполовину, — кажу, — мала, а половина так собі, пройшла без особливого успіху.

— Моя дружина вчора бачила вашу п’есу. Казала, що ви чогось передчасно зі сцени вийшли. Не встигли показатися — і вже чогось і зникли.

— Правда, правда, — кажу і від нервування переступаю з ноги на ногу, — я вчора зарано вибрався. Важлива справа у мене була за сценою.

Я відчуваю, що мені терпець урветься, як він довше буде мене розпитами четвертувати. От уже напосілися всі на мене!

— Ну, беріть, — лагідно запропонував Коницький, вдаривши по клявішах. — Беріть злегенька.

Я бігаю очима по фортепіяні, по вікні і нічогісінько не бачу, що мені брати.

— Пане професоре, — питаю спантеличений до-
краю, — що, властиво, брати? Ви мені нічого ж ще
не даєте?

— О, ви завжди шуткуєте. Добрий штукар із
вас, — добродушно сміється Коницький, часто мор-
гаючи запалими очима. — Ну, ну, серйозно вже,
беріть ноту, беріть злегенька.

О, — почервонів я, і мені якось не по собі ста-
ло від недогадливості своєї, — о, ноту! Звичайно,
звичайно, я зараз же ноту візьму.

— До-ре-мі-і-і-і . . .

Спочатку оте „і” затялося у моїм горлі, та я на-
пружився, і воно враз потужно прорвалося назовні.

— Пане Миколо, — ще люб'язно, хоч трохи хо-
лодніше звертається знову до мене композитор, —
не дурійте. Годі штуки витворяти. Так як треба по-
чинайте вже співати. Ось беріть „до-ре-мі”, „Стоїть
гора-а високая-я . . .”

— До-ре-е-е-е . . . Стоїть гора-а-а-а . . .

— Направду, досить пустувати. Не жартуйте.
Ну ще раз: „гора-а високая-я . . .”

— Я, — кажу, — професоре, всіма силами хочу
на ту високу гору вибратися, але не можу. Я не жар-
тую. Я найсерйозніше, як тільки вмію, виспівую.

— Що? — і Коницький підвівся із стільця. —
Що? Ви не жартуєте? Ви справді так виводите?!

— Погано?

— Прямо гидко. Якось надсаджено, підірвано.
Від вашого голосу в мене в голові гуде. Від нього
зомліти можна.

— Ви хочете сказати, — отетерів я від такого
ствердження, — що мої слухові здібності не дуже
добрі?

— Ваш слух, Миколо, дивовижний, нікудишній.

— Тобто?

— Туговухий ви, сіромо. У вас слух — гірший не може бути. Сказати, що він у вас паскудний — занадто лагідно і мало.

Пішов я від Коницького з сльозами на очах і важеним каменем у серці.

**
*

Взяла мене тривога непоборна. У яку біду через мої не надто музикальні вуха я потрапив! Одна думка про те, що сталося, мене жахає. А мене ж, либонь, чекає ще й інша несусвітня зла всячина. Але, зрештою, що вдію? До кого піду скаржитися, кого буду позивати? Сваритися-пучатися безцільно, бо таки в дійсності мої вуха на музику не надто перебірливі.

— У сьогоднішній і завтрішній, у цих останніх наших виставах ми змушені зробити маленькі зміни, — повідомив усіх нас, як мені видалося, з прихованою, а ще й до того мерзенною усмішкою, режисер.

О, тяжка мара на мене насувається, і вона, боюся, зараз мене візьме в свої лабети... „Маленькі зміни“?! Я відчуваю, що вістря цих змін несхибно націлилося на мене, щоб ось-ось прошилити мене наскрізь.

— Нам треба, — продовжує наш режисер, — тримати в шорах тих, хто рветься до пісень, хоч Бог і не дав їм на це діло кебети.

З гурту почувся шорхіт, потім сміх.

— Я знаю, — не стерпів я більше єхидних посмішок та косуватих лукавих поглядів і спересердя обізвався, — знаю, що це каміння у мій город кидається. Скажу вам ясно: як не буду у своїй п'єсі участі я брати, — то п'єсу взагалі забороняю будь-де виставляти.

— Ти будеш у своїй п'єсі участь брати, — потішає мене режисер. — Гратимеш, аякже, — тільки не співатимеш.

— Як то?

— А так. Говоритимеш на сцені все, що треба і не треба, а як справа дійде до співу — тобі нараз заціпить.

— Як заціпить?

— Дуже просто. Ти закриєш горло, ти ані пишеш, а замість тебе за лаштунками „Іван ні сіло, ні впало” буде співати. Ти, samozрозуміло, тільки губами ворухитимеш, глядачам ману пускатимеш, що ти співаєш, а за сценою Іван старатиметься, він повним тенором за тебе соловейком все ляцатиме. Чи не мудро я придумав?

О, крутії, губителі мої! Як вони мене немилосердно причавили! Хочуть зробити з мене безсловесну здоровенну ляльку, яка по сцені туди й сюди буде никати та губами попусту людям на потіху плямкати. Ич, який же той режисер вреднющий! Наче так з вигляду негнівливий та немстивий, а який має пекельний дар із людей знущатися! Робить уже з мене німого бовдура! Доакторствувавсь я, доавторствувавсь — більше нема куди . . .

**
*

П'єса розпочалася без моєї голосової допомоги майже добре. Все йшло більш-менш нормально. Парубки співали непогано, хоч мого голосу, на мою думку, таки там бракувало. Жіночий хор теж без мене обходився. Хоч я й крутився по сцені, і хорами диригував, і устами, як навіжсний, без єдиного звуку всіляку руханку робив — моєї мовчазности ніхто із глядачів не помічав. Усі на сцені лементують — отож здавалося, що й я серед тієї театральної метушні також своєю горлянкою лемент піднімаю.

Але дійшло до того, що мені треба самому со-
льо витягувати — отоді біда зчинилася!

Я вибігаю на самий перед сцени (середина п'є-
си!) — захеканий, а із сорочки саме гноття теліпа-
ється, а замість синця мені під оком сажею чорні по-
пруги намальовано. Вибігаю, а дівочий хор мелодій-
ними трелями мене питає-зустрічає:

— Що, що, дівчатовька, що сталося із послан-
цем (тобто зо мною) ?!

„Горить село, вороги з усіх сторін нас обляга-
ють!“ — так би повинен, як ми домовились, за лаш-
тунками драматичним голосом виспівати за мене
„Іван ні сіло, ні впало“, а я на сцені тільки беззвуч-
но губами мусів би ворушити-повторяти.

— Що, що, дівчатовька, що сталося із послан-
цем?! — галасує знову хор.

Я викривлюю губи, а з-за сцени ані мур-мур,
анітелень. Я вже дужче розкриваю рота, а голосу
Іванового за лаштунками таки грець-ма.

— Де „Ні сіло, ні впало“? Де, щоб він навіки
пропав з-перед моїх очей!! — аж міниться зі злос-
ти режисер за сценою. — Де він заповівся?

— Нема його. Він для скріплення голосу на-
тщесерце перехилив дві чарки і з'їв маринованого
оселедця — і тепер побіг на другий поверх воду
пити.

А я ворушу ще губами . . . А глядачів моя виму-
шена німота розважає, вони жартують-кепкують
собі з мене:

— Чого той посланець шкабарчить так тихо?
Зовсім його не чути.

— Він без голосу, йому тіпун на язик сів.

— Мабуть голосові зв'язки йому спаралізувало.

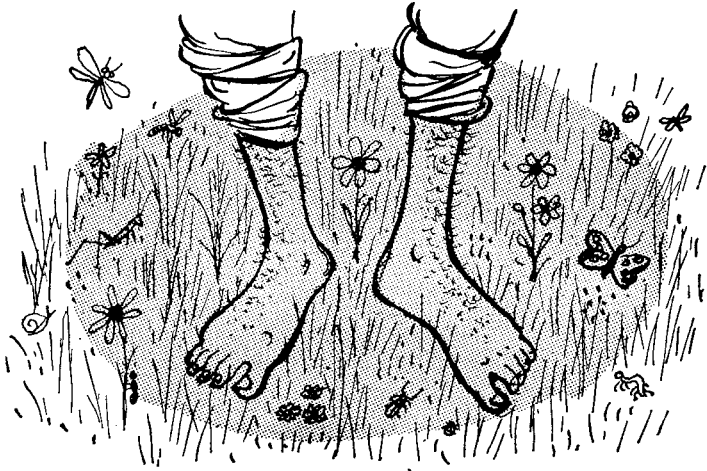
— А може пристріг його вхопив?

Не пам'ятаю вже, як я вибрався зі сцени, не пам'ятаю також, як прослизнув коридором на вулицю, але добре мені втямки вбилося, як я, налягаючи на ногу, додому мчався: надворі тоді було погідно, хороше, а я раз від холоду, а раз від спекути незносної, що охоплювали по черзі мене, зуб із зубом не зведу.

Я мчався через парк, обганяючи й минаючи людей, схожих крапелька в крапельку на тих, від яких я втівав шалено, людей, як мені здавалося, неприязних, безсердечних і зачерствілих — я мчався, а вгорі, над роздольною просинню небес, місяць невідступно за мною плив, місяць — мій єдиний душевний друг, що наче розумів і співчував мені у всьому. І тому від жалоців до мене він розпливався і вилискував великою рожевою сльозиною.

БОСІ НОГИ

Моя нога наче зовсім загоїлася. Костоправ радить її тепер добре загартувати.

Дивина! Як її я буду гартувати?!

— Наступає ж літо. Виїдь на тиждень-два на відпочинок. Десь у околиці, між гори. І там поранками босоніж по траві броди. І росою цілющою, побачиш, скріпиш ногу.

— Жартуєте?

— Анітрохи. Походи отак із півмісяця й опісля цією ногою будеш м'яча на сто метрів гамселити. Їдь!

Послухався. Вибрався геть із Нью-Йорку, між трави й гори.

І ось... Перший ранок, призначений для гартування моєї ноги. Взяв черевики в руки і вийшов за поріг босий-босісінський... Поле... Закачав холоші і... ступив уперше за довгі-довгі роки голою п'ятою на траву. О, леле рідна, трава рососою закропила мені ногу! І не тільки ногу, вона хлюпнула, шугнула мені рососою в душу. І я, нехотячи, думкою скидаю з пліч тягар часу. І ще крок, ще крок по траві — і пригадалося... Ось я вже не на чужині... Я вже вдома, подумайте, удома...

І ось... Уже я пуп'янок... Ось я гасаю босоніж, одна штанинка підкочена, а друга — мати моя рідна! — друга забрьохана, хоч бери її й викручуй. Гасаю поміж квітцям, капустою та огірками, а здалеку мені розквітлі соняшники, як маленькі сонця, всіхаються.

— Агов, жеребчику, годі брикати!

— Це ви до мене, мамо?

— А до кого ж? Марш у хату їсти!

Е, я довго не барюся. Мене припрошувати до миски не потрібно. Мчу навпростець — аж бадилля лопотить! Де ж бо? Щоб, бува, не втратити сталого, насидженого місця.

Ну, я так і знав! Моє місце захопила вже Тетяна. От сестричкою Бог наділив! Розсілася на півлежанки і кашу з молоком, прицмокуючи, наминає.

Я, стоячи вже, надолужую...

— Мамо, — пищить сестра, — він молоко висьорбує, а кашу мені лишає. Я так не хочу!

— Мовчи, яbedo, — погрожую я ложкою, — ще слово — і я тебе так по лобі й лупну.

— Овва, злякалася! Знаю, чого злостипся. Я бачила, як тебе гусак сьогодні в ногу дзьобнув. Так тобі й треба, злючко.

І ми зчепилися. Я ложкою, а вона рукою, я її по маківці, а вона мене межи очі, просто в чоло.

Мати ставить дві мисочки: мені — у сінях, а Тетяні — на припічку, і ми вже сьорбаємо, напужившись одне на одного, у протилежних закутках.

**
*

А поранками мене завжди не милують — будять мене . . . Ніяк не дадуть поспати досхочу. Я отаким бубликом скручуюся під свитиною, а мати за свитину — хвать! — і за ноги смикає . . .

— Уставай, не дригайся. Вже „Манька” в хліві реве.

— Хай собі реве. Пореве та й перестане.

— Ну, ну, протирай очі. Пора її на пашу. Та пачи по-людському. Начувайся, як не напасеш.

— Теж мені — „начувайся”! — Що я їй траву в пельку буду пхати? Вижену — нехай блукає. От напасть! Продайте її, мамо, легше мені буде.

— Он який! Продати? А хто любить вечорами молоко дудлити?

Я мовчу. Виходжу з хати — і бачу: рябіє уже моє горе посеред двору, лупає на мене своїми безбарвними очима та з нескаламученим спокоєм ремигає. Яка мене злість охоплює у цю хвилину! Ну, чого стовбичити ні світ, ані зоря надворі?! Хіба не ліпше вилежуватись, засунувши роги в сіно, там собі в хліві?! Так ні, створіння, морочить мені голову, реве, на шпориш та будяки чимшвидше поривається!

— Хай тобі роги покрутяться! — лаю я сперсердя „Маньку”.

— Бурчи, бурчи, — мати обзивається, — в неї роги й без твого прокльону покручені.

І мені наостанку дається скибку хліба.

— Це все, мамо? — тримаю хліб і дивуюся. — А може б не завадило ще трохи й сала?

— Хороший ти й без сала. На полудень більше буде. Масш хлібець, підеш у яр, джерельної води нап'єшся — от і снідання тобі буде на славу. Не об'їсися.

Не сперечаюся. Бо й правда, зараз мені їсти не дуже хочеться, це після обіду, коли „Маньку” додому гнатиму, кишки, як батько часом каже, марша гратимуть. Тоді від голоду цілого вола зміг би, здається, з'їсти. Отож — те сало на пізніше пригодиться.

Беру хворостину, підступаю збоку до „Маньки”, щоб узяти на налігача її, а вона, клята, відганяючи від себе мухи, хвостом мене — з усього маху — ляє по потилиці! Оперезала гірше, як батогом.

Я, не так від болю, як від образи, гнівом скипів і репетую:

— Мамо! — йойкаю. — Чого вона мене чіпає? Одрубайте їй хвоста!

— Та йди вже, йди! То вона з любови тебе торкнула, а ти, дурненький, комизишся. В неї той хвостик, як віяло: пухкенький, м'якенький, чистенький. Хвостиком — як торкне — немов погладить.

— Погладить! — вже трохи відлягло мені від серця. — Так уперіщила, що аж засвітилося в очах, аж у голові, повірте, загуло.

— Нічого, — мати всде своє, — нічого. Джерельною водою побризкай на те місце, де вона вдарила — і біль увесь відійде. А глянь, як „Манька” дивиться на тебе. Тішиться, що піде на поле . . . Вона тебе, як облупленого, знає . . .

— Знає, знає... Не хочу я рогатого знайомства.
Вона вам може мила, а мені — вже надоїла!

**
*

„Манька” обіч іде попасом, а я толочу бур'ян.
А роса мене оббризкує по шию... А мені так хо-
роше...

По росі тільки гоп-гец! гоп-гец! плиг-стриб! —
та як вересну, як крикону — не знати й від чого.
Отак з якоїсь нестримної радості... А тоді як загу-
гукаю, як завищу — аж на другому кутку собаки
відзиваються...

А в серці така музика, такі цимбали виграють, а
у вухах — скрипки цигикають... А я по росі гар-
цюю та руками по животі, як у бубон, вистукую...
А босі ноги такі легенькі, наче крила до них при-
чеплені... Так і кортить хвицонути, брикнути нога-
ми... Або хочеться підстрибнути аж до неба, вхопи-
тися руками за соняшне проміння і на ньому, як на
гойдалці, від обрію до обрію похитуватись...

Аптаство навкруги розпащекувалося... На всі
лади виводить, теркотить, цокотить, сюрчить, ви-
тьохкує, висвистує...

Горобці галасують — аж надриваються: цві-
рінь-цвірінь!! А там півень горланить: кукуріку!!

А вгорі, біля обсмиканої хмарки — жайворонок:
ті-лі-лі! — і просвердлює повітря своїм тоненьким
співом.

Не ранок, а краса.

Мені відразу увесь світ зробився милим... Я
вже не серджуся на „Маньку”, що через неї треба
ранесенько вставати... Уже забув, що вона мене не-
давно хвостом по потилиці огріла... Простив усе.
Хіба можна на „Маньку” злоститися?! Коли б це
не вона, чи я б отак поранками у сонці, у траві, у ро-

сах хлюпався-купався і птаством любувався?.. Та ніколи в світі!

Отож... продираюсь бур'янами. „Манька” відчепилася від мене й самопасом пішла собі.

А я в траву — шубовсть, а тоді з трави — шусть! Та пустую, та жирую, — і не знаю й сам, звідки сила та береться — хоч її у мене одбавляй.

А поле широке, ой, широке, що аж на крайнебо налягає. І на цій широчині — анікогісінько. Тільки я, „Манька” і повно всякого витьохкування, що мені від нього аж у вухах бринить-виляскує.

Аж ось... здалеку щось бовваніє. Наближається... Дідок... А борода у нього довга й біла-біла, як святковий материн рушник — хоч бери тією бородою та втирайся.

— У бур'яні, синочку, собі стрибаєш? — дідок, замість „драстуй”, мене так привітав.

— Ще й як стрибаю! — із зеленої гущавини хвастаюся я.

— І сорочку, диви, подер.

— Пусте. Мати — раз-два — і залатає.

— Вона тобі, здасться, скине штанята та ремінякою залатає отам, іззаду... Тоді ти два дні на ослін не сядеш.

— Я діду, до цього звик. Батько мене лупцює три рази на тиждень — чи треба, чи не треба.

— Виходить, за нормою лупцює?

— Та ні, дідусю, не за нормою, а ремінем, а інколи ще й батогом.

— А куди ж це ти прямцюєш?

— Жену, бачите, „Маньку” за Чорне джерело.

— А не втомишся? Далеско ж.

— „Манька” може втомитися, ратиці в неї часто ламаються, а я дзуськи. А ви куди, дідусю?

— У Ліски. Сорок верстов ізвідси. Люблю ходи-ти. Це здорово для йорганізму.

— А мені, діду, як ходжу, здорово не для йорганізму, а на ноги. Так тобі сверблять! І тоді кортить ще більше бігати.

Отак і йдемо: дід спереду, я за дідом, а за нами, у хвості, плентається „Манька”. Вона на ходу вискубує молоденькі і для неї, певно, не абиякі смачненькі лопушки.

Коли це . . . серед такої зеленої широчини і чистоти задимлений, забризканий болотом трактор нам дорогу перетинає. Пихкає повсюди сажею, а колеса, як шпичаста нечиста сила, так і гризуть, так і шмабують землю. А гуркотіння, а торохкотіння — на цілі гони!

Я вже зібрався був дременути вбік, а дід мене за ковнір, мовляв, стій і не бійся залізного анциболота.

— Діду, — притиснувся я до старенького, — воно, дивіться, на нас скрегоче.

— Чого злякався, карапузе? Стій тут біля мене.

— Не стоїться, діду.

Аж ось гукає молодець, що трясеться на тракторі, мов би його тіпає пропасниця:

— Ей, старина, — це так до діда, — у сторону ступай! Техніка, хіба не бачиш, їде.

— Плював я на твою техніку. Я тут хазяїн. От, будь ласка, і обминай.

— А ти, миршавий недолітку, — трохи звернувши набік трактора, вже на мене молодець визірився, — хоч ти тікай!

— Я також не втечу, я тут із „Манькою” також хазяїн, — не задумуючись, випалив і я.

І що ж, це гуркотіння-скреготіння на двох колесах таки нас обминуло. Пополосувало півколом траву, а тоді закрутило на шлях і далі погарикало, чад і пил густо на поле розсіваючи.

А я з дідусем стоїмо серед моря гречки, жита, пшениці та ячменю. Не знаю, як дідусь, а я по вінця гордий, що ми перемогли, що на зелених нивах нас: мене, дідуса і навіть „Маньку” — „техніка” страховинна виминула.

Ось і джерело. Чисте, як блакитна скатертина на нашому столі в неділю. Я бачу в ньому, як у дзеркалі, вітром тіль-тіль розгойдані стебла врожаю, а поміж стеблами — дідову біленьку бороду . . . А оподалік — „Маньку” . . . Дід п'є з пригоріці, а я схилився і все лице у воду занурив — і так вільотно: і п'єш, і водночас по вуха охолоджуєшся.

„Манька” на віддалі своєї жде черги . . . Жде того часу, коли й вона — вже після нас — зможе наблизитися . . . І, зігнувши руду з білими латками ро-

гату голову, зможе крижаної, відсвіжуючої і цілющодзеркальної поверхні також торкнутися...

**
*

Все це пригадалося...

Ті літа далекі, що лелію-зберігаю в пам'яті, отам у найдальшому і найзатишнішому кутику... Зберігаю, як найбільший, безцінний скарб, що був, минув і більше вже до мене в своїй несказанній красі ніколи не повернеться.

Тепер уже я не пролізаю бур'янами і від непогамованої радості не вистукую по своєму животі дрібушку... Вага згромаджених і цупких, як дріт поплетений, минулих років на шию налягає... Хіба тільки на шию? Вони тишком-нишком обвилися навкруги мене, обсіли навіть мені душу, — і з нами, роками, вже годі по-дитячому вигукувати, підгуцувати та танцювати.

Але, здається, окрім мене, все інше на світі, далекі, таке саме лишилося... Як і тоді...

Ось ранок. Точнісінько такий, як і в моєму покозячому розбриканому колись дитинстві. Поле... Роса під ранішніми променями дитячими очицями виблискує... Блись-блись... Привабливіше від усіх смарагдів. Неначе оце сіла на галявину сонцесяйна пава і райдужним віялом-хвостом своїм накрила все навкілля різнокольоровими краплинами-перлинами.

Іптаство те саме... Як і колись... Витринькує — аж захлинається...

Ех, піду я далі й далі! Босоніж, як у давнину, пройдуся...

Вдихнув глибше повітря. Закасає вище голоші. Хвацьки з-під дерева палицю схопив — і диб-диб росою — уже, звичайно, не як у дитинстві, а як підтоптаному хронічному парубкові личить.

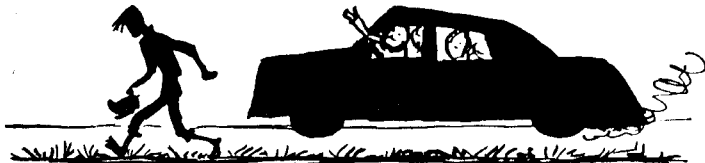
Погідно на душі, гожо, зелено й розспівано на-
дворі. Я збиваю росу та гугнявлю пісеньку:

*„Ти сказала під комору,
Не сказала під котору;
Ти ж мене підманула,
Ти ж мене підвела,
Ти ж мене молодого
З ума-розуму звела” . . .*

Не закінчив ще цієї гумористично-любовної
скарги, аж позаду щось як зашарудить, як загуде —
і в мене поза шкірою казна-скільки мурашок забі-
гало.

Оглядаюся — „форд” з гори спускається. А з
вікна — диви! — виглядає мій приятель. Він пахкає
товстелезною сигарою, а його губи у кутиках, за-
мість усмішки, мов би хто стягнув пружиною.

З ним у „форді” — дві молоді дами.

— Босоніж шквариш? — він до мене.

— Шкварю! — відказую.

Бачу, він зирнувся із дамами — і замовк. Вид-
ко, йому соромно, що він, їдучи у такому напрочуд
напудрованому й роздекольтованому товаристві, зу-
стрів аж он яку, вибачте за слово, босоногу та необ-
тесану провінцію.

— А куди ж це чимчикуєш?

— Отак йду навмання, — кажу йому, — ноги
загартовую. Спершу, мабуть, майну до того он міс-

течка, а звідти — прямо в отой лісок. І так собі помандрую, поблукаю.

— Ага! — недовіжливо він посміхнувся. — То ти, братіку, — і глипас знову на мої босі ноги, — пішки до містечка дибаш? Невже не маєш копійчини, щоб таксі собі замовити?! На старці зійшов?

Я мовчу. Хай, міркую про себе, соромить, а я знаю своє.

А дами з „форда“ засовалися, а потім про щось і пошепталися; аж так насуплено й собі на мої ноги блим та блим! Зиркають, мов би то не ноги, а дивовижа, до якої треба якнайважніше приглянутись.

— Широкі ступні, як лопати, — одна дама нібито про себе зауважує.

— І нігті на ногах неправильно обрізані. І не підпиляні, не підшліфовані, — інша судить. — Мацапура. Не правду кажу, пані Мі?

— Факт! — погоджується зразу Мі.

Приятель вихиляється з машини і за плече мене бере.

— Ну, сідай у мою карету. Я тебе підкину до того ліска.

— Та я, — кажу, — не хочу, щоб мене кидали.

— Не будеш же півтори милі пішки мучитись. Здурів чи що? Сідай. Я як загазую, як рвону „фордом“, то твій чуб від вітру диба стане.

— Не треба, — відмовляюся. — Ліпше хай мій чуб диба не стає.

— Чудило ти! Охота тобі чапати, трудити ноги. Та на газ я як натисну, і за три хвилини — бац! — і там опинимось. Ну, як? Фуркнемо?

— Фуркай, — кажу, — без мене. Щасливої дороги!

Чую — приятель люб'язно дамам:

— Він — божевільний.
— Факт, навіжений, — відрубала перша.
— Несповна розуму, — висловила друга. —
Йому якоїсь клепки, певно, бракує.

О, промайнуло мені у голові, тут „фуркас” аж он яка ввічлива компанія. І розсміявся.

А „форд”, дмухнувши мені в лице порохнявою та газоліною, зник за горбами . . .

**

Йду далі . . . Дороги, асфальтом сковані, біжать та в'юняться уздовж і впоперек, догори й до низу . . . Здається, вся земля: долини, горби, балки, полонини — усе посноване асфальтом, як павутиням, усе залляте і затрамбоване смолою, піском, щебенем . . . І від цього видається вся земля зелена якоюсь плішивою, із безліччю рубців та шрамів.

А на тих шрамах авта, як розмаїта сарана, шугають, шмигляють. Куди несуться ці змеханізовані рахуби?! Одна за одною, одна навпроти одної — і все прожогом, із ляскотом, із деркотом та завиванням . . . Я торопію, дивлячись на таку змоторизовану метелицю. Супроти неї я такий повільний, немічний, самотній . . . Далєбі, я тут не я, а миляна бульбашка, яку тільки чіпне залізо — і одна лиш мить — і та бульбашка трісне. І від неї всього-на-всього вологий слід на розпеченому, як черінь, асфальтоні на декілька хвилин лишиться.

Де поділася премила тиша?! А птаство де запропастилося? Птаство, що своїми золотими голосами проникає мені в груди і лікує душу . . .

Я пройшов півмилі — і втомився . . .

Глядь — поміж дорогами, під деревиною, джерело проти сонця виграє блискітками. Справді джерело! Де воно взялося у цій автомобільній хурделиці?!

Я зупиняюся, ніби молюся біля нього, а спогади з дитинства роями в голові кружляють...

Став на коліна, вже носа навіть умочив...

Коли:

— Не пий!

Оттуди до біса! Де не візьмися жінка переді мною...

— Не пий! Це ж із землі вода!

— Я, — кажу, — і хочу із землі, — і задивляюся униз, і мені ввижається, що на дні цього американського джерела вирости дідок, наша „Манька” і високостанні жита та пшениці із Придніпров'я.

— Я тобі дам кока-колу. Бо із землі пити — фе!

— Ні, — кажу, — ваша кока-кола — фе!

Вона трохи відступила, так неначе жажнулася мене, і тільки й вимовила з подивом:

— Ой-ой! Чи ти не звідти, не з того будинку? — і показує на гору. — То лікарня для тих, — і крутить випещеним пальчиком побіля скроні, — у кого коники в голові поплигують.

— Ні, — спокійно до неї, — ви помилились, я там не бував. А ви самі, часом, не звідтіля?

— Що ти, волоцюго, собі думаєш! Як смієш мене так ображати! Я не була й не буду в божевільні! Ти сам несповна розуму, причинний!

І нумо мене словами прати. Я і сякий, і такий, і голоногий, і обдертий. Сипала „компліментами”, як із повного мішка. Норовиста пані. Збиралася навіть кликати поліцію, але я її власкавив: безліч разів вибачався, вклонявся і, коли вона трохи втихомирилась, поспішив утекти від неї і від того джерела.

**
*

Авта мене знеслили. Гудки мене в спину — б'ють і б'ють. Тоненькі і короткі, довгі, голосисті і

хрипливі. Або доноситься зовсім не гудок, а щось, що вирвалося з якоїсь анахтемської пельки: щось ззаду скавулить, харчить, пищить, рявчить — словом, усі приємності відразу.

Я збоку помаленьку пробираюся...

Коли бо — до тих несусвітніх гудків нове лихо добавилось: над одним вибалком собачисько побачило мене.

І аж несамовито заливається на ланцюгу — от-от уже відірветься. Я вже йому і рукою махаю — цю-цю, мовляв, я свій, з села, не гавкай, попусту не іритуйся; я вже ніби й хліб із кишені дістаю і йому, вовкулаці, показую, а він своє: вишкірився на мене і прямо лапами дере від люті землю.

А щоб ти, думаю, крізь ту землю провалився, який ти, сіромордий, озвірілий! Та коли б, не доведи Боже, ти відірвався та своїми іклами у мою шкіру вп'явся — ой! — на мені б живого місця не лишилося. Ти б мене зубищами вже й порешетив, а нехай тобі цур та всячина!

Скрип дверей урвав мої не дуже то веселі роздуми.

Військовою ходою до мене поспішає місис значно вища від віку середнього. Вона нахилу застібує піжаму, а на голові в неї у завитушках залізничок-залізничок наповиштромлювано!

— Що це ти дратуєш мою „Сузі“? — гримасе вона на мене.

— Це ви називаєте „Сузі“? Пасує таке ім'я, як горбатуму стіна, — і я кидаю вкрай непривітний погляд на тварину. — Та це не „Сузі“, а пекельник, гемон у псячій подобі.

— Ти дивися краще, — присікується вона до мене, — на свою подобу!

— Я, — кажу, — дивлюся. Моя подоба ще так-сяк, а от його, цього вашого кудлатого . . . Он гляньте, як він на мене свої зубища вип'яв-вишкірив, а як очі вирячив — аж моторошно робиться. Не собака, а справдешнє страховище.

— Сам ти страховище! — і місис обома руками пестить собаці спину, примовляючи при тому: — Ну, подумай, як „Сузі“ рознервувалася! Сердешна, настрій у неї зіпсувався. О, наша „Сузі“ розумненька, вона у псячій школі навчена. Вона вміє передні лапки підіймати, а задніми ча-ча-ча і румбу танцювати. А отой босоногий її сердить, псує їй, катюга, нерви.

— О! — в мене терпець урвався і я вже крикнув: — Де ж правда та на світі? Я серджу оцього вашого сіромордого диявола?! Я?! Він же мене розсердив, роз'явив, а не я його!

— А чого ти тут тиняєшся? — допитується вона суворо. — Чого?

— Як чого? — не розумію я.

— А так, чого лазиш по дорозі? Ич, босоніж швендять закортіло? Авта йдуть — „Сузі“ не гавкає. Вона до автомашин звикла, навіть хвостиком до них махає. — І люб'язно до собаки: — Так, „Сузі“, еге ж,

махасш? Песя авта страх як любить. — І знов до мене: — А ти хіба не знаєш, що ці дороги не для людей. Люди тут не ходять . . .

— Як, — чудуюся з її такої мови, — не ходять? А я вам що таке — звірина з дикого лісу, мавпа?!

— Чи ти мавпа — тяжко мені сказати, а що ти „Сузі” схвилював — це суцця правда.

Вона бере собаку за нашійника й відводить до халабуди.

— Ходім, „Сузі”, ходім! Ти вже нагавкалася на того зачучверіного (тобто — на мене!). Ходім, я тобі таблетки дам на заспокоєння. І тобі полегшас . . .

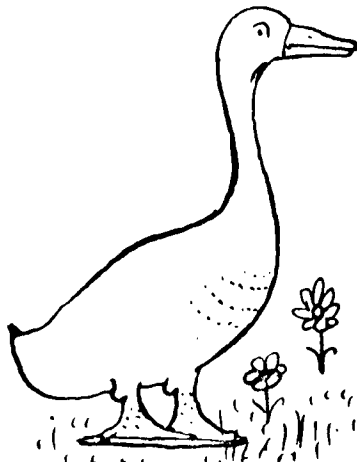
Я отетерів. Стою й не знаю, на що рішитися . . . Відійти без слова? Чи далі сваритися? Чи вибачитися? Е, вирішив, дивні творяться діла на світі, і я їх не направляю. Піду собі.

Крок . . . Два . . . За хатою у господині, що тримає на прив'язі нервову „Сузі”, бачу малий городець, якісь дерева, куці, а під одним куцем — чи вірити очам своїм? — вигідно в траві вмовстився — ну, хто ж? — гусак.

Мені під серцем за-скімлило.

Коли б це не місис, з якою я полаявся за „Сузі” — я б осмілювся... Я побіг би і того гусака розцілував би . . . Точнісінько такий самий, як у нашому колись подвір'ї...

Стою, як заворожений. О, рідний, прехороший, премилый гусачиську, які зненацька ти спогади мені навів! Ти

хлопнув, як хвилею, хлопнув чорноземним вітром — і батьківський поріг перед моїми очима в повній красі своїй з'явився...

О, як мене в одну-єдину мить цупко огорнув чистий барвінковий жаль за тим всім рідним, що повз мене прошуміло і навряд чи знову буде мені в лице шуміти. Ну, що ж, як знову не шумітиме — хай бодай тричі благословенна туга час від часу про те далеке й близьке, про те до болю прадідівсько-рідне журну казку в моїй душі снує й гаптує-заплітає. Дай мені хоч цього вволю, Боже! О, гусаче-небораче, допомагай же заплітати, допомагай же в душі рідну стежку воскрешати!

— Чого ти у хату втупив очі? Хочеш ще раз „Сузі” розтривожити? — з-під дерева місис обзивається. — Ну, що з тобою? Горить там що, чи як?! Іди геть, бо „Сузі” знову непокоїться.

— Місис, — благально до неї, — я не знаю, як вам викласти...

— Ліпше не викладай, а геть іди.

— Отой гусак...

— Ну й що?

— Він дзьобнув мене у... серце.

— Він тебе?... — і місис від несподіваного дива сплеснула долонями. — Він, гусак?!

— Еге.

— В тебе біла гарячка, хлопче. Той гусак із глини. Я його купила за два долари і тридцять центів у сусіда. А ти таке верзеш. Дзьобнув... Та ще куди? — у серце! У тебе, бачу, все в голові перемішалося!

Хотів їй роз'яснити — та де там! — вона плюнула, хряпнула дверима і зникла в хаті. Я бачив крізь вікно, як вона, поквално схопивши телефон-

ну слухавку, схилилася. Видать, комусь щось пристрасно оповідала . . .

Оповідала і однією рукою все в напрямі дороги показувала та махала.

**
*

Йду далі . . . Нова несподіванка: поліційне авто — а в ньому аж двоє! — виринуло не знати звідкіля. Мов розступилася земля, і з її надр те авто виштовхнулося і біля мене опинилося . . .

Я відвертаюся від нього, вдаю, що його цілком не помічаю, а воно помалу-малу за мною посувається. Ну, чого вони від мене хочуть? Нікого не грабував, не вбивав — чого ж, на милість Богу, причепилися?

Я й далі дивлюся у інший бік, так, ніби пташок на дереві розгляюю, а поліцаї, відчуваю, в мою потилицю очима, ну просто вп'ялися, просто впилися.

— Ти чого тут ходиш? — нарешті подав голос один з охоронців порядку.

— Бо ходиться, — кажу, — от і ходжу. А що — хіба не можна?

— Не можна. Ти лізеш, як черепаха, а машина машиною, — неначе стріла шугає. Ти пройдеш п'ять кілометрів на годину, а машина — шістдесят. Уторопав? — ти рух затримуєш.

— Та я, — кажу, — можу й підбігати . . . Можу й підтюпцем іти, щоб рухові не перешкоджати.

— Не буде діла, — і поліцаї вибираються із авта. — Це дорога не для тебе.

— Не для мене? А, дозвольте запитати, де дорога і для мене?

— Нема. А авто твоє де?

— Ось, — і показую на ноги. — Оце моя автомашина. Боса — без коліс.

— Погана автомашина, — і поліцай скривився, бликнувши на мої ноги. — Погана, старомодна...

— Для мене добра, — кажу. — І служить не зле. І користи від неї більше. Босоніж ідеш і скріплюєш собі здоров'я.

— Бережися, — і вже прояснюються лица в поліцаїв. — Бережися, бо так не зчуєшся, як на дорозі — стук! — і котресь авто розлущить тебе, наче горіх. Утисне тебе в асфальт — і тільки — тьху! — і хруснеш.

Я їм витлумачую, що стараюся їти обачно, отож, можливо, в асфальт живцем мене й не втиснуть, можливо на дорозі я й не хрусну, як горіх. Далі ще якось виправдуюсь та обіцяю їм таким перестарілим способом надалі не пересуватись. Балакаю так, вибілюю себе перед поліцією, а голосочок у мене слейний-слейний, такий солодусінько-примирливий... Бо й як же можна на молодців із наганями голоса підвищити? Крикну, а вони мене у буцегарню й заведуть прохолодитись.

Отож, гуторимо собі по-мирному...

Аж ураз — на тобі! — друге авто біля нас об'якорилося. Глип! — на авті червоненьким виведено — „Преса”.

О, Господи, до чого я дожив?! Вже й кореспонденти, як за якимось кримінальником, за мною по дорогах ганяються.

Вискакує джентлменчик в окулярах і з фотоапаратом — сам миршавий, манюпусенький, а окуляри, як дві шиби, на півголови — вискакує — і зирк на мене так недбало, мов мені три копійки тільки но подарував... А тоді до поліцаїв:

— Він?

— Як бачите.

— Ну? — знову джентлменчик.

— От тобі й „ну”, — знову поліцай.

— Питаю ж, чи у нього, — і окуляри джентлменчика на мене націлилися, — справді в нього у голові вітер віє?

— Хто його вгадає, — і один із поліцаїв поскріб у потилиці. — Неначе в нього все в порядку.

І просять мене вже вийти на середину дороги, щоб мене босого для історії й для майбутнього, ще більше змеханізованого, покоління на фотоплівці утривалити.

І почалось! Клац-клац!! — фотографує мене джентлменчик з одного боку, з другого, зблизька, здалеку, спереду і ззаду...

— Як ноги? — поцікавилася „Преса”. — Не болять?

— Ні. Ходжу. Ходити здорово для організму, — продеклямував я заучену від бородатого дідуся, товариша мого дитинства, відповідь.

— Ви говорите англійською мовою з китайським акцентом. Певне, ви...

— Вгадали, я з Європи.

— Як подобається вам Америка? Коротко.

— Коротко вам на це тяжко відповісти.

— Хто атомову війну перший розпочне? Совети чи Америка?

— Я, — кажу, — давно вже не був у своєї ворожки. Тому нічого певного не можу вам сказати.

А сам на вус собі мотаю: о, гадаю, мене прийняли, далєбі, за цабе велике, бо, бач, якими запитаннями обкидають.

— Чого найбільше ви зараз, у цю ж мить хотіли б?

— Хотів би, кореспонденте, сісти на лежанці рідній, праддівській, щоб уволю наговоритися із родом, а при тому й пшоняної каші з молоком трохи попоїсти. Та ще й поїсти не абиякою ложкою, а — дерев'яною.

— І так ви мало хочете? — змеханізована „Преса” вочевидь дивується.

— О, ні, пане, це не мало. Це багато більше від усього того, що я будь-коли на чужині мав чи збирався мати.

— Навіть більше від мільйона доларів?

— Більше. Тій батьківській лежанці і дерев'яній ложці ціни нема.

— І останнє запитання, — і джентлменчик зробив помітну павзу. — Скажіть, чи, властиво, покажіть те місце, куди гусак місис Сміт вас нібито вкусив. Бож як гусак той міг вас зачепити, коли він, вибачайте, з глини?

Я здогадався! Тепер все прояснилося! Так он для чого місис Сміт над телефоном тоді схилялася. Так он кому вона, розмахуючи рукою, про страшне диво, про босоногого мандрівника серед асфальтово-моторових джунглів повідомляла...

**

Я їм усім нашвидку розказав про свої проминулі на батьковім дворі літа зелені, розмалював їм, як тільки міг, нашу круторогу „Маньку”, що мені в ті незабутні дні поранками спати не давала; окреслив

їм, яке широке і запашне було колись наше придніпровське поле, і як на тому полі любо-мило було босоніж мандрувати і повітря, як божественний нектар, отак пригорщами хапати і вдихати.

Розповів усе до нитки, від початку й до кінця, чистісіньку всю правду — ще й для більшого враження трішки й фантазії уставив.

Як скінчив, джентлменчик і поліцаї переглянулися.

— Виходить, ви ні з якої лікарні не тікали?

— Оскільки мені відомо, не тікав.

Джентлменчик дере свої шпаргали, дере фотоплівку, на якій мене босого на дорозі для потомства увіковічив.

— Чого ж це ви відразу так розприндились? — звертаюся до джентлменчика. — Який це гедзь на вас напав? Що з вами?

— „Що з вами!” — перекривляє мене „Преса”.
— Пропав мій труд.

— Чого ж пропав?

— Чого? Бо ти . . . — він почав верещати вже на мене — і від злоти аж затявся. — Бо ні в тобі, ні в твоєму життєписі нема нічого надзвичайного. Жадної атракції. От, коли б ти, для прикладу, когось убив і босоніж, втікаючи, шляхом пробирався — тут би я тебе пером і пришпилив. Шкрябнув би про тебе, і була б сенсація. А так що? З лікарні не втікав, нікого не вбивав. Ти звичайний собі смертний. Для газети ти цілковитий нуль. І чого б я сслюкомтобою, твоєю „Манькою”, твоїм полем і повітрям — цими уже музейними додатками — чого б я ними газету свою бруднив та захащував?

І всі троє, загуркотівши моторами, геть від мене подалися.

**
*

Я йду і думаю: гай-гай, як усе на моїх, ще не старих очах змінилося!.. Увесь світ посунувся з моторами на асфальтові рейки.

Ніжки мої, ніжки, не ті часи тепер настали!

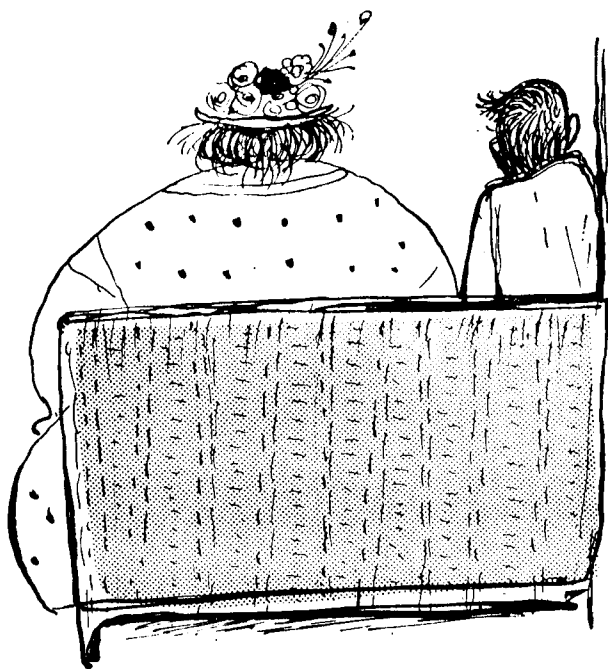
Не можна ранками, як то колись, блукати і рости, наче світлі перлинки, на землю розсипати; і щастя від простору, коренистого й стеблистого, пережити й звідувати.

Минули вже часи, коли дідусь із довгою і білою, як рушник святковий, бородою полями крокував, жита та пшеницям гречно вклонявся і — „я хазяїн ваш!” — до них вітався. Тепер прибув інший хазяїн, — змеханізована почвара на колесах. Вона чухрає полем, свистить, скрегоче — і тобі місця на землі, їйжебогу, не лишає. Вона тебе відпихає набік і придушувє своїм нечулим, безсердечним залізним стрижнем. І ти супроти неї такий безпорадний, немічний, як наймізерніша комашина.

Ноги ж мої, ноги! Часи мої степовії, благодатною тишею окутані, волошками й зеленим пирієм укриті! Ви вже пішли у вічність. І вас не можна вже ні повернути, ні купити, ні відшукати.

І я з розболілим серцем звернув із дороги й навпростець попрямував до найближчого ліска.

РЯТУЙТЕ НАС ВІД ВІДПОЧИНКУ!

Минув неповний тиждень — нудьга мене опанувала. Знайомих біля мене, як на зло, нема, і самодин я швендяю собі по чужих дорогах. Ані з ким перекинутися словом, ані з ким посміятися, поспере-

чатися, ані прохолодним вечірком хоч би й почаркуватися. Е, треба рушати ще далі в глибину гір. Сяду в автобус — і за годину опинюся в оселі „Молодість”. Отам то я порозкошую, там у мене знайомих та друзів — повно-повнісінько і ще в додаток трохи. І там відпочивас щось уже з півмісяця моя симпатія Марія. О, яка ж то прудка-метка із херсонських степів дівка — достоменно дзига! Мені ось стукнула вже сороківка, і я вже, пробігши двадцять кроків, захскуюся та за бік хапаюся, а Марія — а їй же, як вона сама жартом призналася, грюкнуло вісімнадцять років і двісті п'ятдесят місяців — бігає як найзавзятіший неповнолітній лобуряка-розбишак.

Отож, їду! Будемо там разом у безрукавках та в підштанцях — вона спереду, а я позаду — за якимсь пишно удекорованим метеликом ганятися, будемо разом жадібно вбирати і ковтати гірське повітря, переповнене всілякими живодайними для тіла погожостями-свіжостями. Їду! Сьогодні субота — і тим краще!

Зібрав сяк-так я свої речі — й до автобусної зупинки. Але . . . Ой, те мені „але”! Не так то легко поїхати . . .

Відомо ж бо, як то автобусом під неділю подорожувати! Все живе, що хоч трохи має грошей, а авта власного кат-ма — в автобус прожогом лізе. Лізе, щоб швидше втекти подалі, в гори — і там, у горах за день, за два вволю наозонитися, на сонці запалитися і під зеленими кущами до знемоги нахропітися.

Тому і тиснется в автобус спрагла відпочинку братія — аж поруччя на дверях згинаються. Квапляться товсті й малі, худі й високі, і так собі середні

ростом люди — і кожне за собою тягне валізу, клунок, торбину і ще якийсь подорожнє причандаля.

Рейвах в автобусі, мов би колись у моєму селі на ярмарку, коли цигани колективно стару шкапину продавали. Горланять всякими мовами та діалектами — аж стає моторошно, аж у вухах гуде. Здається, автобус не витримає цієї бакханалії — і ось-ось розтріскається і дощенту розпадеться.

Нарешті всі вместилися... О, біля мене, на нещастя, сіла огрядна пані. Ой, вона мене своїми, далєбі, тристафунтовими тілесами просто припресувала до вікна! Ой, та ще й на колінах вона тримає дрантиву торбу, в якій, чую, щось борсається.

— Курочку везу, — пробує обернутися до мене пані, і її ліва рука на мого обличчя налягає. — Хочу в горах свіже яєчко мати.

Я мовчу. Навіть не дивлюся ні на неї, ні на її торбу. Тільки думаю: нещасна та чубата, скільки то вона мусить щодня яєчок зносити, щоб задовольнити апетит такої, м'яко кажучи, непересічної обсягом пані.

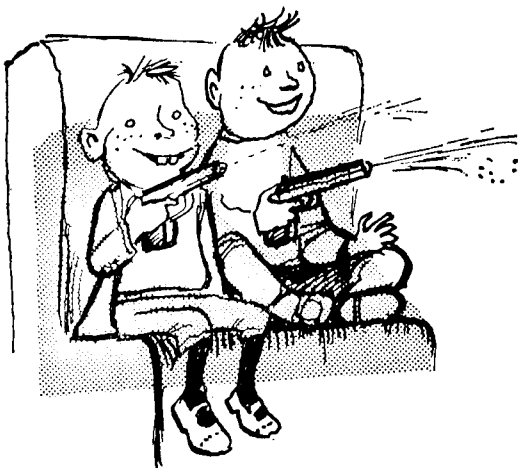
Навіть мимохіть подумав, що та курка така ж нещасна, як і я: її запхали в торбу, а мене попід стіну — і обом нам ворухнутись ніяк.

Їдемо... І виявляється, що пані, яка мене припресувала до вікна, везе з собою, окрім курки, ще й двох хлопчиків років на вісім-десять. Хлопча-та ті порозсідалися навпроти мене і з гумових пістолів водою мені межі очі ціляють.

— Мадам, — звертаюся до пані, — приборкайте нащадків. Вони мені забризкують лице.

— Але хіба це боляче? — вона мене так потішає. — Хай діти собі бавляться.

Ну, що його робити?! Я тоді до малолітніх бешкетників:

— Слушайте, — скрегочу до них зубами, — ви, недорослі шибеники! Дайте мені спокій! Я вам чужий. Стріляйте, коли вам руки так сверблять, на свою маму. Так буде ліпше і пристойніше.

А мама — як жбурне торбу з куркою на підлогу, та як обернеться, та як причавить мене ще дужче до вікна — і як накинеться, як визвіриться вся на мене — горенько мос!

— Що ви, — пищить вона пронизливим фальцетом, — що ви моїх дітей такого безчинства ще навчаєте! Подумати, вчить їх, варвар, стріляти на рідну матір. Ще цього мені лише й бракувало! Вдома від них спокою я не маю — то хай хоч тут, в автобусі, мене не зачіпають. Хай собі стріляють на кого хочуть — тільки не на мене.

Я змовчав. Притиснений її вагою, я не мав змоги ні дихати, ні сперечатися. А дівчора, побризкавши на мене ще двічі-тричі, вичерпала всі водяні набой і сама якось стихилася.

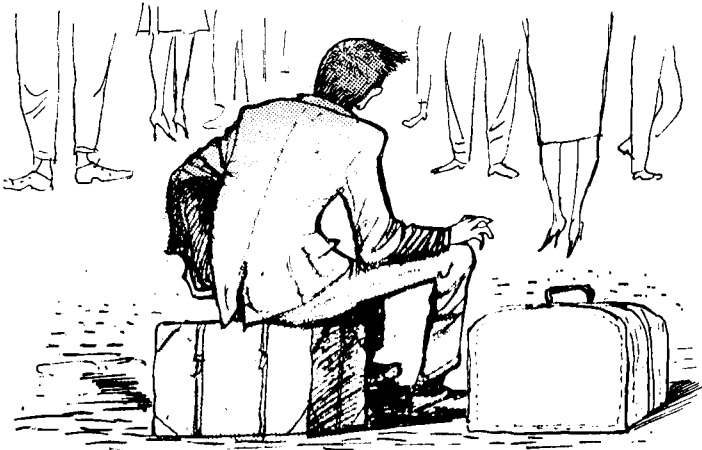
Аж ось і кінець мукам — замаячила здалеку оселя „Молодість”.

Вийшов я з автобуса втомлений-превтомлений: мене закрутило і закачало так, що я, як п'яний, з валізами своїми туди й сюди хитаюся.

Глипнув востаннє злючо на мороку з чотирма колесами. І є за що розлютитися на неї. Аджеж на автобусі висіла здоровенна вивіска, яка усіх повідомляла, що він, автобус цей — експрес — тобто, що він летить стрілою і ніде не зупиняється.

Тому то я, наївний, і сподівався, що таким транспортом відразу перескочу двадцять миль подалі в гори! А сталося не так. З експресу вийшов пшик. Шофер зупиняв машину на кожному, як кажуть у нас, жаб'ячому закруті, щоб підібрати чи викинути з автобуса відпочиваючий народ хрищений.

І автобус усю дорогу так мене шарпав, так гойдав, а пані з куркою на мене весь час усією своєю

вагою так тиснула, що я позеленів, зів'яв, приблизно так, як свого часу на Атлантиці, на кораблі, коли добрався я, скитальський неборака, з Європи до Америки.

Отож, висів і відпочиваю. Посидів на валізі з десять хвилин... Відчуваю, що голова моя трохи відсвіжувється. Неначе вже мене не млоїть...

Іду в будинок.

І навантажений манатками докраю. В обох руках несу, мов олив'яні, набиті різним мотлохом, валізи, під боком клунок та ще й на шні, на мотузці, шкіряна торбина теліпається. Та ще й маленьке радіо мені кишеню віддуває.

Іду. А в дверях на мене вже чекають. Стоїть он і Марія. Стоїть і посміхається на двадцять три, ще не вирвані дентистом, зуби.

— Тяжко нести, Микольцю? — вітає вона таким турботливим запитанням.

— Не бачиш, — кажу, — що тяжко? Хай би вони, ці валізи-торби, без вогню та без води погнули. Хоча й без них відпочивати кепсько. Слухайно, Маріє, чого ж ти дивишся?! Допоможи мені!

— А що я тобі — кінь чи тягарове авто?! А потім — який же це з тебе в дідька кавалер, коли ти приневолюєш даму тягарі носити! Хочеш, щоб я ще надірвалася?

— Та я пожартував. Ну, як, золотце, відпочиваш? Не нудьгуєш? — ласкаво звертаюся до симпатії своєї.

— Майже ні, — відповідає „золотце”. — Маю товариство. І кожний другий день у нас модерні танці та інші в'юнки й вертляві вправи.

— А хіба ти вже й модерні витанцьовуєш?

— А що ж ти думав?! Навчилася. Тяжко було, але здолала. Одного дня навчив мене він самбо,

потім рок-н'-рол. І так пішло, мов би по маслу. Тепер для мене ча-ча-ча, як луцтити насіння. Він навчить усього.

— Хто він?

— Інструктор. І дешево бере. Десять долярів за годину.

Я ошелешений. Покидав валізи, клунок, торбинну на землю — і занімів. Пропали, подумав я, усі Маріїні гроші в банку. Протанцює їх Марія в горах. А я ж, признатися, на тії грошики хоч не велику, а все ж таки сяку-таку надію покладав... От прикра несподіванка!

**
*

Відпочинкова оселя „Молодість” мала двоповерховий будинок, заставлений усюди ліжечками; мала також і хлівець, де мешкали і півник, і цуценя, і задрипана вічними мандрами вівця, і інше домашнє твариноптаство, що сюди, на відпочинок, із своїми двоногими володарями із міста прибувало.

У хлівці, в кутку, недалеко півника, лежали два матраци — на всякий випадок; призначені вони були для тих людей, які заскакували до оселі без попереднього домовлення і яким уже в будинку не вистачало ліжок першої, з усім комфортом, і другої, без жадного комфорту, кляси.

Як треба було й сподіватися, в оселі „Молодість” мене, передусім, спіткали мешканеві труднощі.

Мені припала кімната на піддашші. Але вона, як виявилось, ще не була вільна. До сьомої години вечора там мала право царювати пані-добродійка Гай-Залорожець, удова, як мене поінформували, по російському генералові Авраамові Чабукідзе.

Отож, чекав я на сьому годину — де ж бо, як не біля півника? На двох матрацах. Нарешті, прийшла довгоочікувана сьома . . .

Я підходжу з своїм майном до призначеної мені кімнати — і стиха стукаю.

— Чи тут, — довідуюсь, — мешкає пані Гай-Запорожець-Чабукідзе?

— Да, канешно, власною персоною, — відгукується з-за дверей пані генеральша і розчиняє переді мною двері.

І ось стоїть у дверях сухорлява особа, в халатику рябенькому і з папірцями та шпильками в рудому короткому волоссі.

— Ви ще не вибираєтесь? — дивуюся.

— Канешно, нет.

— Як до вас, — питаю, — говорити: українською чи, може, хочете російською?

— Да ето ж всьо равно.

— Як всьо равно?! — обурений такою всьоравніловкою, підвищую я голос. — Все одно жадної мови др пуття не знаєте, чи що?

А тут — де не візьмись! — їй на підмогу з-поза якихось піддашних лаштунків такий покошлатений, видко після сну недавнього, і такий охлялий, підтоптаний дідок придрібцював. Та як вищірється, як накинеться на мене. І чистісінькою російською і соромить, і бештає мене, й доказує, що я і такий, і сякий, і аж он який. Мовляв, мені, окаянному, заманулося розрізняти братські мови — але розум у мене коротенький — не вдається розрізнити! Російська чи українська — однаковісінько і без різниці!

Я дідка стараюся сяк-так утихомирити, при тому доказую йому, що моя рідна мова цілком інакша, вона ще з давніх-давен окрема, самобутня, ще від

царя Панька, як була земля тонка, вона, мабуть, уже існує...

— Всьо равно!

Ой та й настирливий же! Я по-доброму прошу його опам'ятатися, пригадую йому Котляревського, Марка Вовчка, „Взяв би я бандуру”, вареники наші та галушки і навіть наш окремішний український борщ. Та де там, у запал дідок зайшов — спину нема! Напівнючився — і слухати мене не хоче.

Коли це біля мене виростає, як із-під землі, з вигляду плохенька жінка; в одній руці тримає вона відерце з чищеною бараболею, а в другій — фартушину з лушпайками.

— Пане, — звертається вона до мене, — що ви цьому засушеному, хиренному недопанкові-маслюкові, — і відерцем погойдує в сторону дідка, — покажете?! Не так треба доводити. Я ось за нього, непримиренного, цупко візьмуся. Зараз я йому витолкую, аж йому жарко стане.

Ой, думаю, нещастя! Вже куховарки почали історію рідної мови викладати. Пропало! Вона перекуйовдить усю справу. Ото здійметься тут буча!

— То ти, — починає прискіпуватися жінка до старого, — ти личино вредна...

— Што? Вредна... Какая лічіна?!

— Та ти, — ще суворіше підступає до нього жінка, — шкарбунець лихенький, стонадцять кіп дідька лисого на твою нерозумну голову! Що ти теревениш, що ти на в'язах своїх тримаєш?! Не голову, а дзбан! А в дзбані тому, видко, оливи трохи трохи або й зовсім чорт-ма.

— Што? Теревені, оліва, шкарбунець...

— Та ти за такі слова, за оте „всьо равно”, будеш бабратися в смолі на тому світі. Та я зараз оце як захурделю тебе оцим відерцем — то з тебе порох-

нява тільки здійметься. Чусш? Знаєш, якого я тобі прочухана оце б хотіла дати. А взагалі, чи знаєш ти, що це за птиця — прочухан?

— Што?

— А гарячих тобі всипати?

— Што? Кудя?

— У-у, штокало, — не притихає жінка. — І плуганить же по світі отаке дідько-батька-зна що.

— Што? Плуганіт?

— Еге. Плентається, теліпається, а користи з нього, як із цапа вовни.

— Вовни? Не понимаю.

— Пане, — вмішуюся вже я, — як не понимаю — виходить не „всьо равно”.

— Да, — погоджується старий — удівітєльно, да, не всьо равно, не всьо равно . . .

Дідок попервах стояв, як громом вражений, врешті поцімаквав губами, полупав своїми запалими та ще й до того заспаними очима на нас усіх — і, насуплений та якийсь наче прибитий, посунув геть.

Ми стоїмо... Я, куховарка войовнича і Чабукідзе. І один одному — анічичирк.

— Пані, — вкінці відважився заговорити я до куховарки, — спасибі вам. Із вас чудовий лектор. Ви вмієте по-своєму, відрубно говорити, вмієте когось навчити...

— Та що ж подіш, — вона мені, — мушу вміти, бо бачу, що з вас лектор нікудишній. Почали мудрагелити тому старому по-вченому. „Котляревський, „Взяв би я бандуру“, вареники...” Суворо треба вияснити. Бачите, я все з серцем виклала і якби обпекла його, і він все зрозумів. І погодився. І підкорився. Ви хоч і вчений, але для спору не напрактикований. Я практику вже маю. Ну, здорові будьте і мене злим словом не згадуйте.

Пішла й вона...

Я лишився віч-на-віч із Чабукідзе.

— Пані, — порушив я мовчанку, — я прийшов...

— Чого прийшли? Звідки мене знаєте?

— Я вас не маю щастя знати. Але зараз сьома година і тридцять дві хвилини. Вибирайтеся. Час ваш проминув...

— Тю-тю на тебе! — зопалу вереснула генеральша просто мені в лице. — Тю-тю і тьху!

— Не тюкайте, а таки час ваш проминув. Збирайтеся. Більше вам отут не жити...

— Тіпун тобі на язик! — знов гримнула вона на мене. — Мій час ще не пройшов. Це тобі більше не жити! Ти сам ліпше збирайся на той світ. Я буду

жити на злість тобі сто літ! І тебе переживу. Каркай не на мою, а на свою ти голову!

— Та я не те хотів сказати, пані Гай-Запорожець-Чабукідзе. Я думав... вам не можна більше в цій кімнаті жити... мешкати. Ви мусите опорожнити... Коли ви вибираєтесь?

— Ніколи. Я ще лягаю спати. І посплю ще на здоров'я годиночку.

— Ой, сон вас не візьме, пані Гай-Запорожець-Чабукідзе! Ой, не заснете!

— Ой, посплю! Ще й преспокійно.

— Ніяк не вдається преспокійно. Бо я стовбичитиму отут біля дверей. І буду перед дверима на все горло верещати. І ще включу оце моє кишенькове радіо. Включу на всі можливі голоси. Воно свистить-дирчить так, що не то вас, пані, а й мертвого перелякає.

Але ніякі погрози на неї не подіяли. Моє радіо, увімкнене на всю потужність, свистіло, гарчало, пищало на всю пельку, але генеральша не вибиралася.

Аж десь після дев'ятої години пані добродійка, видко, побачивши, що мене позбутися не так то легко, звільнила „апартаменти”.

На прощання вона грюкнула дверима і, проходячи повз мене, просичала крізь зуби, що я, мовляв, репана і невихована мізернина, і що мені личить лише з гірлигою в руках худобу підганяти, а не в горах, серед аристократії, відпочивати.

І вона відходить, а я, як заворожений, услід дивлюся. На кого, думаю собі, пані Гай-Запорожець-Чабукідзе і виглядом і постаттю скидається? Де її я на малюнку бачив? Ага, згадав! Та ж вона наче викапана хазяйка з Лисої Гори. Їїбо, нестемена відьма. Дай їй мітлу — і вона, здається, зараз

же вмонтироваться на неї верхи і пуститися до хмар гальопувати-мандрувати.

Я стою, а пані генеральша мутикає собі під ніс якийсь романс циганський — і в коридорі, за закрутом, щезає...

**

Не встиг я виспатися в „апартаментах”, які з таким трудом здобув я від Гай-Запорожця-Чабукидзе, як прийшла Марія.

— Який прегарний день надворі! — вже сонце під обід. Марш, кавалере, з хати!

— Куди? — не доберу я що до чого. — Куди це „марш”?

— До басейну. Купатися.

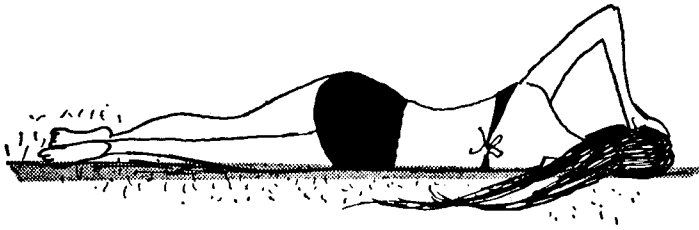
— Ще спати хочу. Нема, — кажу, — великої охоти.

— Я не питаю, чи маєш ти охоту. Я маю охоту. Мені незручно туди самій іти, коли кавалер до оселі прителіпався. Коли б це тебе, скажімо, не було, — ну, тоді інша справа. А так — закон — удвох! Раз-два-три, збирайся! І супроводжуй даму.

Ну що ж, приходимо... Дивлюся — басейн уквітчаний з усіх боків тілами... Та все тіла ви-спортувані: стрункі, добірні, засмалені та гожі. Ну, просто біля басейну виставка напівголого натурального мистецтва. Лежать і куняють на сонці самі Аполлони та Венери.

Куди ж, думаю, мені сюди з такою моєю незавидною, нековирною фігурою пхатися. Будуть же дивитися на мене, як на дивовижу. Ще засміють. Та я своєю статурою тут попсую увесь ансамбль.

— Роздягайся, — під бока штовхає мене Марія.

— Та щось холоднувато, — викручуюся дипломатично я. — Ще застуджуся.

— Де там холоднувато, Микольцю. Вісімдесят сім у тіні. Пече страшенно. Думаєш, що ти говориш? Хоч не сміши людей.

Марія роздяглася. І я хоч-не-хоч роздягся.

Марія проходжується поміж знайомими та хвалиться, на скільки вона фунтів схудла й прихорошила дістою своє засмалене, під колір єгиптянки, тіло.

А я, щоб не стовбичити на увесь ріст та не муляти людям очей своєю поганенькою тілобудовою, присів на камінь, зіщулився, рушником прикривши свою білу, аж прозору, грудну клітку.

— Сидиш? — чіпляється до мене перегода Марія.

— А що ж мені робити? Не буду ж я десять долярів із кишені витягати, щоб з інструкторкою біля басейну танцювати.

— Розумний дуже, — пиляє вона далі. — Скоцюрбився, як півтора нещастя. А он дивись...

— Куди дивитися?

— Туди, — і показує на русявого Аполлона, що воркує біля своєї чорнобривої Венери. — Дивись, у всіх мужчин фігури, як виточені, приємно глянути, а в тебе що? Мої знайомі кажуть, що в те-

бе не фігура, а якийсь непорозуміння, справжній довгий лантух глини.

— Маріє, — відбиваюся від неї, — коли твої знайомі таке видумують — значить у них здорового розуму грець-ма. Хіба то моя вина, що я народився глевкуватим?

— Твоя! — майже сікається вже Марія. — Твоя! Бо спортом не цікавишся! Бо їси все без розбору! Картоплю наминаєш — аж за вухами лящить! І маєш! — сам наче худий, а вся картопля тобі на животі он салом осідає.

— Та я...

— Мовчи краще, Микольцю. Плигай у воду! Плигай, серце! — і в'язне, і підштовхує мене ближче до басейну.

Я опираюся. З'ясовую, що плигати аж ніяк я не збираюся. Я можу східцями обережненько зійти. Але не — сторчма у воду!

Вона аж міниться. Плигай — та й годі! По східцях, мовляв, злазять у воду каліки та старі, яким вісімдесят уже давно минуло. А я ж, вона доказує, ще й п'ятдесятки навіть не маю — отож, мушу показати перед відпочиваючим народом, що я кавалер, а не старець нещасний.

— Плигай, бо стільцем зіпхну у воду!

Ну, що поробиш? Плигнув — і на нещастя животом! — і вода з басейну вихлопнула і закропила якусь сонну Венеру.

Прокльони, вереск... Ще трохи і мене побили б...

У воді нова несподіванка. Марія гнівається, чому я бабраюся там, де немовлятам вода по пупок лише сягає... Чому не бреду туди, де всі купаються, де глибше?

— Гайда на глибину! — відгонить вона мене від мілководдя.

— Чого ти настирилась на глибоке місце мене тягнути? Я плаваю, як та сокира. Або ще й гірше. Ще, не дай Боже, утоплюся...

— Не втопишся, — мене так потішає, — не бійся. Тут уміють витягати потопельників. Раз-два — за вуха! — і на берег! І витрусять воду за п'ять хвилин. А ти ще безформний, глевкуватий та безм'язий — із тебе витрушувати воду легко. Тебе зігнуть, як гумову палку, а потім натиснуть коліном на твій живіт — і вода з тебе водограєм піде.

— А ти звідки про все це знаєш? — трохи наляканий такою перспективою, розпитую її далі. — Ти бачила, як натискають коліном на живіт? Бачила, як топилися тут люди?

— Авжеж. Ми тут робили пробу. Я буцімто топилася, а Майк, — і Марія показала на довготелевого й м'язистого Аполлона, — витягував мене й видушував із мене воду.

— І видушив?

— Ще й як! За три хвилини я вже підвелася і попивала кока-колу.

Отже, бреду я на глибину. По шию вже води... Хочу плисти — в рот вода заходить. Захлинаюся... Кашляю... А тут ще неначе ноги й тулуб щось на дно з усієї сили тягне... Ледве на воді вже я тримаюсь...

Аж раптом — Марія солоденько:

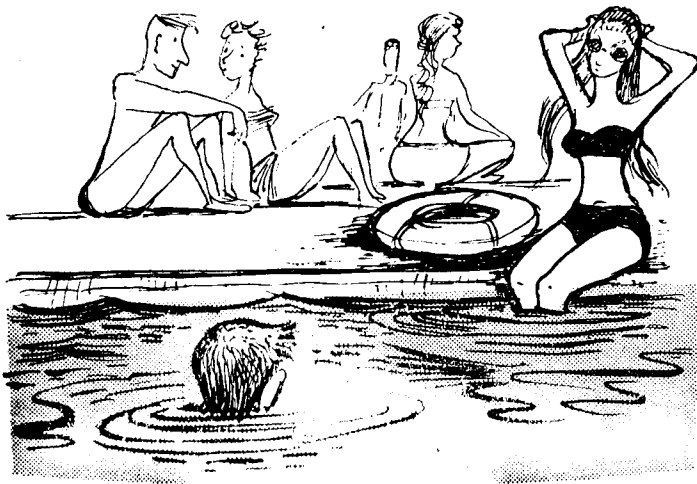
— Чому мовчиш, Микольцю?

— Вода ось заливає...

— А ти пливи. І вище підіймайся.

— Тягне донизу.

— А ти не піддавайся. І говори до мене щонебудь. А то люди подумують, що ми чужі, що я чіп-

ляюся до тебе, а ти від мене тікаєш-відбиваєшся. І не будь таким нещасним! Ану всміхнись, хай бачать усі, що ти мій кавалер. Ну?

— Що „ну“? Не буду ж я вивіску на спині носити, що я твій кавалер!

— Слухай...

— Чого ти від мене хочеш?

— Нічого. Хочу, щоб ти всміхався. Ану! Отак, майже непогано. А тепер набери води в долоні — і бризкай на мене, сильно бризкай. Грайся, пустуй зі мною.

— Не можу.

— Ану спробуй. Грайся, щоб усі бачили, що ми щасливі.

Я бризкав, кашляв, захлинався, грався — аж поки не подзвонили на обід.

Слава Богу! Нарешті купання, хай би йому грець, скінчилося!

По обіді, не гаючись, поспішаю на своє піддашшя, до свого ліжечка. У тілі почуваю таку солодку млюсть і втому, що просто не встояти. Так і кортить з розгону бебехнутись на ліжко, взяти зі столика газету й, читаючи її, міцно на годину-дві заснути.

Отож, беру газету, читаю про різні світові події — атентати, землетруси, конференції — сон на себе накликаю — коли в дверях з'являється Марія.

— Уже вклався, Микольцю. Спиш?

— Ще ні, любенька. Але збираюся. Хочу, щоб трішки, як кажуть, сало зав'язалось.

— На якого біса тобі те сало? У тебе досить уже наскладалося сальця під боками й на груднині.

— Та то не сало, любесенька, то своєрідні м'язи.

— М'язи! — перекривляє мене Марія. — Теревениш не знати що! Які ж то м'язи, коли вони в тебе трясуться, мов той холодець. Сальце то — от що! Після їжі роби прогулянку у гори.

— Пішки? — з острахом допитуюсь її.

— А як ти думав — літака тобі дадуть? Звичайно, пішечки.

— Я не подряпаюсь у гори! Я не коза. То кози по горах залюбки із камінця на камінець, мов балерини, поплигують. А я не хочу.

Але по-мосму не вийшло. Марія з приятельками витягує мене з кімнати, веде аж до підніжжя гори, якраз коло ліска, і там мене кидає. А я її за руку, і тягну з собою, мовляв, як мене, голубонько, немилосердно зірвала з ліжка, то й сама лізь на оту кам'яну махину. Тягну, а вона якнайрішучіше противиться.

— Йди сам. Без мене.

— Не піду, — напосівся на своєму я. — Лише з тобою.

— Чого ти будеш хвостиком за мною теліпатися? Я йду з дівчатами сукню приміряти, а опісля соняшно-крем'яні ванни буду я приймати. Зустрінемося пізніше.

Я ніяк не второпаю, що то за чудернацькі такі ванни. Марія з'ясовує: піде вона десь на безлюддя, на пагорбок чи шпиль, вибере обчовганий там кремій і, роздягнувшись, розташується на ньому. І буде знизу кременем, а зверху сонцем обп'юкатися, здоров'я та краси чимбільше набиратися. Оце й звуть тут на оселі соняшно-крем'яними або соняшно-шпилевими ваннами.

Пішла моя симпатія з приятельками вбік, а я, знайшовши собі якогось несприкаляного небораку, подряпався із ним прямисінько на саму гору.

Довгенько ми поміж чагарниками пробиралися. І все сідали, курили, відпочивали . . . І знову йшли. Аж так під вечір, коли вже треба було спускатися, мій товариш, розгорнувши якийсь куц, витріщив очі і наче закаменів на місці.

— Що з тобою? — присідаю я побіля нього і також вдивляюся.

— А ти хіба сліпий? Там он далеченько, — і радісно пальцем вказує. — Дивись, он-о!

— Що „он-о”? — не можу я розглянути, що він там запримітив. Обшукую кишень — до дідька! — нема окулярів. На оселі залишив!! От же нещастя! Коли треба до зарізу — їх нема. А мій неборака, мов би на злість, впивається очима в далечинь та чубом від задоволення все тріпає.

— Що з тобою? — смикаю його за одіж. — Чого це тебе такий козячий ентузіазм напав? Що ти там бачиш?

— Лежить...

— Що лежить?

— Не що, а хто. Спляча царівна. Обличчя прикрите хусткою. Але фігура! Ото врода! А які перси! А ніжечки! Як на токарному станочку шліфовані. А пальчики на ніжках які тендітні! Які тендітні!.. А нігтики на пальчиках блищать, як дзеркальця. А шия — як у лебідки! А які рученьки! — чиста поезія! І костюмчик купелевий непоганий...

Він так жіночу красу розписує, а я від нервування не знаю, що робити, де дітися. І треба ж було якраз на таку нагоду забути окуляри! Коли б це окуляри — Марії ж бо нема! — я б цим разом досхочу налюбувався із віддалі натуральною Євиною вродою. Ну, що його робити?

А мій співмандрівник тим часом той об'єкт ще більше розхвалює. Ах, яка вона хороша, делікатна, ах яка ніжна! Вона русалка, гірська німфа, американська мавка... Я вже не витерпів:

— Стій, — згарячу випалив я, — стій тут біля куща, а я побіжу аж на оселю. Забувся, бачиш, окуляри... А на віддаль без них я добре не бачу.

— Біжиш аж до оселі? По окуляри? Та то ж далеко.

— Нічого — гарячкую я, — задля такої справи варто не мілю, а сто пробігтись.

Женуся...

Поки збіг униз — два рази впав, розбив коліно і черевика розпорів. Вже з окулярами ледве вгору ноги волочу. Піт заливає очі, ноги підкошуються, у голові гуде... Але тішу себе думкою, що як доберуся до шпиля — звідти таки надивлюся з-поза куща на рідкісну красу уволю.

Насилу добрався. Не сів, а впав. А співмандрівник розсівся під деревцем, у тіні, і споглядає на галявину й покурює...

— Ну, що? — відсапавшись, питаю. — Є ще вона?

— Є. Сонечко припекло — і вона відкинула з обличчя хустку. Вона не першої молодости, але ще... наче гарна. Сороківку вже з гаком має.

Я нашвидку наклав на носа окуляри. Що? Чи вірити своїм очам? На камені моя Марія обпалюється, соняшно-крем'яні приймає ванни!! Коли б не страх, що вона мене почує, я від несамовитої, всевибираючої люті на все горло зарепетував би! Чи треба ж було мені, дурневі всесвітньому, непоправному, збігати півмилі вниз, дертися півмилі вгору, чи треба ж було коліна бити, черевики дерти, щоб отут, на анахтемській височині, Марією крізь окуляри милуватись?

Я вдарив себе кулаком по голові, зозла запхав у кишеню окуляри і сам-один пішов куди очі дивилися — галявиною, впрост через куці й чагарники...

До вечері я сяк-так причепурився — і прожогом до їдальні. Їсти так хочеться, що на саму думку про їжу — слина котиться. Так нагострив я свій апетит, два рази дряпавшись на гору ні за цалову душу, що, здається, тепер їв би безперестанку. Здається, дай мені оце засмажене піврічне порося — і одна хвилина — і я його строцу.

Поспішаю до їдальні... Сідаю біля Марії — і, не довго думаючи, скибку хліба в руки — хвать! — і маслом намастив, підсолив — і вже уста розкрив... І збираюсь їсти... А Марія з моїх рук скибку лагідно бере й набік преспокійно відкладає.

— Не кидайся, — повчає вона мене, — на хліб, Микольцю. Що ти з голодного краю приблудився? Як можна так хліб хапати і вплітати? Вчися по-французькому вечеряти. Ось принесуть зупу, набери трішки її, а тоді і кусник хліба відломи — і споживай чемненько. Але відломлюй хлібець так, мов би це знехотя ти робиш, мов би знечев'я. Не допадайся ти до нього, як голодний лис до курки.

— Та я ж і є голодний.

— Це не має значення. Умій себе контролювати. Люди ж на нас дивляться. А ми ж інтелігенція.

Ну, що ж? Мені нічого не лишалося робити, як, чекаючи, поки принесуть страву, відкришувати, мов би знехотя, тобто по-французькому, шматочки хліба і в поспіху їх майже непережовані глитати. Добре, що Марія не запримітила, як я хутко їх з'їдаю. Не дай, Боже, примітила б — зараз би ради інтелігенції порадила: шматочки зразу не ковтати, а в роті хвилинку-дві задля чемности тримати...

Після зупи подали курячу ніжечку — пахучу, соковиту, підпечену, з таким для ока звабливим рум'янцем. Я й уп'явся зором у тарілку. І очима прямо їм м'ясе. А біля нього ще й картопелька в маслі іскорками та блискітками вилискує... А на картопельці дрібна петрушечка ще більше мене дратує...

І все це парує... І все це я, пережилившись, всім приголоднілим еством своїм вбираю і вдихаю, і за кожним вдихуванням в моєму шлунку щось і ниє, і вирує, і спіає...

Смакую... Аж у мене від напруження гудзик не витримує. Яюсь крізь петельку просунувся. І ковнірець мій розстебнувся...

— Допався вже до курки! — чую бурмотить Марія. — І теребить, як дикун.

— Чудова курочка, — я вихваляю страву. — Свіженька, м'якенька і навіть солоденька, ну, просто тобі тістечко! Думаю, що всю подужаю.

— Нездорово всю їсти.

— Мені, дорогенька, напевно не зашкодить.

— Може зашкодити. Та й у тарілці треба залишити хоч щось, Микольцю.

— Навіщо залишати? Чому не можна їсти всього?

— Бо такий неписаний закон існує. Я знаю — ти здібний тарілку чистісіньку, як вимиту, після себе залишити. Строцити вмійш все дочиста.

— Ну й строцу. Ну й лишу, як вимиту, тарілку. Ну й що?

— Що? А он люди дивляться. Подумають, що ненажера ти. Нехай, кажу тобі, щось лишиться на тарілці. Задля інтелігенції. І ще одно: не орудуй із такою несамовитою поспішністю виделкою! І всіхайся крапельку. В тебе таке насуплене лице, що страшно глянути. Так ніби зараз збирася на електричне крісло ти сидати. Ану, більше енергії!.. Ану, всіхнися!

— Нема охоти.

— А ти так, без охоти, на злість усім, на всьнікі зуби, отак від вуха аж до вуха, усміхнися. Ану бо спробуй. Будь життєрадісним! Ти ж кавалер!

Отож, насилу повечеряв я. Лишив із болем серця трохи курки на тарілці (заради інтелігенції) — і виходжу з Марією з ідальні . . .

І вже, щоб задовольнити мою симпатію, до всіх зустрічних — знайомих, малознайомих і чужих — широко всіхайося. Коли . . . сусід, що мешкає в Нью-Йорку на тій самій вулиці, що й я — Джан Лак (у Полтаві звався Іван Лопух) — мені дорогу заступає.

— Слухай, — звертається містер Лак до мене,
— чи з тобою все гаразд? Здоровий?

— Чому питаєш? — заскочив він мене такими
словами.

— А з якої речі ти всім людям зуби вишкіряєш?

— Я не вишкіряю, — розтлумачую йому, — я
всміхаюся. Життєрадісність свою показую. Второпав?
— всміхаюся.

— А чому кортить тобі так посміхатися? Надворі
парко, душно, хоч кричи. У мене чомусь під
боком вередує і в горлі аж дере — а ти ні з сього і
ні з того по-дурному скалиш зуби. Ти ж не фільмова
зірка з Голлівуду. То їй треба зуби вишкіряти,
а тобі нема потреби. Будь серйозним і своїм прише-
лепуватим зубоскальством на сміши людей. Чи не
так, Маріє, я кажу?

— Аякже, правда! — підтверджує Марія. —
Усміхається-ухмиляється, як панна на виданні —
аж зло мене бере. А толку з тих дивацьких усмішок
нема.

Мене від гніву пересмикнуло. У пересерді я аж
дідьком черкнувся. Де ж та правда на нашім білім
світі?! Хвилинку тому настрєнчувала мене всміхати-
ся, а зараз — на тобі! — за те, що я, бельбас, її
послухався, вона мене картає.

Покинув я Марію біля Джана Лака-Лопуха і
попрямував, не тямлячись від люті, прямисінько до
бари. Що ж робити? Треба ж хоч там трохи загоїти
свої душевні рани!

**
*

Пізнім вечором — танці. До цілковитого зне-
силля. Це наймиліший час для Марусини. Вона тан-
цює все, що тільки музика грає — танго, фокс,
бугі-бугі, фугі-мугі, центро-фугі. І все танцює на

зразок нашої хвацько-молодецької „Метелиці”. Все з таким дригом, вибриком, підскоком. Лише як заграють вальс Штравса — тоді вже тільки не підплигує й не гецає, а ніби тягне ноги. Утищується ніби.

Отож, вона шаліє в танці, а я, позіхаючи від її одноманітних вистрибів, тоскно спостерігаю. Бо я, признатися, до танців якийсь незугарний. Чомусь не тягне мене до цього спорту.

Позіхаю — коли надходить ось Джан Лак. Я вже пересердився на нього. Запропонував йому навпроти себе крісло.

— Милуєшся Марією? — він до мене.

— Майже милуюся-любуюся.

— А може б так у карти? У підкидного дурня?

— Тут не можна, — кажу. — Бачиш же — танці розгоряються.

— Ми знайдемо місцину. Я знаю таку халабудину. А до карт пивце, лікерик та інші цілющі для душі напої. Ну, є бажання?

— Ніби з’являється.

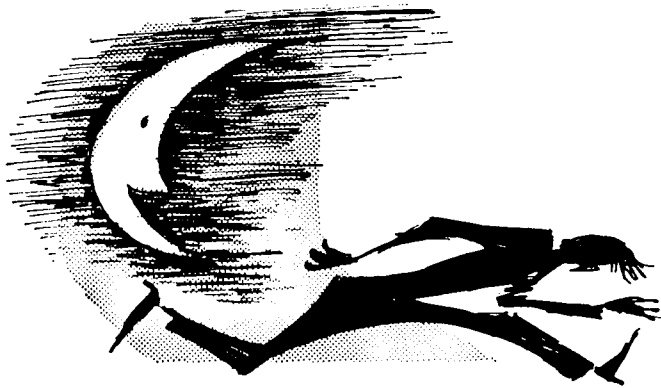
— Гаразд. За півгодини зійдеться братія. Ти так пізніше проскоч за цей будинок. Ми під сосниною збираємось. І всі гуртом підемо. Ну, домовилися?

— Зрозуміло, домовилися.

Хто б від таких приманливих речей та відмовлявся?

Сиджу вже я як на голках. Не терпиться. Кортить чимшвидше побігти під соснину. А Марія запалилася до танців — і ні одного не пропускає... А я на стрілку годинника раз-по-раз поглядаю.

Минуло півгодини. Я непомітно крізь двері — шмиг! (Хоч би Марія не укмітила... Бо як побачить — наздожсне і репету наробить!)

Пробираюся в п'їтми поза будинок, до сосни... О, бачу, справді маячить щось за стовбуром. О, думаю, на мене вже чекають...

— Гей, Джане, — нишком обзиваюся, — ти тут вже ждеш? Це ти?

— Це я, — сопранить хтось із-за стовбура зовсім неджанопоподобний.

Підступаю ближче. Стоїть Венера... В п'їтми не можна роздивитися, чи молода, чи вже середньо-літня, чи гарна, чи так собі, наполовину — одно певно: очі блищать у неї якимсь задиркуватим вогником.

— Ви теж із нами, — питаю, — йдете до халабуди?

— Може й до халабуди, — відказує вона романтично-сентиментально-ліричним голоском.

Я до неї з теплим слівцем. Мовляв, люблю я вечірком до карт засісти. Наприклад, у підкидного. Розважася і пивце чи щось сильніше попивася. Кажу я так до неї, а вона — чую — зідхає. Розумію, що її карти не дуже то цікавлять.

Я перескакую на іншу тему. Розкажую про Місяць. Кажу, що може в недалекому майбутньому ракетою аж туди ми злетимо. Ось там, оповідаю їй, буде вже весело. Ніякої контролю, ніяких обмежень. Ходи, роби, що тільки тобі заманеться. І не плати жадних податків. Отам життя буде казкове, як з „Тисяча й одної ночі”.

Вона ще раз і ще голосно зідхнула.

— Тут нудно, — врешті відповіла вона мені, — з такими кавалерами, як ви, а на Місяці буде ще нудніше. Там від нудьги згинеш.

Тільки я почав доводити, що на Місяці не так вже й буде нудно, як з темряви, з розгону, вклинюється між нас під градусом якийсь кремезнючий козарлюга.

— То ти, — цідить козарлюга до жінки, якій на Місяці напевно буде нудно, — то ти вже встигла приманути до себе якогось жевжика?

— Він сам приплентався. Я його не кликала, — виправдується бідолашна.

Ну, тут кремезний поцуплює мене за комір, трясє і називає мене і горбатим Дон Жуаном, і шкарбаном старим та стоптаним, і іншими не надто симпатичними словами.

Бачу, збирається мене навсправжки бити. Але — признаюся всім — мене в житті ще ніхто не міг побити! Присяйбі, не бив ніхто. І, мабуть, ніколи й не поб'є. Бо я з природи довгоногий. І завжди у скрутних випадках, задля власного ж добра, куди очі світять, прудко відбігаю.

***

У понеділок вранці я після карт, чи пак після лікерів та інших цілющих трунків не можу з ліжка

підвестися. Наказую собі встати, а голова лежить, як діжка, хоч бери її й руками піднімай.

Перевертаюся із боку на бік, ковтаю аспірину, хрупаю квашені огірочки та різні соки попиваю. І думаю: добре, що неділя проминула. Кінець моїм відпочинковим мукам! Кінець тортурам! Сьогодні — ні кроку не ступлю з кімнати. Тинятимусь собі поміж чотирма стінами, читатиму якусь криміналістику, слухатиму останні вісті з радіо — і дам своєму розтріпаному тілу належний перепочинок.

Отак погідно я розпляновую свій день, коли — стук-стук у мої двері.

Заходить — хто ж? — Марія. А з нею юнак у куцесеньких штанчатах, у спідній жовтій сорочинці та в підкованих залізяками й шпильками черевиках. Та ще й якісь мохнаті панчохи натягнув вище колін.

— Це футболіст Петро, — відрекомендовує Марія юнака. — Прийшов до тебе з проською.

— З якою? — дивом дивуюсь я в постелі. — З футболем я не маю нічого спільного. У цьому спорті розуміюся, як цап на розмальованих горшках. Я...

— У них бракує грача, — перебиває мене Марія. — А ти одним-одна тут лишилася людина, що схожа на спортсмена. Допоможи їм. Іди в їхню команду й грай.

— Що значить „грай”, Маріє? Та в мене ще нога болить. І до того ж підстаркуватий я, рогачиком ходжу. Не можу.

— Не сором себе! Не можеш?! Можеш. Ти вже не шкандибаш. Що ти за кавалер? Та я напевно знаю, що ти можеш. У тебе в грудях ще горить огонь, не прикидайся. Дай тобі м'яча — і ти за ним ганятимешся ліпше, як будь-який юнак. Та й

мені буде приємність — хоч раз побачу тебе в спортовому вбранні. Може ще на футбольній площі зроблю із тебе й фотографію, а ти її пошлеш своїй рідні в Європу. Хай знає твоя рідня поза Дніпром, як їхній Микола, сільський лопух, із доброго дива, зробився в Америці спортсменом. Іди грай!! Покажи всім свою вмліість.

— Та в мене тієї вмлості, — відпекуюся я, — як кіт наплакав. І нема спортового вбрання. Не можу.

— Можеш! — і вже від гніву на лиці міниться. — Можеш. А вбрання тобі дадуть. І більше від тебе не хочу чути й слова. Зараз принесу баньку шпінату — з'їси і сили наберешся.

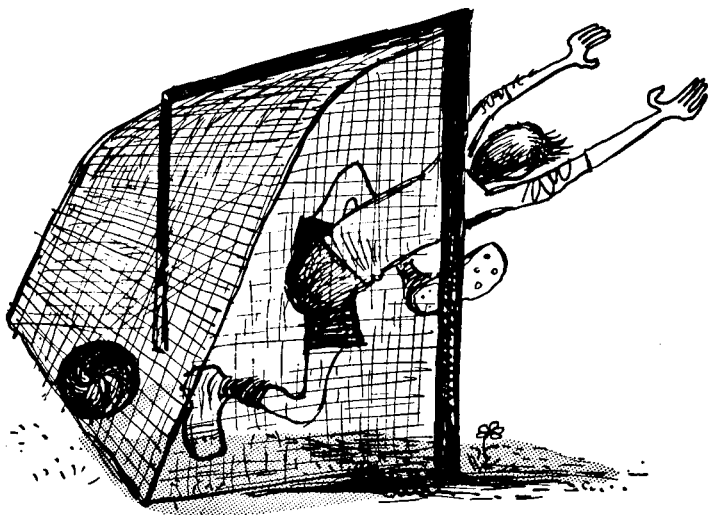
Хоч-не-хоч, з'їв я шпінат, обсипаючи його всіма відомими мені прокляттями, одягся, як то кажуть, середина на половину — трішки одягу спортового, а трішки свого, ньюйоркського, цивільного — й готовий . . .

І так призначили мене, з огляду на мої не-бігунські ноги, вже й до брами. Щоб ловив м'ячі перед ворітьми.

Стою . . . А навколо мене народу збилося: Марія з фотоапаратом (який чомусь у неї не клацає), десяток середніх та молодших пань, діти, кухарі, пенсіонери та інші здорові й хворі інваліди.

І вже свисток. Початок! І зараз же, як сарана, на мою браму налетіли. Поле широке, а недалеко мене грачі тільки й юрмляться. Гарцюють навколо того нещасного м'яча — аж курява вгору стовпом здіймається. Здається, один м'яч нормальний, а всі, що біля нього вовтузяться, штовхаються — як почманіли, як побісилися.

Тільки й чуєш — гуп! гах! пах! трах!

У мою браму за п'ять хвилин дев'ять разів про-
ривався м'яч. Але тільки один раз він, капосний,
мене з розгону вдарив, і я ницьма на землю бряз-
нувся, а всі інші рази він вільно, без перешкоди,
понад головою чи збоку у ворота фуркав.

П'ятнадцять хвилин минуло. Щоб полічити,
скільки разів у мою браму залітав-закочувався м'яч
— діти осторонь на траві сірники рядочком уклада-
ли. Нарахували, якщо не помиляюся, тридцять де-
в'ять паличок.

— Лови! — гиркають і сваряться на мене ку-
лаками з усіх сторін. — Лови м'ячі, гадюко!

— Куди ж їх переловиш?! — боронюся я. — У
мене ж всього тільки дві руки.

— Телепень! — ображають мене з публіки.
— Пагуба, а не спортсмен! Каліка!

— Від калічі чую та й не дивую! — віддячую-
ся я.

А десь так під кінець гри вцілив м'яч мене дошкульно під ребро. І тоді рішив я стати ще обережнішим та кмітливішим . . . Цілком тоді покинув варту. Притаковився собі смиренньо збоку. І стою та позіхаю. А коли м'яч з усього розгону свистить у мою браму — я ще й за деревиною ховаюся.

А люди нервуються.

— Гей, ти, опудало горохове! — не своїми голосами волають звідусіль. — Лови!

— Що я, — кажу, — з глузду з'їхав?! Щоб тепер м'яч ще й в голову мені поцілив? Нема дурних.

— Лови! Це твій обов'язок. Навіщо ж погоджувався грати?

— Я не погоджувався, — пояснюю народові. — Мене присилувано.

Ну, тут юрба вже не на жарти гнівом скипіла і почала на мене різноманітні компліменти сипати:

— Вигнати у три вирви воротаря такого! Геть його із площі!

— На смітник!

— У зоологічний сад! До мавп! За грати!

— Репатріювати його, гада, до Советського Союзу!

— Він, мабуть, п'яний.

— Ні, прицуцуватий.

— З нього такий футболіст, як із столітньої баби дівка.

Ой, думаю, що за невиховані люди! За якогось заляпаного болотом, обнимаганого м'яча вони людину до такої міри ображають. Неприсямно мені все це слухати. Але що вдієш? Стою, терплю . . .

А тут — аж гульк! — Марія з фотоапаратом наvertsється мені на очі.

— Хватай, — наказує вона мені, — хватай м'яча! А я наставлю фотоапарата — і клац! — і тебе на плівці увіковічу.

— Не увіковічиш, Маріє, — відганяю її від себе. — Мені м'яч садонув у саме ребро. В боку щемить . . .

— Неправда, не щемить.

— Бо таки нис! Аж ніби голкою там шпигає!

А їй що — хоч кілок на голові теши, вона своє все теревенить:

— Та ти ж м'яч ловиш, Микольцю, не ребром. Бодай єдиний раз схопи. Хоча б ради годиться. Бо люди думають, що ти спиш біля брами. Спиш або гави ловиш. Ну, зберися з силою й злови!

— Відчепися!

— Качан капусти. Лопух! — скільки духу зіпає тоді Марія. І так верескливо та розпучливо, що аж народ регочеться навколо.

І тут для мене почалося щонайгірше.

Люди підхопили Маріїні зневажливі слова — і стали їх хором по всій площі викрикувати.

І так вигукують, глумляться із мене. Одні починають — „качан капусти”, а інші підсилюють — „лопух” — і такий компромітуючий концерт зчинили, що я мусів притьмом тікати.

Зразу забіг у ліс, тоді — стежкою — чкурнув до хати. Замкнувся в кімнаті, перев'язав рушником бік, що діймав мене від удару триклятого м'яча — і якийсь онемощений розтягнувся на ліжку і заснув.

**
*

Годину-другу вилежавшись, чимчикую до Марії. Цікавість розбирає. Як же там, думаю, без мене футбольний розгاردіяш скінчився?

Марія вдома. І працює. Подумайте — чудо! — вона працює. Я аж присів на талчан від подиву.

З простирадла моя симпатія шие не то здоровенну торбу, не то лантух.

— Що це наша майстриня задумує зробити?

— Хіба не впізнаєш що? Мішок готую.

— Навіщо?

— Приходь о третій на майданчик. Побачиш цікаву річ.

— Яку таку цікаву?

— Не скажу. Секрет і таємниця.

— А може утасмничиш?

— Ні. Нехай бо покортить тобі. Приходь — не пожалієш.

І як же не піти?! Хочу дізнатися, що цим разом забрело в Маріїну голівку.

Ось і майданчик. А це що вже за чудасію зачинають?! Зібралася тут весела кумпанія відпочивальників — і кожне мішок чи лантух в руках тримає.

І ось... залазить кожний по пояс у свій мішок — і так, спутаний наче коняка, збирається наввипередки, з вискоком, по-жаб'ячому плигати.

А збоку, на стільцях розсілася бундючна з вигляду комісія — він і вона (із облич знати, що обоє типові, рідні, традиційні українці — назвімо їх Іваном та Параскою).

Так ось Іван-Параска, тобто комісія, видаватимуть нагороди тим особам, що, у мішках зав'язані, найшвидше перестрибають сорок ярдів-метрів.

— Хочеш мати нагороду? — Марія під'юджує мене. — Залазь у лантух! І гайда — жаб'ячими скоками до цілі. Хочеш?

— Не хочу, — відступаю я від неї. — Та й лантуха немає.

— Я для тебе приготувала.

— У мене ще від футболу під ребром нис. І в мене нога хвора . . .

— Це якраз для ноги масаж добренний.

— Та якось соромно, — кажу, — в мішок. І на тобі — плиг-плиг-плиг. Ще скажеш „ква-ква” кричати . . . Йй-право, соромно, Маріє.

— Не маніжся. Сором'язливий знайшовся. Он пані докторова з усіма своїми внуками цибає, — і, бач, не ніяково йй. А тобі . . . От ще комедія!

Не було жадного рятунку. Хоч як відмовлявся, хоч як відбивався, а в мішок мусів таки залізти.

Почалося змагання. Кричать, вищать . . . Одне одного підохочують і підштовхують. І плутаються, вовтузяться у мішках, і падають . . .

Я не прострибав, а протупцював всього яких п'ять метрів — і горілиць усім тілом повалився.

Лежу й стогну напівживий, а всі, на мене дивлячись, гигають, радіють.

— Скакунець гепнувся!

— Еге, добре бебехнувся!

Встаю і знову тупцюю . . .

Нарешті скінчилися змагання. Я одержав за витривалість третю нагороду — білу стрічку через груди і на праву руку.

**
*

Після мішків — прогулянка в гори і в долини: не в автотранспорті, а власними ногами!

Марія з каменя на камінь, як метелик, пурхає. Пурхає та ще й наспівує фокстротика.

А я сопу та якусь сумну бурлацьку мелодію курникаю.

А ноги важучі, як оловом налляті.

І я вже йду-заточуюся.

Аж напівдорозі мені вже й в очах потемніло. Ще далі — мої спортові штансенята подерлися на якомусь сучку, а руки пожалилися об американську страх до чого щипливу кропиву.

**
*

Увечері запалили в лісі позгрібане сухе паліччя й листя. Навколо цього багаття усі співали. А потім через вогонь перестрибували.

Знову нетерплячка бере Марію.

Знову вона біля мене увихається, нашіптує й підштовхує:

— Ану, Микольціо, раз-два-три — скакни!

— Ребро. Нога. Не можу.

— Не придуруйся! Ти ж вистрибувати любиш.

Смальни, бо інакше люди подумують, що ти справді не спортсмен. Ану, катай!

Що ж, спробував. „Катнув”, „смальнув” через вогонь . . . Марія не тямиться від радості. Аж гоцає на місці. І плече в долоні. І по моїй спині . . .

— Як стрибалося, Микольцю?

— Нічого, — кажу, — так собі.

— Ти з таким запалом понад вогнем метнувся.

Аж очі витрищив.

Я мовчу. Що ж маю казати? Не признаватися ж, що очі я витрищив зовсім не від запалу, а тому, що під час скоку жарина залетіла в черевик і попекла мені трохи пальці та підошву...

**

Я забувся ще сказати, що моя симпатія майже все на світі знає. Хочете довідатися, коли, при яких недугах вживається пеніциліни, а коли тільки аспірини, — спитайте у Марії. Вона знає, який уряд в недалекому майбутньому запанує в Японії, а який у Нігерії і Конго. І докладно їй відомо, котрого сорту атомова бомба вибухає найсильніше, як також відомо, де продаються креми, панчохи й оселедці найдешевше.

Нема нічого дивного, що Марія знає напам'ять графік руху автобусів в усі міста, містечка й селища.

— Втомився я. Хочу додому. От шкода, — бідкаюся, — що сьогодні не зможу вже поїхати. Ет, пропустив, гава, останнього автобуса.

— Ще не все втрачено, Микольцю, — і бачу, що Маріїні очі заіскрюються всезнайським, гордим блиском. — Коли тобі до хати так кортить — ти можеш ще й сьогодні вирушати.

— Як же вирушу, як транспорту бігма?

— Хто тобі сказав, що його бігма? О десятій годині вечора автобус зупиняється на дорозі число тридцять. Це п'ятнадцять миль ізвідділя. Я тебе своїм „фордом“ доведу туди — а там автобус тебе цап-царап! — і з тобою прямо до хмародерів зашумить.

Ну, хто б не зрадив від такої спасенної ради? Буду, пляную собі, десь о півночі вже й в Нью-Йорку. Ще матиму досить часу поспати, а завтра вранці поголюся, причепурюся — і вже й сліду не буде видно від мого між горами відпочивання. Завтра буду свіжий, як огірочок.

Везе мене Марія своїм авто до дороги число тридцять. Скидає біля зупинки. І ще декілька хвилин — і знайомий мені „форд” із швидкістю сімдесяти миль на годину в п'єтмі зникає.

А я один-однісінький стовбичу посеред дороги. Ніч. Пустка навкруги. Аж лячно робиться. Хоч би, думаю, скоріше час проходив. Хоч би вже автобус появлявся . . .

І що ж? Минає десята година. Ніякого автобуса. Десята тридцять. Одинадцята. Анічогісінько. Я вже від ждання знеможений.

Дванадцята — нарешті світло здаля б'є мені в очі. О, полегшено зідхаю, виринула кінець-кінцем моя маруда! Де ж видано, щоб так запізнюватись . . .

Наближається авто. І не просте, а те, що розвозить молоко. Зупинилося. І чоловік на менє з вікна кабіни якомь хмурооко зиркає і зиркає . . .

— Що ви на мені побачили? — запитую, передчуваючи якусь біду на свою голову. — Щось може не в порядку?

— Еге, вгадав. З тобою, признавайся, щось не теє . . .

— Що зі мною? — допитуюся в нього, а серце від чогось недоброго аж тенькнуло. — Що не теє?

— А хіба я знаю. Чого це ти тут ждєш?

— Автобуса. Мусів би о десятій вєчора тут проїжджати. І ось як запізнився.

— Ніякого автобуса тут о десятій не буває.

— Як не буває? Мені сказали . . .

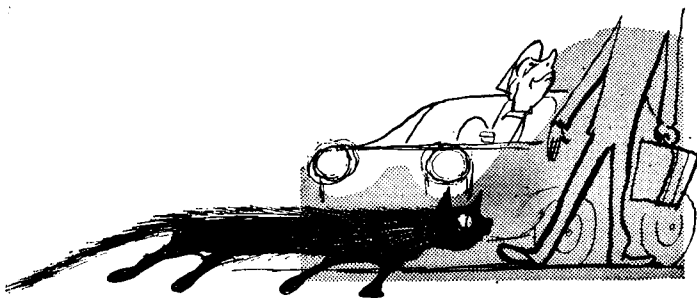
— Що з того, що сказали? А ти слухай мене. Два роки тому о такій годині він тут проїжджав, а за новим графіком його нема. Мусиш ще чекати аж до шостої години.

І зникла з моїх очей молочарня на колесах... А я голову здушив долонями. І сів на валізу і ждав, куняв... І Маріїне всезнайство лаяв-проклинав...

**

І кажу тепер я всім серйозно, без ніяких жартів: у наш ультрамодерний час рятуй нас, Боже, від очерствіння, механізації, трясці долярової, від лиха і хвороб. І передусім рятуй нас в Америці од відпочинку...

ЧОРНИЙ КІТ І АКУЛИ

Гурра! Велика радість. Я майже зовсім виходився. Моя нога вже так поправилася, ну просто напрочуд добре, і я вже можу без помітного кульгання та без шкоди для здоров'я податися у мандри. Мене запрошено виступити на „Веселому вечорі” аж у далекому-далекому місті. Запрошено — то чому ж би мені не повіятися у гастрольну подорож? Ясна річ, повіюся. Півроку я не брався ні за холодну воду. Чи то пеньком сидів удома, чи, клишоножачи, тинявся по навколишніх вулицях та парках, чи то їздив на тричі осоружний „відпочинок”. А тепер вже відчуваю, що живу, живу я, а не світом нуджу.

Приймаю я запрошення! Сяду в літак найшвидший — і тільки захурчить. У мене нуртус всередині від радості. Я по хаті метаюся. Подумати, знову гастролі!

Лечу! Я замалим не впав від щастя. Забулося, що я не так давно знеславився із власним лицедійством на ньюйоркській сцені. Забулося! Я знову в повній силі! І яка прудкість на мене тепер найшла! Я шкварнув на летовище, замовив собі місце на літаку, потім — мерщій додому, натрамбував усіляким шматтям дві валізи — і вже готовий у подорож. І-і, нетерпеливиться мені. На саму думку про сцену у мене голова хмелиться. Ой, скучив я ж за нею! Та я ж, як вив'ялений в пустелі мандрівник-спрагненник заблудний, що без цілющої води знесилився — так без сцени я змучився, так за нею дуже я зажурився і стужився!

**
*

День видався прегарний. Та коли б я міг собі погожий день замовити — і то такого лепського не міг би в неба попросити. Таке сяйво надворі, що навіть завжди понурі хмародери — і ті, здається, дзвенять-дзеленькають та хизуються погідністю на сонці.

Я похапцем накинув наопах спортову кратча-сту піджачину, схопив валізи — а осінній легіт мені в обличчя — плюх-плюх! — і на головну вулицю подався.

— Таксі!! На летовище! І, ради Бога, щонайшвидше!

Мені піт очі застує — так я ревно свої валізи в авто складаю. Ну й уместився сам; чую, що від хвиткої ходи й від тягару я так засмикався, що в мене серце вже десь аж біля горлянки калатає. А самому радісно — без міри, через край! Від радості я ладен кожного зустрічного, як брат рідний, найменший, по плечах поплескати чи навіть он ото-

го хмародера непривітного, темнорудого розцілувати.

— Летитимеш? — і шофер таксі не обертається до мене, лише в мій бік правою рукою помахує.

— Еге. Джетом. Там такий літак, що, як стріла, шмигає над хмарами.

— Щасливої доро . . .

Шофер не встиг мені й добра назичити, як, бачу, якраз попереду, через дорогу, перемахнув котюга. Чорний, наче з пекла вирвався, і прездоровий, як порося добряче. Ну, думаю, я не із забобонних, не буду за гудзики хвататися та тричі через ліве плече плювати. Та нехай ціла юрма котяча, усяких мастей, дорогу перебігає — мені байдуже!

Байдуже?! Не зовсім. І вже думки бентежать мені душу. Тут збираюся в літак сідати, а воно, анциболотське, хвостате, на очі навертається! . . . Ух, неприємно! І треба ж було наразитися у такий момент ще й на kota! Та ще й чорнющого! І він у мене вже з голови не сходить, так, каторжний, перед очима своїм пухнастим хвостиком все мелькає і мелькає. А відсахнися ти від мене! І чого я похнюпився та розтривожився? Чого переполошився? Е, ні, треба підбадьоритись. Дивлюся у віконце автомашини — горе ти моє! — а у склі відбивається моє обличчя — і такий я надутий та насуплений, ну, достоменно, як та квочка, що на негоду настовпужилась. От, кляте зілля, як ухистилося воно мені настрій перекапустити! Доценту настрій попусувало . . .

— Бачив kota? — шофер до мене.

— Бачив, — буркнув, щоб відчепитися від нього.

— Чорний. Бережися. Кіт перебігає не на добро, а напропадиме. Як у літаку в повітрі щось зіпсується — швидше стрибай із нього. І не головою, а

ногами вниз — може вцілієш. І старайся виплигнути не куди здря, а на суходіл, бо плигнеш у море, сколошкаєш акул — а їх там сила-силенна водиться, прямо кишма кишить — і тобі капут там певний. Ти молодий, і акули тобою зразу ж із апетитом і побідають. Вони молоде м'ясо люблять. Чи страшно? Ага! Та не лякайся, я пожартував, — і він ляскучим зайшовся сміхом. — Чого ти бліднеш? Не розумієш жартів?

— Дурнуваті ваші жарти! — вкрай подратований гарикнув я на нього.

А в самого вже від страху душа забігла в п'яти. А змилося, думаю, і не доведи, Боже, щоб все те, що він мені здуру наварнякав, сповнилося. От наговорив, наче стерявся!

Нарешті, до леговища доїхали. Заплатив шоферів. Іду з валізами . . .

— Щасливої дороги! — шофер мені.

— Спасибі! — насилу йому вимовив.

— Хороший ти, бачу, чоловік, — він мені.

— Та й ви, — кажу, — не кепський.

— Многая тобі літа!

— І вам їх зичу.

— Розумна ти людина.

— І ви, здається, інтелігентний, — вже приязно йому відказую.

— А як літак у море гухне, — він мені, — ти акули не бійся. Ти акулі пальцем межі баньки штрикай — побачиш, що їй тоді замакітриться у голові, і вона не схоче тебе їсти. Чуєш, — і він розпросхидно ухмиляється, — пальцем їй між баньки цілай — і все буде гаразд.

— Ви з глузду зсунулися!

— Страхопуд! Створіння допотопне, забобонне!

— Вам треба лікувати голову!

— Дуринда ти!

— Гевал!

— Мугир негречний! Не розуміє жартів.

— Їдьте до дідька з-перед моїх очей!

— Псих! Боягуз! Аяйкало!

А ще як запопадливо він мене взивав, я з віддалі вже не міг розчути.

Я — ДИПЛОМАТ НЕВІДОМОЇ КРАЇНИ

На леговищі нові неприємності чекають. Стою із валізами перед таблицею з графіком руху літаків — і подумайте, які бувають лукаві вибрики каверзної долі: число мого літака, на якому я вже

тиждень тому замовив собі біля віконечка, в хвості, вигідненьке, м'якеньке місце, крейдою товсто двічі перекреслене. Моє серце шарпнулося від передчуття чогось недоброго. От стоклятий кіт, що він натворив! Своім чорним хвостом усі мої пляни перековерсав. Яросливий і нервовий я зробився, аж лиця мені пашать. І в пересердю вгамуватися ніяк не можу.

Ще раз перевіряю графік — помилки нема: число мого літака таки перемазане уподовж крейдою.

— Пане, — звертаюся з видимим роздратованям до урядовця, стараючись, одначе, з усіх сил бути хоч крапельку усміхненим, — пане, мій літак отакий ось-о! Коли він, якщо це вам сказать не трудно, відлітає?

— А! — і урядовець так глипнув на мене, що моя вимушена усмішка зразу ж щезла, а роздратовання підсилилося-почетверилося.

— Що „а“? — собакувато напосівся я. — Що „а“?

— Дивіться на графік!

— Я там, окрім крейджанної лінії, анічогісінько не бачу!

— У мене язик вже не повертається усім повторювати. Усі запитують, запитують...

— Я, — і вже клекоче у мене в середині від злости, — я вам не „усі“. Я, — гоноровито підкреслюю, — я вам не „усі“, а я є я!

О, мої слова на нього, так бачиться, подіяли. Я говорю по-англійському, та ще коли в такому душевному переполюсі та напруженні, як оце тепер, з тяжкою, властивою мені лише одному, вимовою, — і цієї мосі вади службовець летунської лінії не може відразу не примітити.

— Ви швед? — і він уже в посміху показує мені передні два золоті зуби.

— Ні.

— А чи не грек?

— Також ні, — кажу, — але по-шведському, по-грецькому і дещо по-румунському я розумію, — не збрехав, а так для більшого авторитету скривив душею.

О, пан урядовець кидає своїм пильним оком на мої валізи. А я ж їх, вірте, тільки но купив, і на їх металевих ручках скачуть-вистрибують сонячні зайчики, і так вистрибують та витанцьовують, що аж очі полиском осліплюють. Урядовець тоді на мене — блим! — а я стою перед ним як щонайменше голлівудська зірка: чисто обголений і наодекольований, підстрижений, чуб вазеліною намащений-прилизаний, сорочка новенька, краватка рябенька, а з піджака спортивного, щойно випрасуваного, з верхньої його кишені, білий папірець, замість хустинки, задля більшої чепурности на світ Божий визирає. Правда, черевики в мене нечищені, але цього пан урядовець через перегородку не може запримітити.

— Чи ви не дипломат?

— Ви вмієте відгадувати, — хитро-мудро, як і личить дипломатам, відповідаю я. — То може таки скажете, що сталося з літаком?

О, урядовець, таке вчувши, вмить переродився. Хвилинка — і неначе він із гуми був уже сотворений: враз став у три погибелі туди-сюди перегинатися та на місці якимось кумедно, дибки-дрібущечки, топтатися і на повну широчину своїх м'ясистих і чималеньких уст до мене посміхатися. Його ще так недавно холодні та неблимні очі тепер заворушилися й заблискали такою полум'яною люб'язністю, що я аж зніяковів, ну майже розгубився! Ну, думаю, ди-

ви, як чоловіка на очах переметаморфозило! Який він одразу став загарливий і донеспину догідливий! Здається, коли б міг, він замісто літака на власній спині переніс би мене до бажаної цілі.

— Літак, на який ви маєте квитки, не може сьогодні відлетіти. Колесо, я чув, у нього тріснуло чи покривилося, — лебедить медовими устами урядовець, і він так лабузиться, так ладанить біля мене. — Але ви, ви, достойний пане, ви така особа, яку заледве серед мільйона люду можливо відшукати, і я вам місце на іншому літаку напевно забезпечу.

Я мовчки спостерігаю, як він у моєму квиткові щось хутенько виправляє, а потім кудись дзвонить і поспішно телефоном щось говорить.

Довго не довелося очікувати наслідків — нараз невідь звідки вирости два парубчаки перед урядовцем, і він їх сперну на щось напучус, потім майже кричма їм щось наказус — і раптом один хлопчисько кудись подався геть, а другий підхопив мої валізи на візок — і зник із залі.

— Ваші речі за хвилину будуть на літаку.

— Дякую, — з удаваною сердечністю, яка, на мою думку, личить дипломатам, — не відказую, а мелодійно пролепечую я.

— Йдіть, будь ласка, до дверей число п'ятнадцять. Там на вас уже чекають стюардеси.

— Спасибі.

— Під час лету вам і пообідати дадуть. Рачки, підсмажені в сметанці, зелений горошок, на парі зварений, і підрум'янена картопля молоденька з японською салаткою. І чарчину віскі для вас також запевнено.

— Ще раз дякую я вам!

— А тепер, — і його голос став тремкий-тремкий, майже співливий, — а тепер скажіть, ви дипломат з якої ж то країни? З якої місії?

— О, — і завагався я, підбираючи найвлучнішу відповідь. Як же, гадаю, мені викрутитися з цього становища? Сказати, що з мене такий дипломат, як з гнилого помідора куля, — не випадає. Та й ризиковано. Може ще накаже мої валізи назад притарабанити, а моє місце на літаку комусь іншому призначить? Ех, буду брехати до переможного кінця. — Що ви, дорогенький, мене питали? З якої я країни дипломат?

— Еге!

— Я, бачте, при військовій місії. А при якій — це, даруйте, таємниця. Приємно було поговорити з вами, — і я втискую в долоню урядовцеві одного доляра. — Прощавайте! . .

Іду до літака, а мене жаль до печінок діймає. Викинув на вітер, дурню, лаю сам себе, цілого доляра! Коли-не-коли я можу розщедритися і дати комусь на чай якихось десять чи п'ятнадцять дріб'язкових центів. Але такими грішми — доляром — я ще ніколи й нікого не обдаровував! Аж сльози мені на очі навертаються. Та за нього ж я б два рази сандвічами наситився! І віддав так, прямо здуру. Заради того, щоб свою дірки з бублика варту дипломатичну гідність не сплямити — цілого не пошкодував. Де ж у мене розум? Їм по парках цибулю з огірками, а службовцям у руки такі суми тицяю. А тьху на тебе, свіжоспечений ти дипломате, тьху та й ще раз тьху! та й годі!

ОЙ, ВИСОКО Ж СТОРЧМА ЛЕТИТИ!

У літаку мені притримали найвигідніше місце. Усівся я, перехрестився, охоронним паском обперезався і чекаю, коли ця металева крилата озія у небо здійметься. А боюся — словами не передати! Тільки показувати свій страх не хочу — отож, на людей ману пускаю: буцімто без жадної турботи гризу цукерок і стюардесі при нагоді кисло посміхаюся.

Нарешті — загуло, потрусило-потермосило трохи і знялося вгору. Заплющую очі, силкуюся заснути — та де там! — і мультко якимось спати, і коротко,

і, нема де правди діти, страшно, і сонце, схоже на повне відро срібла живого, міріадами крапель іскрявих розсипається та зазирає мені в очі. Хіба можна заснути?

Коли ж бо — ні з сього, ні з того — сутеніє, сутеніє . . . Замурзані хмари все більше й більше доторкають, ніби лижуть, сонце, аж врешті взяли його та й зовсім затягнули в свою сірезу пельку. І відразу наче вечірні примерки настали, наче юга на літак насунула. Дивлюся лячно крізь віконце — хоч калавур кричи! — анічогісінько не видно. Сльота молочна, непроглядна звідусіль, як саваном, геть чисто обгорнула. „Оце тобі той чорний кіт!“ — блиснуло в голові, і я не зчувся, як ще не пережована цукерка проскочила мені у горло. З болем її я проковтнув . . .

Коли це незабаром надворі зовсім темно стало. Поглинув морок землю, оповив небо. Сиджу я й потерпаю. А літак тремтить, тріщить, і мені здається, що все чисто якраз тріскається піді мною. А у віконечко краплі дощу січуть, так січуть, ніби то самі нечисті горохом у бобон і гамселять і по-сатанинськи вибивають. І відчуваю я, що літак уже в повітрі не наче витанцьовує. Ну, міркую, отак танцюватиме і танцюватиме — аж поки не брязне носом об землю чи в море, — у саму пащу ненажерливим акулам.

Такі понурі сную думки та й оглядаюся. Може з облич вгадаю, кому тут, окрім мене, також душа сховалася у п'яти. Роздивляюся. Коли — чи ба! — біля мене стюардеса зупиняється. І — подумайте! — вона ще має силу безжурно посміхатися. „О, сили небесні, — мигнуло мені в думці, — і в неї снаги хватає у таку чорну хвилину перелету нашого смішечки справляти!“

— Панночко, — тамуючи пострах, нерішуче звертаюся до неї, — як високо ми над землею?

— Вісімнадцять тисяч.

О, думаю, і високо ж! Як розколеться літак — ой із великої височини доведеться сторчма шугати.

— А зараз, панночко, де ми летимо?

— Над океаном.

У-у, рятуйте, хто в Бога вірус! — як електрикою пройняло мене. „Над океаном”. Невже шоферове варнякання та збудеться? Невже справдяться його слова: „Акули тобою з апетитом пообідають”. Та хіба ж таки судилося життю моєму отак, ані за цапову душу, в акулиному шлункові запропаститися? А не доведи, Боже!

— А ви чимсь перестрашений. Ви, видко, літати боїтеся?

— Ні, — відповідаю, — не боюся. — А сам собі гадаю: „Не боюся, а від страху мені аж серце похололо і геть чисто вже замакітрилося в голові”.

— Чаю? — і стюардеса ще ясніше посміхається, а безтурботний голосочок у неї такий приємний-приємний, наче він із дзвіночка видобувається. — Хочете чайку?

— Ні.

— Кави?

— Здається, ні.

— Молочка?

— Мабуть таки ні. Дайте мені, — кажу, — проти болу голови (не скажу ж — проти остраху непереборного) три аспірини.

Нааспіринившись, я, на щастя, задрімав . . .

З ПОРОЖНІМИ РУКАМИ

Долетіли. Я неначе оп'янів — так радію, що під час бурі із запаморочливої висоти комить-головою не бебехнувся. Таки не пообідали мною акули!

Виходжу з літака, мацаю себе, чи цілий. Авжеж цілісінький. Тюпаю швиденько до кімнати, до якої з літака мають привезти мої валізи. Ого, тут уже юрма людей бурус. Бігають, турляються... Я й собі чимдуж! Чухраю з одного кутка в другий, видивляю очі — нема мого добра! Де ж вони поділися, мої валізи?! Вже добрих чверть години проминуло. Вже з людського стовпища лишився тільки малень-

кий гурт, вже й ті попідхоплювали свої чамайдани, клунки, пакунки й подалися геть. А я стою сам не свій від хвилювання. Де ж мої манатки?! І від передчуття чогось недоброго мені затьмарилось чоло, а серце аж теленькнуло. „А що як?..” — дзьобнула ненароком мене думка. Цього клопоту мені ще бракувало!

Вже в кімнаті майже нікого й не лишилося — тільки я та якесь вродливецьке дівча (й воно, бачу, носа повісило, мабуть, також журиться, що валізі кат-ма), та ще якийсь дідок, що на скрині, обтягненій залізним пруттям, преспокійнісінько дримає.

Ну, що його поробиш? Кидаємося ми, я й дівча вродливе, до будки, де стоїть чоловік у картузі з кокардою і пихкає сигарою завбільшки з добру моркву.

— Куди ви поділи мої валізи? — задиркувато запитую його.

— А чого ви так гиркаєте? — і чоловік, напρινдившись, підводить свої розколошкані, немовби вовняні, брови. — Чого пристаєте, аж сікаєтеся ви до мене?! А де ваше „прошу” чи „будь ласка”, де ваше „драстуйте”?

О, світ ногами перевернувся! Чого я до нього пристаю! Що ж я сюди прийшов любоці-милощі розводити? Туди к нечистому! Запроторили кудись мої валізи і хочуть тепер, щоб я ще й скалив зуби та слова ласкаві розсипав. Не діждете!

— Пане, — кажу, — я вам солов'ятком не можу витьохкувати. Мені валізи до зарізу треба. Але нехай буде по-вашому. Я постараюся вас поволеньки й люб'язно розпитати. Прошу, будь ласка, гречно вас запитую, мій любий пане, що ж це ви наколбродили?! Біс-батька зна що натворили! Куди ж

ви затасували мій багаж? Що ж це, шановний та дорогий пане, за таке свинство?

Бачу, чоловік із кокардою кипить від люті, але й з моїх очей, мабуть, на нього пригорці гнівливих іскор сипляться.

— Ой, язика ж ви масте!

— Дякую, — під'юджено відрубую йому, — але я хочу мати, крім язика, ще й мої валізи.

— А це не ваші? — і він показує в куток, де під столом валяється якесь обшнуроване, забруднене та потовчене з усіх боків хламіття.

Я — ошелешений. Та за кого ж він мене вважає? Та він до мене не має анітрішечки поваги! Недавнечко мене до самих дипломатів зараховували, а тут такий конфуз!

— Пане, — настовбурчився я від обурення, — я вам не якийсь там дрантогуз. Ви не накидайтеся мені із таким мотлохом. Цур йому та пек! Покажете мені таку невштепурну бридь! У мене валізи новесенькі.

— І в мене також новесенькі! — аж оце тепер писнуло й собі дівча.

Чоловік блимнув на нас обох, мов би сказав: „І де ви в дідька лисого на мою нещасну голову взялися?!“ — і пішов у будку. Возився там довгенько з телефоном, дзвонив кудись раз, дзвонив удруге, щось на папірці то списував, то скреслював — аж нарешті папірця подер, кинув і знову перед нами появився.

— Прикро мені, але... Ваш багаж через помилку з літака забули вивантажити. Ваші валізи полетіли далі...

Я жажнувся. Мені наче снігу за спину завіяло. Ой, пригодонька! Оце тобі й кіт чорний! І треба ж було йому, хвостатій вражій силі, дорогу перебігати!

— Ой, — кажу, мов каменем шпурляю, — ви й напорядкували!

— Прикро, але...

— Та яка користь мені з вашої прикрости? В неї я не можу одягатися, нею не можу умиватися. Валіз нема. А в них же моє все: піджак, штани, папери, мило. Второпали тепер, що ви накоїли? А коли ж, скажіть, мій багаж назад прибуде?

— Завтра раненько. Годині о шостій зможете його звідси вже забрати, — сказав, як насінину розлузав, чоловік із кокардою. І щез. Як лизень його із приміщення злизав.

„Завтра раненько”. О, тримайте мене, бо я з ніг звалюся! Я трісну! Я розсиплюся на друзки від розпуки!

— О, добра дівчино, — звертаюся я до своєї вродливої товаришки в нещасті, — пішли за вітром наші валізи. Яке ж це для мене велике, неспогадане горе! Що ж вони тільки натворили? Мені нсначе щипцями стиснули душу. Занапали, запугубили мій „Веселий вечір”! Знищили мене!

— Який веселий вечір? — і дівчина з сердечною теплою глядить на мене. — Чого ви так нервуєтесь? Чого бентежитесь?

— Чого?

І я із розтривоженого серця став їй викладати для розради всі свої жалі.

Розказую, як без валіз мені перекапустилися всі пляни. Всі мої наміри піпли внівець! О, голова йде обертот! За якихось три години я мушу з'явитися на сцені, перед людьми. А як я покажуся? Вечірнього темного мого вбрання нема, краватки путньої також нема, хусточки до носа теж кат-ма, та навіть поголитися тепер не маю чим, не можу! Усе моє полетіло до дідька далі! Дівчино, змило-

сердсья ти хоч наді мною, пожалій мене! Порадь мені! У чому ж я виступатиму на сцені?! У цьому спортовому костюмчику? У цих штанях біленьких і кратчастій піджачині? А потім, що ж я на тій сцені робитиму без моїх паперів? Що? З долонь своїх чи із стелі буду вичитувати гуморески?

— О! — і вродлива дівчина ніби із заціпеніння пробудилась. — Ви на сцені з тим . . . з тими, як його . . . із гуморесками?

— З гуморесками.

— Е-е, тоді у вас горя нема! Чого ж даремно так ви розжалобилися переді мною? Яка ж у вас біда?! Вийдете на сцену і будете дурниці досхочу молоти, будете брехати з пам'яті. Ви, бачу, брехати вмієте. Напевно кривословити вам не першина?

— Та, — кажу, — вже, правду кажучи, навчився побріхувати з пам'яті.

— Отож, — веде вона свос, потішає мене далі, — у вас горя нема. От у мене горе — куди більше від вашого. Мені без валіз прямо нещастя.

— У вас? Яке нещастя? Чого ж вам побиватися?

— Як то чого? Дивіться ось на мене. Ну, подивіться.

Роздивляюся її з голови до п'ят. Чого ж їй більше хотіти? Краснолиця, має гарний носик, принадну усмішку, а на щічках звабливі рум'яні ямочки тіль-тільки пробиваються. Та й постави її також нічого не бракує. На мою думку, у неї фігура — всім фігурам неперевершений зразок.

— Бачите?

— Та бачу. У вас, дякувати Богу, все до ладу.

— Що до ладу?

— Та, — кажу, — все. Нівроку собі вроду маєте. Кращої й не треба.

— А, киньте жарти! — і вона, зашарівшись, відмахнулася від мене. — Ліпше зверніть увагу, як я зодягнена.

О, тепер я добираю толку! Споглядаю на неї знову. Штани, на яких вималювано ряску та квітки лапаті, обтягають ніжки, і обтягають так, що, здається, ось-ось вони по швах розлізуться, здається, коли б дівча мало десь якусь мацюньку бородавку — і та крізь ті штани, далєбі, увиразнилася б. А крім того, — замість блюзки, якийсь нагрудничок мерехтливий оперізує дівчину спереду і ззаду.

— Бачите, — вона до мене, — бачите, в чому я залишилася?

— Бачу, — кажу, — внизу штани, а зверху широка стяжка.

— Отож. Я так вдяглася нашвидкуруч. Увесь свій одяг поклала у валізи. І що ж без валіз маю тепер робити?! Хібащо руки на себе накладати...

— Навіщо, — потішаю її, — панночко, ви говорите про такі страсті? Руки накладати... Аджеж валізи завтра будуть. Скріпіть серце і чекайте.

— Як чекати?! — і в неї, бачу, від розпачу в кутиках очей забриніли сльози, і вона не може далі говорити. — Як... як чекати?... Та ж сьогодні, о сьомій вечора, моє вінчання! О сьомій я вже мушу в церкві під вінцем стояти. У чому ж я стану, коли моя сукня шлюбна полетіла в безвість?! А це на мені напівубрання годиться хіба на пляж, а не на вінчання. Ну? Ну, скажіть, поклавши на серце руку, в чому ж я покажуся молодому перед вівтарем?! У цьому, вибачте, перецідивітрі?

Я нічого не сказав — тільки подумав: „Виходить, що її спіткало значно більше горе. А їйбо так! Я ще в спортовому вбранні можу на сцені появитися. А в неї скрута, справді, превелика. Вона в тому, як

сама висловилаь, перецідивітрі, у тих штанях із ряскою та лататтям і в тому нагрудничку, навряд чи зможе до шлюбу стати”.

І як вона виплутається з такої біди?!

І жаль зробилося мені вродливого дівчати. І вже моє горе мене не так гнітило. Мені що? Мені тільки один кіт дорогу перебіг, а скільки ж їй мусіло перебігати? Мабуть, ціла хвостата згряя.

І я, висловивши дівчині спершу співчуття, а потім побажавши їй гарного весілля та радісного місяця медового, попрямував із порожніми руками на гамірливу вулицю . . .

МОЇ ПРИЯТЕЛІ НА ПСИ СХОДЯТЬ

— Триста Бродвей-Схід! — гукнув я шоферові.
І знову моторизуюся... Цим разом до Українського Центру, де буду виступати. Але тепер я вже обережний-обережнессенький. Сів — і не ворухнуся; як закам'янів на місці. Ані ліворуч, ані праворуч не поглядаю. Тепер, гадаю, буду мудріший, не роззиратимуся, щоб, чого доброго, ще одного осоружного чорного котюги не запримітити.

— Триста Бродвей Схід! — вигукнув шофер і зупинив машину. — Одного доляра, ласкавий пане.

Я розплатився, подякою та усмішкою з шофером обмінявся, авто загуло і за рогом — кінці у воду! — щезло!

Стою я й розглядаюся по всіх усюдах. Дивна якась вулиця. Безлюдна, он де пустир, на ньому собака никає. Де-де хатина шубовснулася в зелень, і ледве-ледве її вікна крізь гущавину на світ Божий прозирають.

Де ж той Центр, у якому я маю виступати? Мабуть, трохи далі. Ану пройдуся. І — гайда підтюпцем уподовж вулиці! Я залюбки ходжу, коли до мене, майже до моєї маківки, дерева своїм трепетливим листом торкаються... О, і жива душа з'явилася.

— Пане, де тут Український Центр?

— Центр?! Людино мила, — і він на мене так зиркає, наче я тількищо сюди з небес звалився, — ти Центру шукаєш?!

Ой, ой, завдав же він мені смутку! Виявляється, я — рятуйте мою душу! — не на ту вулицю потрапив. Центр міститься не на Бродвей-Сході, а на Бродвей-Заході. О, голова моя нетямовита! Чому ж то таке сталося?! Чи це я такий розтелепа, такий, даруйте, йолоп, чи може тут чорний котисько із Нью-Йорку в усьому винен? Ні, якось незручно визнавати, що я до такої міри легковажний-неуважний. В усьому, річ ясна, ката провина. О, несила вже мені його, нечисту хвостату силу, й згадувати. Так він мені, аж до печінок самих, вже ввірився.

— Як далеко звідси той Центр, пане?

— Як вам сказати? Як перемахнете оцей ярк — тоді буде милі чотири з гаком.

— Та, — кажу, — у мене чомусь великої охоти немає перемахувати через ярк. А може ж автобуси звідси туди махають?

— Увечері автобуси не ходять.

— А трамваї?

— Трамваїв тут зроду-віку не бувало.

Прийдеться, думаю, хоч-не-хоч, довжелезні чотири милі пішки відміряти. От і занесло мене, прости Господи, невідь куди. І якою ж тут глухоманню дихає! Та на цьому безлюдді вдень, мабуть, тільки дикі собаки по смітниках шмигляють, а вночі відьми на мітлах та кочергах, як на жеребцях, гарцюють. Ну й місце! Лаю на всі заставки і себе, і цю пустелю, куди я не знати через яку мару втелющився. Лаю напропале і kota, і всіх шоферів, і всі літаки, а тому, що завіз у безвість мої валізи, дістається щонайбільше. І крокую прудко, бо часу не так уже й багато.

Прочимчикував із милю. Вже на вулиці людяніше — гамірливіше стало. Але я не стишую ходи, швидкую, бо бачу, що вже смеркає. І он хмарки на небосхилі, заклубочившись, у темні латки згущуються та збираються — на дощ, видко, заноситься. І-і, лихо, вже навіть замжичило! От ще й тут біда мене спіткала.

Коли це — не знати звідкіля! — грудка переді мною падає, а збоку голос долинає:

— Чи це, справді, ти, чи, може, мені ввижається?

Оглядаюся. Оклецькуватий здоровець із мокрим віхтем сперся ліктем на автомашину. Та ще ж на яку автомашину — таку ж новісіньку, що аж очі вона вбирає. Ну, не авто, а лялька, краля із сталі й алюмінію.

— Чи справді ти? — знову він до мене.

Ми пильно зирнулися — і один одного впізнали.

— Петро! — зіпнув я від несподіваної зустрічі. — Петро Хрущ!

— Так. А ти Микола отой-о, отой... А тьху ж бо тричі, який я став забудькуватий. Микола, той, що в газетах різні сміхотворності випикує, а на сцені всілякі штуки виробляє.

— Так, це, їй-право, я! — і тисну і трясу йому сердечно руку. А самому ж радісно. І радість вже мені через вінця хлюпає. Аякже! В такий сутужний час зустріти людину, що тебе знає, що тебе хоч і не дуже то поштиво, а все ж таки вітає.

— Так оце, — кажу, — доля занесла тебе аж сюди жити. Скільки ж це літ, скільки зим, як ми не бачились?

— Та, мабуть, набереться літ із десять.

— А ти, — трохи відступаю і роздивляюся на нього з відстані, — ти такий же, як і був — нівроку собі, дужака. Ой і дужака!

А він прискалив одне око і жартівливо стусана мені в живіт дає. І ну бо ми давнє-колишнє згадувати. І розговорилися, і спогадами втішилися прямо на славу.

— А пам'ятаєш, — я йому, — пам'ятаєш, як десять років тому, в Європі, в скитальському таборі ми гарували-бідували разом? Чи тобі ще втямки, як тоді ми з одного казанка горохову юшку сьорбали, як окрайцем цвілого хліба ділилися? Чи не забув?

— Як же таке забути?

— Я ще пам'ятаю з табору майже всіх: Стерню, Чумака Гаврила, Саливона...

— Який це Саливон?

— Та який? Невже ти такий непам'ятливий? Отой чубатий, зарослий, такий суворий, що було не засміється зроду-віку. А як він, той несміюн, бувало хилив чарчину — отоді була потіха. Хилить — і не то що не скривиться, а ні одна риска на його обличчі не здригне. А опісля, набравшись хмелю вдосталь, він на сміх усім петлював чудернацьки по дорозі; сп'яна він, як цаписько на льоду, туди-сюди похитувався-витанцьовував. Пригадуєш його хоч трохи?

— А-а, у нього була Саливониха. Коверзувала вона над чоловіком, як тільки хотіла. І пащекувата ж була баба — хай Бог одведе й помилує! То це ти про них говориш?

— Про них, — радісно підтверджую, — про них! Але що, Петре, не кажи, а Саливони були не-вредні люди. Простосердечні були без міри. Пригадуєш...

— Стривай, вони в таборі мали таку собі плоньку конячину і розсохлу бричку...

— Ага! Тепер упам'ятку тобі. Отож про ту шкалину незavidну й бричку. Йшов я раз увечері повз їхній будинок, а господар мені навперейми: „Зайдіть на хвилинку в хату”. А я: „Не зайду, бо не маю часу”. А Саливониха де тут не візьмися: „Зайдіть, бо образимося навіки-вічні”. А я: „Ой, не зайду, бо аж ген на той кінець табору кваплюся”. А він і вона: „Зайдіть, трішки посидимо, а тоді ми вас, як архисеря, через увесь табір бричкою перевеземо”. А я: „Не зайду”. Вони: „І не кажіть, і не говоріть — зайдіть”. Я: „О, ні, о ні!”, а вони: „О так, о так!”. Я: „Не можу”, а вони: „Справді нам кривду вдієте”. І таки вони мене впростили в хату. Ох і об'ївся ж я тоді у них пиріжками з печінкою! Донесхочу наситився. А після частування я уместився в

бричці, і їхній коник сухоребрій дотрюхав мене у найвіддаленішу закутину в таборі. І відтоді, знаєш, раз-у-раз я потерпав, коли повз Саливонів вікна мені траплялось переходити. Іду побіля вікон і боюся — ану ж вони можуть примітити. А примітять — нема рятунку — силоміць мене у хату під руки заведуть і всім їдимим та питимим почастують та ще й додому в тарадайці з гуком-грюком відпровадять.

— О, гарні то часи були, гарні! — зідхнув Петро і потер вказівним пальцем кінчик носа. — Є про що згадувать. То, кажеш, ти боявся повз Саливонів вікна переходити?

— Боявся.

— Друже дорогий, десять років сплигло від того часу, і ти вже перестань боятись. Тут, в Америці, страху не може бути. Тут тебе ніхто насильно до столу не запровадить і ніхто силою не почастує. Тут свобода, тут привілля для людини.

Ой, міркую, й догадливости ж у тебе, Петре, як кіт наплакав. Товстошкурый ти — далі вже нікуди. Я навздогад тобі про Саливонів спом'янув, бо мав надію, що від споминів таких думка тобі свіне закликати мене до хати — аджеж у мене вже охота розгорілася чогось гарячого поїсти. А як не додумуєшся запросити до господи — то бодай здогадайся мене підвезти, доміркуйся хоч усадовить мене в свою нову автомашину. Ой, ти й товстошкурый! Хіба ж так приятелєві відповідають: „Тут тебе ніхто насильно до столу не запровадить, тут ти вже перестань боятись“?.. Тьху!

— А ти ж це яким чудом у наших краях з'явився? Чого по наших вулицях мандруєш?

Ну, думаю, як ти не дуже то на здогади зугарний — я тобі прямо все скажу. Я тебе так розжа-

лоблю своїми пригодами, що ти нехотячи утомленим ногам моїм пособиш.

І став я йому викладати, як мені не поталанило: як тяжко на літаку мені летілося, як ще тяжче на летовищі я із своїми валізами не знати як надовго розлучився, як через помилку мою шофер таксі оце недавно запроторив мене не на ту вулицю, де треба. Так йому все жалісно переповідаю, що аж сам мимохіть вже просльозився.

— Сьогодні, Петре, в мене невдача за невдачею, — закінчую свою сумну історію. — І оце тепер мушу ще яких чотири милі до Українського Центру крокувати. А я вже вибився із сил, вже снаги немає. Та ще й не знаю, де той Центр і міститься. Може ти хоч допоможеш?

— З дорогою душею! — і Петро, мабуть із того, що може мені в пригоді стати, заповзято долоні затирає, а його лице до більше нікуди розпогоджується широкою привітно-догідливою усмішкою. — Як же людині, та де людині — приятелеві, другові, що потрапив у біду, не пособити! Заблудився, кажеш, у наших вулицях?

— Заблудився.

— І не знаєш, де Центр знаходиться?

— Не знаю.

— Біди мало, приятелю. Зараз допоможемо. Аякже! Іди зразу отак, прямо. Пройдеш десять кварталів — звернеш ліворуч. Тоді — один, два три... шість кварталиків зрахуєш. Там буде видолинок. Проскочиш через видолинок, обкружляєш площу і опинишся на роздоріжжі. В одну сторону тягтиметься рівно викладений брук, а в іншу — буде карлючитись розбагнена доріжка. Підеш ти гарненько розбагненою доріжкою — але обачно йди, бо посередині там ще залишилося від учорашнього

дощу болото. Пройдеш так ще хвилин із двадцять — і на Центр наскочиш.

— Дуже просто, — кажу і посміхаюсь роблено, — йти прямо, прямо, ліворуч, через видолинок, праворуч, а потім розбагнена доріжка — і кінець. Просто.

— Ага. Дуже просто.

— Спасибі, — і чую, що мені сором лица заливає. Я ніяково на блискучу нову автомашину поглядаю. — Щось наче починає мжичити... А це твоя така блискуча кралечка?

— Моя, — і він плескає долонею по колесу від задоволення, — моя. Шістдесят четвертого року. „Форд” мій любий. Інколи дивишся на нього — й не надивишся. Краса!

— Направду, чудовий. І хата це твоя?

— Звісно, моя, — чванькувато він притакує. — Двадцять п'ять тисяч за неї з кишені витягнув.

— Добре живеш?

— Не живу — жирую!

— Так, жирно живеш, жирно, — кажу й губи мені тремтять, і я не знаю, як себе опанувати. Мос обличчя від жару вже пашить, а по шкірі мені ніби крижані краплі котяться. Я здригаюся. Якого він мені жалю завдав?! Яка мене відразу журба сповила?! Ні, ні, не журба... Ні... Я сорому набрався... І не сорому... Я й сам не розберу, що відчуваю. У мене наче від серця щось відірвалося, ні, ні, щось одчухралося і впало-брязнуло на землю, під самі ноги. Ні, не так, зовсім не так. Він, мій колишній приятель, неначе взяв оце пригорщу повну з тієї розбагненої стежки, про яку тількищо казав, узяв і мене всього обляпав. І не лише обляпав, а ще й до того найгіршими словами вибатькував, вишпетив і опоганив... — Спасибі, Петре, ще раз за допомогу.

— Та що там! Приятелеві ж треба руку подати. Так... так... А вже й накрапати перестало. Вже вигодинюється надворі... Гарно.

— Непогано, — буркнув я знечев'я.

— Гарно. Свіжо, приємно. Краса та й годі! У мене від цієї краси, здається, серце розширюється, розширюється і робиться таке велике. Велике і м'яке, як пампух чи паляниця. Чи повіриш ти, Миколо?

— Вірю! — одгризнувся я. — Вірю!.. Всього тобі кращого!

Я верстаю дорогу з тяжким серцем. Перші десять кварталів одчухрав і тоскно сную думку:

„Чи треба ж було мені такого, прости Господи, друзяку здибати? Та краще хай десяток осоружних котів дорогу мені перебігають, як одного такого щирого приятеля я маю бачити. Сили небесні, і які чудеса з людьми бувають! Як від жиру хороші колись люди легко на пси сходять”... .

І я, як очманілий, почав вже провулками та вулицями гнатися і гнатися...

Я ПЕНТЮХУВАТИЙ, А БУДУ ДЖЕНДЖУРИСТИЙ

В Українському Центрі мене зустріли як гостя довгожданого.

— Уклінно просимо. Здоровесенькі були!

Вітають, руки потискають, стілець підсунули і мене на нього майже живосилом усадили.

— Як вам летілося?

— Поганувато, — признаюся. — Погода чомусь там, на небі, заґедзкалася. Як розхурделився вітер, як розшаленівся дощ — думав, що літак під небесами на цурпалля пошматує, і прийдеться мені — шкереберть! — каменем на землю повертатися.

— Та хай Бог милує і одведе! — вирвалося в того, що найперше, ще на порозі, привітав мене (ма-

буть, якийсь начальник!), і він з неприхованою скрухою, раз-у-раз кліпаючи, вступив у мене свої невиразні, безбарвні очі. — Що ви, хай Бог боронить, такі страсті згадуєте?! Ще цього бракувало, щоб ви каменем із небес летіли, щоб із вас на землі млинець лишився! Та для нас це була б не знати яка втрата! Незносна, незабутня. Тоді треба було б сьогоднішню імпрезу скасувати! А знаєте, що значить для нас уневажнити імпрезу?! Не знаєте? Ось я вам перелічу. Уневажнити — значить угробити сорок долярів, які я власноручно за залю, як завдаток, заплатив. Це раз. Подруге, ще треба повернути назад двадцятьом трьом особам грошики за ті квитки, що вони наперед придбали в мене на вашу смішну програму. Але й це не все. Ще треба, потретьє, повикидати сто п'ятдесят сандвічів, яких ми наробили, щоб перед імпрезою для більшого зарібку публіці продати. Бачите, яке нещастя сталося б, коли б літак із вами на землю бебехнувся. Ми, замість запланованого зиску, зазнали б більше як на сто долярів страти. Більше як на сто долярів страти!

Збоку начальника хтось сіпає за руку, мружить до нього очі, так наче ось-ось хоче йому мову перервати.

— Пане директоре, ви... ви... — і знову смик-смик його.

— Що ти мене торсаєш? Що ти до мене підморгуєш? Тут нема секретів. Кажі голосно, що хочеш. Не віриш, що я збитку зазнав би на цілих сто долярів?

— Та, пане директоре, що ви... з тими стома долярами...

— Ну, може я й переборщив. Може на сто й не назбиралося б. Але на вісімдесят, клянуса, шкоди було б. Нема сумніву, що було б.

Я, щоб якимось загамувати-затерти мову про можливі збитки, які директор мав би, коли б я згинув у летунській катастрофі, заговорив про свої валізи. Бідкаюся та поради в усіх питаю. Як же мені без валіз? Там же тексти всіх гуморесок!

— Текстів не маєте?! То що — вечора не буде?! — сполошився пан директор. — На тобі! Нове горе! Таки не минути мені втрати. Не буде вечора . . .

— Буде, — кажу, — буде вечір. Я говоритиму без текстів, з пам'яті.

— Ух, злякали ж ви мене нівроку! Звичайно, говоріть з пам'яті чи навіть і без пам'яті. Аякже. Говоріть, що в голову впаде — тільки хай вечір буде. Хай хоч я сандвічі попродаю.

— Гаразд, — заспокоюю його, — буде по-вашому. Але . . . ще одна в мене біда. Костюм мій також у валізах . . . Також полетів далі . . . А як же я на сцену вийду? В оцій спортовій полотнині?!

Е, тут пан директор, бачу, з полегкістю відтхнув. І лукаво підсміхнувся. Цьому моєму лихові він може легко зарадити. У цій біді мене він порятує.

І він виклав, як на долоні, плян порятунку.

Виявляється, пана директора Господь нагородив кумою. А кума має чоловіка, що голову втратив від костюмів. Він їх збирає, як дехто поштові марки. У нього по різних шафах убрань — не перелічити.

— Безліч убрань, — кидає хтось із гурту.

— Достогибелі! — ще хтось додає.

— Достобіса! — завершує директор.

Отож, мене відпровадять до куми, яка вбере мене в найкращий вечірній одяг. А кума ще й до

того швачка, і вона — хоч я із вигляду, як висловився пан директор, не дуже й показний, хоч я й сутулуватий і трохи глевкуватий, — до мого стану так припасує одяг, що я виглядатиму в ньому заго-нистим джигуном-вродливцем.

— Вона вас так прихорошить-причепурить, — продовжує славослов'я швачці пан директор, — що й рідна мати вас навряд чи й упізнала б. Ось дивіться но на себе, який ви від подорожі розкуйовджений, насумрений і навіть якийсь наче аж нагиндичений та пентюхуватий — дивіться, а смальнете зо мною зараз до куми, і вона вас зодягне, і ви — раз, два, три, тьху-тьху-тьху! — відразу ж і переродитесь. Відразу ж станете хвацький, бадьористий, дженджуристий. Хочете таким ось бути?

Ну, хто б із розкуйовджених та насумрених відмовився від такого чару?! Хто б не схотів, щоб його вечірнім одягом з пентюхуватого не переінакшили на бадьористого та дженджуристого?!

— Хочете?

— Не хочу, — кажу, — а бажаю я, жадаю, прагну!

І ми смальнули до куми.

ТО БУЛО ВНОЧІ

Пан директор ще не докінчив: „кумасенько, знаєте, кого я до вас привів?“, як господиня, поправивши на лоні медальйона, своїм вказівним пухкеньким пальчиком попестила-полоскотала мене по підборіддю.

— А, пташко мандрівна, нарешті попалася в сильце! Довго ж я вас не бачила.

— Гм, — пан директор промимрив щось, цілком збитий з пантелику, — гм... То ви вже, виходить, знаєтесь?

— Знаємося?! Та я його, — і господиня щипас мене грайливо за краєчок вуха, а потім пустотливо по щоці лясає, — я його як облупленого знаю.

— Ви ж отой-бо-о!

— Правда.

— А я пані . . . Але я не скажу. Ану, порийтеся у пам'яті та відгадайте, де ми колись зустрілися?

Я знизав плечима, не знаючи, що казати. Я так риюся в пам'яті, що мене аж циганський піт проймає, а наслідків нема. Де я цю жінку бачив? І вона до мене так по-приятельському звертається. Ще й вухо мені підщипує, по виду торкає. Не відгадаю. І ніяково стає мені. Я ладен провалитися крізь землю, аніж стовбичити отут, у хаті, перед жінкою, яка ось-ось ускочить мені в очі — так пильно дивиться на мене. І не тільки дивиться, вона ще й підсміхається — мабуть через те, що я такий непам'ятущий та забудькуватий.

— Ну, вгадуєте, впізнаєте?

— Угадко з мене, — признаюся, — кепський. Не пам'ятаю. А ви не помиляйтесь, ви мене таки без жартів знаєте?

— Безумовно, знаю! Я, коли хочете, навіть зраджу, що ви любите поїсти.

— Справді?! — я вже від зніяковіння під собою ніг не чую. — Справді знаєте?

— Авжеж. Ви любите варениками поласуватися, такими підрум'яненими, присипаними шкварочками з молоденькою цибулькою. Любите?

— Люблю.

— І тягне вас квасне молочко частенько гольгати.

— І до квасного маю охоту. Правда. То може хоч тепер скажете, де ми стрічалися? Бо я незугарний відгадати. Бодай хоч натякніть мені. Для

прикладу, було то місяць, два місяці тому чи цілих два роки, було то влітку, взимку, було то вранці, вдень, увечері чи ще у яку пору?

— То було вночі. Вночі було.

О, дрижаки мене напали! Мене в жар кинуло. Вночі!! Та невже вона хоче сказати, що я до неї колись уночі добирався-присусідювався, і не тільки присусідювався, а й вареники їй вминав та kwasне молоко дудлив?! Якщо це так, то дійсно я не аби-яка харциза, коли не в пам'ятку тепер мені її ім'я. От непереливки мені — одні за одними! Не встигну очуматися від однієї прикрости — інша на мене налягає. Ну, де ж це я вночі з нею спіткався?! Коли ж я з нею ненароком якісь там фіглі-миглі і витинав, то чи варто цим у приявності пана директора хвалитися? Та ж за такі амури її чоловік може мене на все життя калікою лишити! Якщо ото на стіні красується фотографія її рідного мужа (на тій фотографії він аж он який дебелоопасистий хлопака) — не збутися мені біди. Може прийти кінець мені. Він як торкне кулаком мене в потилицю — з мене ж курява посиплеться! Диви! Ще не вистачало, щоб він через свою досить говірливу жінку мене ще лупцював, а лупцюючи ще й примовляв: „Оце щоб знав, як прикумлятися до чужих жінок, щоб знав, як під покровом ночі ходити на зальоти”. От я ж і влип, як муравлина в потоку!

— Вночі, кажете, я познайомився із вами? — питаю господиню, і мені і соромно, і лячно, і мені чомусь холоне всередині. — Невже вночі?! А ви певні цього? Може то інший хто, а не я вночі там був?

— Ні, не відмовляйтеся, то були ви.

— На сто відсотків упевнені, що то був таки я?

— На двісті з гаком певна.

От язиката, думаю, все викладає, як на лопаті. Ще, того й дивися, почне розказувати, який тієї ночі був хвацький я у залицінні.

— Пані, — зібрав я усі сили, щоб опанувати себе, щоб не показати, що я хвилююся, — хоч у мене вже геть забаламутилося в голові, — пані, то був, мабуть, не я.

— Ви!

— Ой, не я!

— Ой, ой, ви! Та ви не тремтіть, наче вас трясє пропасниця. Що з вами? Соромно, що мене не впізнаєте? Ну, я вам допоможу. Я Параска Бубони́ха. Знаєте?

— А, ви Парася! — і я від удаваної радості за голову схопився. — Ну як же я міг вас із пам'яті згубити?! Ну так! Так, так, пригадую. О, як приємно з вами знову побачитись! Тепер так чітко в моїй пам'яті все вирізьблюється. Так, так, зустрілися ми там... Ви йшли ізвідтам, а я відціль... Ні, ні, я йшов звідціль, а ви звідтіля... Ви стояли тутечки, а я тамечки... а ніч була темна-темнюща...

— Чого темнюща? Та ж електрика скрізь світила.

— Ага, ага, — пробую далі я брехати, — правда, електрика скрізь світила. І ніч стала відразу ясною та світлою, такою ясною, що аж зірки поблякли. А я сперся на кріслате дерево...

— На яке дерево? — господиня мене перебиває. — Ви сиділи за столом.

— Ага, за столом, — чіпляюся я за її слова, як потопельник бритви. — Так, так, сидів я за столом, а дерево кріслате так недалеко виднілося. І мені закортіло підсунутися і на те дерево зіпертися.

Я відчувало, що сили кидають мене. Вщент забрехався я. Та ж ані Параска, ані Бубони́ха ні мо-

єму серцю, ні уму моєму анічогісінько не промовляють. Навіщо ж я здуру почав вдавати, що її впізнав?! Навіщо за голову хапався та штучною радістю себе вимучував?! Параска мені нічого не вирізьбила в пам'яті, а, навпаки, ще більше її закамутила й затемнила. От сором, очманіти можна! Я стою, втопивши в підлогу очі. Господиня також мовчить. Анітелень у хаті. Пан директор тоді на мене й на свою куму кидає дивним оком — і виходить з хати. Мені трішки полегшало. Принаймні, я з Параскою Бубониною, нарешті, наодинці.

— Пані, — через хвилину, очунявши від одерв'яніння, мовив я надцербленим, не своїм голосом. — Пані, признаюся, я потрапив у безвихідне становище. І не знаю, як із нього мені виборсатись. От і дурне становище!..

— Або, — каже вона, — становище дурне, або ви не при своєму розумі.

— Можливо й так, — погоджуюся я. — Але не розумію... Не пам'ятаю... Невже справді я, пані, вночі, вибачте, заскакував...

— Куди заскакували?

— Ну, у вашу хату. Невже справді... Я не пригадую... Але коли я вже вночі до вас... на любовці й вчачав — то мовчить, будь ласка. Бо чоловік ваш як дізнається...

— Ой-ой-ой! Ви... ви... до мене?! Вночі?! На любовці? — і господиня заллялася голосним аж клекотливим сміхом. — Ой, умру, так розсмішили ви мене. Ой, згину, таке недолadne ви тількищо зморозили! Та, парубче, тоді ж ви були такий мізерний, миршавий, такий захуділий та знікчемнений. Та коли б тоді всі чоловіки на Місяць відлетіли, а ви лишилися один на всій землі — і тоді мені до вас пригорнутися не закортіло б. Я б ліпше згодилася увесь

вік сивою дівкою пробути, як із таким, яким ви тоді були, згрішити. Ви не гнівайтесь, що я вдалася до такої щирости. Я вам тільки з'ясувала. Сприймайте це як жарти.

О, такі болючі та колючі жарти! В катівню, а не в хату до Параски Бубониhi я ускочив. Але треба все зносити. О, коли б у цю хвилину до моєї скроні хтось цівку нагана притулив, я б йому тільки подякував. Я б йому лише сказав: „Дякую, спасай, стріляй, швидше стріляй, від сорому мене звільняй!” Але, на жаль, ніхто з наганом до мене не підходить, і я, обганьблений, не знаю, де діватися, і стид мене немилосердно решетує, шматує, четвертує... І така мене ненавись взяла не знати і до кого: і до пані, і до директора, й до себе, і до чорного кота. Все мені раптом сприкрилося та настобісіло.

— Пані, — злосичливо стрельнув на неї я очима, — а де ж тоді, на превеликий жаль, ми таки зустрілися? Де і коли?

— Коли? Десять років тому. На бенкеті. У-у, в мене пам'ять добра! Майже десять років тому ми вперше зустрілися. Гарний був бенкет. Була перша година ночі. Ви вже під чаркою були. Я гостям їжу подавала. Принесла і вам, принесла та ще й сказала: „смачненького”, а ви, не в образу вам, гикнули та „дякую” так гречно відказали. І все. От і познайомилися ми.

Я присів на стілець. Я розкрив уста, а з них замість слів виривається якесь шипіння. Я заляк на місці. Я утупився в Параску Бубониhi, утупився в мою „добру знайому”, і не знаю, що діяти: чи кихкати-сміятися, чи зубами скреготати, чи знову і без кінця того кота, що мені дорогу перебіг, винуватити та заклинати. „Буду я звідси драбцювати!” — вирішив я, і без слова рвучко вибрався я з хати. . .

Я МАЙЖЕ ГОЛЛІВУДСЬКИЙ ВАЛЕНТИНО

Трохи прохолонувши, з директором я повернувся в хату до Параски Бубониhi. Не було рятунку — сердься-не-сердься, а вона мені, я усвідомив, під цю пору була аж-аж яка потрібна: вона може позичити мені на вечір, для сцени, темне вбрання.

— Ви ще гнів на мене маєте?

— Та ні, — вимушено мусів скривити я душею. — „Скажи їй, мислю, що гніваюсь — може вбрання не дати”. — Ні, ні, усе вже проминуло.

— Звичайно, не гнівається, — підхопив пан директор, скеровуючи мову на жартівливі балаяндраси. — Як може хтось гнів у серці на таку пишностанну і личком миловидну молодицю мати, а до того ж ще й мою куму?! Хто може? Ніхто.

Він улещує найприємнішими словами господиню, і я до неї милішаю, і я також одно-друге кучеряве слівце їй на утіху підкидаю. Ну, а Параска теж не хоче в боргу лишитися. Вона хвалить спочатку кума, а потім задобрює й мене. Хоча, Параска каже, я десять років тому й незavidно виглядав — тепера я інакший. Тепер я не такий зачучверений та пренещасний, як був колись. Я вже не гливтяк кволій, недолугий — ні! Сьогодні в мене обличчя вже майже хороше, а в моїх очах виблискує такий он дриг, такий огонь, який спроможний найспокійнішу жінку розтривожить. Я вже став ніні в'юнкішим та ворущкішим, і в мене навіть вуха, мої вуха! — і ті вже не такі лопухуваті, не в'януть, як листок у підморозну осінь, а стоять угору — струнко. А це, пані Параска твердить, багато що для моєї власної окраси та для жіночого серденька важить-означає.

І, врешті, прийшла черга на моє переодягання. Пані Параска видобуває з шафи темне, що аж вилискує — так гарно попросоване — вбрання і просить мене його приміряти. Я забираюсь собі за ширму і ну бо приміряти. І горе ж ти моє! Піджак просторий-просторий, у нього, далєбі, ще один такий, як я, без труду влізе. Спушився, нахалабудився, наохляп якомсь најжачивсь на мені. До штанів, а во-

ни такі широкі, що я в них як у величезний лантух вскочив.

— Пані, — озиваюся я з-поза ширми, — скільки ваш муж, на здоров'я йому, ваги має?

— Ось прийде — побачите, який він собі нівроку. Неповних триста фунтів нагуляв.

— А я сто п'ятдесят. Я у вбрання вашого мужа не вліз, а просто шубовснув. І в ньому я виглядаю, як чуперадло, яким лякають птаство на баштані.

— Не нервуйтеся задарма. Я, слава Богу, швачка. Я вбрання до вас негайно допасую. Ось самі побачите. Я вас, — потішає вона мене ще пристрасніше, — вичепурю, як оту козу на ярмарок. Хочете вертихвостом відразу стати?

— Яким таким вертихвостом?

— Ну, таким дженджиком, таким финтиком, що виглядає не гірше за королевича. Хочете таким ось бути?

— Ясно, хочу.

— Будете. Ходіть сюди посеред хати.

І стала пані Параска з мене финтика робити, стала мене якомога чепурити. Уживається із шпильками, із крейдою, із голкою та ниткою навколо мене, кручуся і я дзиг'ю по хаті. А вона на вбранні то лінію крейдою позначить, то в нього штрикне, то щось підшиє. Виміряє та все приговорює:

— Ну, друже, фігура у вас, правду кажучи, не із найкращих. Ви якийсь кургузий, кістлявий, підшкурного сальця, ймовірно, у вас обмалкувато — але дарма — я вас наперекір усьому вифранчу. Ви, ручуся своєю головою, від моїх рук відразу поста-течніте і виглядатимете як принц... От і все... Тепер ідіть знову за параван, дайте мені одяг і чекайте...

Отож, я за ширмою у самій білизні, щоб час хутчій проходив, читаю газету, а Параска біля вікна коло убрання порасться, порасться та не так до пана директора, що сидить у кутику, як через ширму до мене веде мову. Я, запевняє мене пані Параска, як зодягну темний одяг — від подиву аж ахну. У ньому я наче другий раз на світ Божий народжуся. Сам себе тоді я ледве чи впізнаю. Та це вбрання до мене пристане, як смола до вовни: прилипне так, що не можна буде його від стану одідрати. А як появлюся я в Українському Центрі — то цим одягом викличу серед людей захоплення і заздрощі шалені. Від нього усіх мужчин завидки до загину братимуть, а дівчата, на мене глядячи, прямо умліватимуть. Мене в цьому вбранні всі уподобають, я в ньому буду і стрункий, і сяючий, і притягаючий. Геть чисто всі моїм костюмом будуть любоватися та чаруватися...

Так мені Параска говорила, а я в самій білизні чекав за ширмою. Нарешті працю скінчено. Допасувала, каже вона, достосувала вбрання крапелька в крапельку до мене.

Одягнув я його. Виходжу із-за ширми.

— Чудово! — і Параска ну жахтить від щастя.
— Чудово! Красень!

Пан директор мовчки з-під лоба на мене бликнув і спохмурнів.

— Красень! — не вгаває господиня. — У цьому вбранні ви не ви, а майже голлівудський Валентіно. Ідіть до дзеркала, ви зараз від несподіванки аж скрикнете.

І справді — пані Параска не помилилася. Я зиркнув у люстро і скрикнув. Ні, ні, не скрикнув, а, як чайка зранена, тихо заскиглив-запищав. О, рознедужаюся я від такого вигляду! Мені паморо-

читься голова! Із дзеркала на мене видивляється якась розтелєпа, якесь неотесане, махлаювате страховидло. Піджачина на мені нагороїжилась, штани взялися брижами, а з боків ще й у міхурі збилися. А плечі! Розбухли, оддулися, ну, як колоди, і моє обличчя супроти цих геркулесових плечей видасться перев'яленим маленьким яблуком.

— Тепер ідіть, — і приплескує мене по спині пані Параска, — йдіть і хизуйтеся, чваньтеся вбранням. І не кажіть, що воно позичене. Нехай думають, що воно насправді ваше. Ви ще ніколи, признайтеся, не були франтуваті так зодягнені?

— Ні, пані, не був, — точку брехню їй на догоду, а в самого мороз поза шкірою дере від того, що в дзеркалі я запримітив, — ні, на правду, я ще ніколи не був так вбраний!

— Чисту правду кажете?

— Чистісіньку.

— Забожіться.

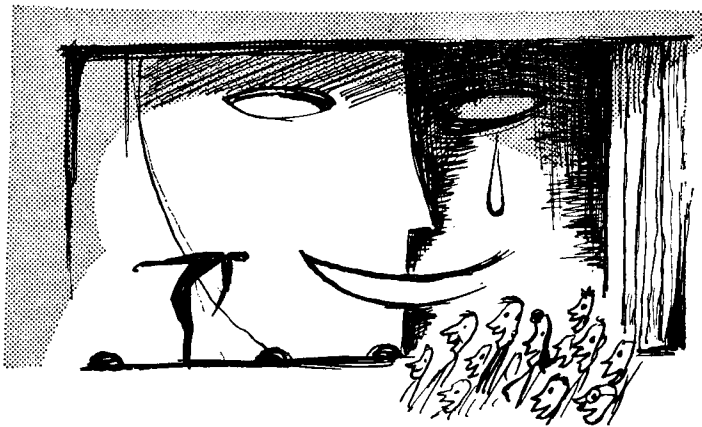
— Побий мене грім, правду суццю вам кажу! Ніколи в світі ще я так не був зодягнений і, мабуть, вже й не буду.

І я, збиваючи хустинкою із ока настирливу сльозу, спробував до господині ради годиться ще й засміятися та „дякую” сказати.

А пан директор і слова не проронить. Він відвернувся до вікна і все завзято пахкає своєю не надто запашистою сигарою.

КРИЗЬ СЛЪОЗИ Я СМІЮСЯ

Злющій, з попсованим настроєм, прямую до Центру. Крушить мене сумота, коли я оком кидаю, як одяг на мені пишно-препишно наkostenчився. Здається, візьмись за ковнір цього темного костюма — і легко з нього витрусюш мене. Та й не лише я виглядом одягу притлумлений. У мене замакітрилося в голові від усього того, що зо мною та побіля мене недавно скоїлось. Скільки ж, подумати, прикроців чигало на мене?! Та й то казавши, чи їм уже й кінець? Можливо ще більші неприємності чекають мене в Центрі. Бр-р, хочеться, притьмом хочеться не в Центр іти, а забігти в безвість, кудись

аж світ-заочі від цього запаморочливого та втомлюючого шарварку — і десь у самотині упасти ниць, десь у траву якогось розлогого верб'яного хутора, і там, на роздоллі та безлюдді, зробитись враз таким невагомим, нечутвенним, якому світ, отак як тьху, байдужий, нецікавий, непотрібний. З якою б насолодою видимою в тих травах я чуття леготу спокійного в себе вбрав та й убрав!

Я б повалився там навзнаки на землю, а серце моє, не довго думаючи, вискочило б з мене та в море спокою й шелеснуло. І в ньому воно б купалося та блакитним піднебесно-неосяжним рушником втиралося. А потім уже і сам із головою я туди пірнув би, розкривши навстіж свої груди. А польова царівна — всецілюща і така бажана та жадана красуня — Тиша — підійшла б до мене та наді мною й схилилася.

„Знаєш, хто я?” — звернулася б вона ніжним, ледь-ледь відчутним, шурхотом до мене.

„Ти — панна”.

„А в тебе в грудях темно”.

„Там у мене накипу набралось”.

І вона, хороша, розплівши свої пшенично-василькові коси, і почала б те темне, кляте підмітати. Вимела б із моїх розпанаханих грудей усе, усе — й купу заялжених грошей, і мій вічний поспіх, і з шляхів-асфальтів назбирану, бензиною просякнуту пилку, і чорних котів, таксі, аеропляни, вимела б усі мої імпрези, гуморески, всіх моїх із жиру здичавілих приятелів — і нарешті віником-драчем вибрала б з душі моєї та з моєї пам'яті Параску Бубониху разом із темним костюмом та її достойним кумом. І тоді — в моїх грудях, в їх кожному закамарку, було б чисто-чисто, як колись у материній хаті на великий празник. І чисто й легко. А я б качався-

купався у зеленій, спокійній розкоші та безугаву „мені легко”, „мені легко”, „я щасливий”, „я щасливий” повторяв би.

А з трави та з неба, де-де хмаркою зціткованого, птахи, пташата, пуцьверінки і писклята у відповідь схвально мені притакували б, підпадьомкали, підцвірінькували та бозна ще як свої срібні горлянки надривали б...

Ух, я й розмірявся! А ось уже і Центр. Вже в залі й гурток зібрався, щоб слухати мої смішні історії. Тільки що ж я буду їм розповідати, коли моїх рукописів нема?! Треба веселе щось нашвидку вдумувать. А тут, як на пеню, в думках снують самі печалі: то ця, то та гірка притичина зринає в пам'яті, хапаючи мене за душу. Де вже тут набиратися погідности й безжурности, коли всередині наче хто пазурями дряпає, наче хто насипав під серце товченого скла упереміш із полинем?!

Не встиг я розглянутися та призвичаїтися до чудернацької, вузесенької сцени, а вже й треба своє гумористичне лицедійство починати. Виходжу на серед кону, до людей, забарвлений дивним фіялковим променем рефлектора (минулого тижня тут грали якусь тяжку драму, і від неї пригнітливого світла й для мене ще вдосталь лишилося) — отож, виходжу, а мені ще сумніше на душі стає. Темна синьоголубінь на сцені, темно в залі — ну та й в голові моїй думки рояться не надто ясні. І я, замість усміхатися, надувся, набурмосився, як півтора нещастя. І нема рятунку від налазливих журних гадок. А із залі, чую, смішки та пересмішки розносяться.

— Диви, гуморист! Ич, скривився, як середа на п'ятницю!

— Дивиться так, наче йому три чисниці до смерти.

— А як він, опечалений, очима лупає!

— На те він і гуморист. Хоче, щоб ми не з гуморесок, а з його виду кислого сміялися.

— А костюм на ньому як лежить!

— Ага. Наче на опудалі.

— Не костюм, а жалобний балахон.

Мені зробилось моторошно.

— Дорогі мої, — почав я високим, дрижачим голосом, — слухачі мої любезні, — сьогодні, в оцю хвилину, не можу я нічого сміхотворного оповідати. Я і втомлений, і засмучений, і спроневірений. Ви правду кажете, що на мені балахон жалобний. А знаєте — чому? Бо у мене, отам, у серцевині, від тяжкої подорожі сюди, до вас, та від різних лихих пригод, що зі мною приключилися, загніздилася жура. І тепер я хочу тільки одного. А знаєте чого? . .

— Пляшку стоградусної, мабуть, хочеш! — викрикують із передніх лавок.

— Такої, щоб аж горло обпекло-обпарило! — кричать із задніх.

— Він дівки молододі хоче. До того ще й багатоді! — додають із середніх.

— Ні, — скаржуся я в залю, — ні, я хочу, я прагну спокою. Мені б хотілося ось на цьому місці зараз не гуморески оповідати, а отакенними слізьми ридати. Я відчуваю, друзі, що в мене, бурлакинебораки, доля мачуха. І вона, вредна, комизиться і витребенькує так, як того сама бажає, витребенькує та мене тільки потилишниками знай частує. І через мою примхливу оту долю в мене отут-о, — і я показую собі пальцем на живіт, — закублюється горе, і його у цій міській колотнечі звідтам не вирвати і ніяким ліком не вилікувати. Те горе лише від спокою розвіється, воно від тиші спопелиться. Ось чому я втомлений. І ось чому я бажаю тиші.

Ненависний мені міський гармидер, бо він роздирає навпіл і моє серце, і мою душу, ненависні таксі, оприкрюються мені всі автомашини, аеропляни, темні костюми, параски бубониhi — тричі не хочу їх! . .

— Що він патакає? Що він, блекоти об'ївся? — чую із залі сопрановий голос Параски, моєї доброї знайомої. — Чи в нього часом не біла гарячка?! От безсовісний! Позичив убрання, ще мене й, дивіться, бештає . . .

— Заспокойтеся, кумасенько, — це вже голос директора. — Знаєте ж, він рукописів не має. То він так говорить гуморески з пам'яті.

— Ні, — чую, як вовтузиться, не всидить на лавці кумасенька, — я з нього зараз при всіх здеру костюм.

— Кумо, Парасю, імпрезу зірвете, у збитки мене введете. Хай він кінчить вечір — тоді здайте з нього не то костюм, а навіть і кальсони. Тоді мені однаково.

А в залі піднявся сміх. І плещуть люди в долоні, очевидячки, гадаючи, що таку сценку скандальну я, Параска й директор навмисно для потіхи підготували. А я почуваю себе, як у сливах. Совісно мені. Що на мене напало?! І як це в мене з язика зірвалося про Параску та її вбрання? Ні, справді, нема мені чого свою долю винуватити — я, я, закуричена личина, тут сам в усьому винен.

— Пані, — виправдуюся я зі сцени, — я не хотів вас образити, я сказав ось так, для круглого слівця. Я знаю, що вам кривдно таке від мене чути. Я вибачаюсь. Я вдячний вам, що ви мені позичили костюм. І хоча ви й не допасували його до мене, а спартачили, і він тому на мені й виглядає, як сідло на тій корові . . .

— Ти сам корова!

Тут уже мене злість дочиста розібрала.

— Пані, — зіпнув на неї я зі сцени, — чого ви розпалилися? Не перебаранчайте говорити.

— Говори — та правду. Тому вбранню ціна більше як сто доларів.

— У базарний день гріш йому ціна! — я відразу відбиваюсь. — Подумаєш, якусь ганчірку барахляну зовуть костюмом!

— Ти мішком із-за вугла прибитий! Скидай вбрання, бо інакше сама здеру.

— Не зривайте, кумо, імпрези! — директор скиглить. — Змилуйтесь. Це ж імпреза...

— Начхала я на вас і вашу імпрезу!

А вся зала ще більше б'є в долоні. Всі сміються, регочуть, хихочуть, кихкають — аж заходяться. Всі думають, що такою сваркою наперед домовлено присутніх розважати.

У мене вже сльози навертаються на очі, а на залі веселість неймовірна не вгаває. Звідусіль тільки й несеться:

— Бачите, які він гумористичні викидає коники! Засмішить людей до неприємності!

— А йому, диви, як ловко Параска Бубониха і наш директор підсобляють!

— Браво!

— Хай живе наш дорогий комік!

— І гумористка Бубониха!

— І пан директор!

— Ха-ха! — і зала лунко бурхає від сміху.

— Тихо!!

— Люди, — звертаюсь я ще жалібноше, — справді, сидіть тихо. Я прошу, я хочу тиші. О, який би я, людоньки, був щасливий, коли б то я, росинка, кузочка в цьому розбешкетованому і непогамованому світі, знайшов для себе куток спокійний! Ні,

ні, не смійтеся, я не жартую. Це не гуморески. Я скаржуся вам, я вам розкриваю свою душу, я скорботою, що мене зараз огорнула, з вами ділюся. Знаєте, як мені хотілося б оце тепер утекти з цієї сцени, отак ось навпростець чкурнути кудись туди, світ-заочі, де, скільки бистрим оком схопиш, сила-силенна зеленого буяння, а серед нього — ані душі живої. І там, серед свіжости, серед тихомир'я, де повно шовкової трави, чебрецю і материнки, де не знайдеш волоцюг, хапуг, напасників і всіляких кривдників, де нема злозичливих, продажних і грошлюбивих, де не стрінеш тих, що перед усім чужим готові на коліна припадати, а своє, рідне, ладні ногами потоптати — коротко — там, де нема нікого — і там, у тій спасенній закутині мені хотілося б заснути. Ні, ні, не заснути. Там я всеньке своє життя хотів би жити, хотів би раювати та розкошів від тиші живлющої зазнавати. Нема там напевно ні машини, ні пороху-бензини, ні поспіху, ні метушні й розгардіяшу. Там тебе ніщо не обтяжує, нічого тебе не позбавляє, нічого від тебе не відбирає. Там ти стаєш навшпиньки, щоб уволю налюбуватися неосяжною та чистою блакиттю, стаєш і промовляєш — ні, не промовляєш, а молишся і з обоженням співаєш: „О, злагодо хороша, о, природо-вродо, невичерпна й для мене неоціненна, й для розуму мого як слід ще незбагненна! О, миролюбносте зелена, яка ж ти мені напродиво і без міри мила! Я вочевидячки бачу, сприймаю і п'ю твою красу. Я милуюся-любуюся твоїми златобарвними просторами й роздоллями. Ти така чиста, щирозлата, несфальшована, немеханізована . . .”

А у відповідь мені трави спроквола розшелестяться, а на дереві лист де-де шиширхне, а в гущавині якась пташа проспівас, неначе продеклямує:

„А ти людина, а ти людина!” А я пташаті: „Я люблю тебе!” — „А ти людина, а ти людина!” А я тоді аж до самого неба: „Я лю-ю-юблю те-е-ебе, чушш!” А пташа: „Чую, чую, чую, а ти людина, а ти людина, чую, чую... тіль... тіль... тьох-тьох-тьох-дзі-лінь-дзілінь!...”

— Я лю-ю-ю...

— Уу-у!

У мене сльозами сповнилися очі, а заля, чую, сміхом залягається.

— Який він комічний!

— І для того, щоб розсмішить людей, ледве-ледве не розпускає рюми.

— Ой і жартун!

— Ну й дотепник!

— Ой потішний! А як він птахів передражнювати вміє!

— Ой і комедіянствує! Та від нього можна померти зо сміху.

І знову заля захлинається від хихоту. Аж раптом — прямо ляскає оглушливою реготнею...

**

Я перепочивав за сценою. До мене зайшло трое. Я хотів був від них втікати — та ба! — вони переродили мені дорогу...

— Не втечете! — і бачу, що з їхніх облич кризніє задоволення і радість. — Ой ви ж і кумедник! Ой ви ж хватська, дотепна і смішна личина! Слухати вас — потіха. Ой і вмієте ж ви з себе дурника строїти! Вмієте різними смішними небилицями людам завертати голови.

— А дивись. Ви з вигляду такий тихий, поважний, наче безскоромник, святець, а в голові таке

смільне чортovinня тримаєте. Знаменито людям побрехеньки розповідаєте. Ой ми ж і насміялися, аж животи болять.

— Мило мені почути, — кажу, — що насміялися.

— Авжеж, ви на гумористичні нісенітницї мастак великий. Здорово витіваєте. Нараяли мені, щоб вас послухав — і не жалкую. Ух, і насобачилися ж ви придурюватись на сцені!

— Ага. Та ще й як насобачились. Ви, пане, як розбрешетесь — то спину вам нема. Від сміху замалим я не дав дуба. А особливо оте смільне: „Я людина, я людина, я люблю тебе, тьох-тьох-тьох...” Я аж охрип — так реготався. Ну, ви ж і шустрий на всякі кумедії, ну, ви ж і вмієте баляндраси правити — хай би вам був грець! ... „Я людина, я людина...” Ой сміль бере! Вітаю!

І вони бризкають — та де там! — прямо розкоштисто гримкотять смільом. Я тисну їхні простягнені до мене руки і також сміюся. Крізь дуже гіркі слюзи я сміюся...

КІНЕЦЬ

Наступного тижня лікар, обдивившись мою ногу, дружньо поспитав:

— Ще дати відпустку чи вже підеш? . .

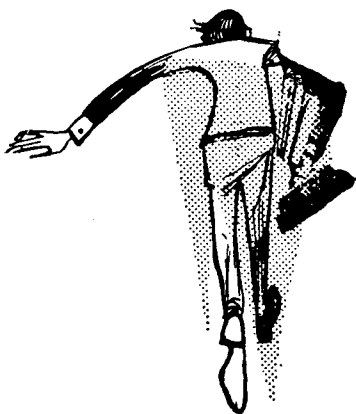
— Ніякої, хай мене Бог боронить, додаткової відпустки! Піду до праці!

— Виходить, що кінець усім твоїм погулянкам?

— Хай буде кінець. Пригоди, спогади, враження мене вже вимучили. Їх за більше як півроку насунуло на мене достогибелі та й ще в додачу трохи. Не хочу більше їх. Ось, докторе, собака де зарита — не хочу більше гуляти-байдикувати, не хочу спостерігати.

І з полегшею на серці я вийшов із лікарського кабінету, щоб готуватися до завтрішньої — а від завтрішньої до післязавтрішньої, і так уже день за днем і без кінця — тяжкої, одноманітної — і тому, на щастя, без вражень і спостережень — праці.

Дай же мені і цього волю, Боже!

Ч.С.

ЗМІСТ

Дещо про автора і його книжки — В. Давиденко	9
Я — гульвіса і коханець	17
Віщій сон	22
Розрада	25
Галло, говорять „Культурна Година”!	27
Десять центів	38
Живий жах	41
Телевізія	46
Дохтори та зцілителі	52
Цілий круглий пшик	56
Бабо Килинихо, де ти?	62
Я жебрака благаю	70
Тендітна пані	76
Чи, може, інакше треба?	81
Двадцятилітні бабусі	90
Скільки горя і... радості	96
„Дивіться!” — або гарна бесіда	105
„На сциру сгатку віт Питра”	110
Освічений синок і малоосвічена матуся	116
Волоцюзі всміхнулося щастя	119
Зневажений скарб	125
І місяць видався рожевою сльозиною	136
Босі ноги	160
Рятуйте нас від відпочинку!	183

Чорний кіт і акули	221
Я — дипломат невідомої країни	226
Ой, високо ж сторчма летіти!	231
З порожніми руками	234
Мої приятелі на пси сходять	241
Я пентюхуватий, а буду дженджуристий	250
То було вночі	254
Я майже голлівудський Валентіно	260
Крізь сльози я сміюся	265
Кінець	274

ТВОРИ ЦЬОГО Ж АВТОРА:

„ВІТАМІНИ” (1957)

i

„СОВОРНИЙ БОРЩ” (1960)

— *гуморески та гумористичні нариси.*

„А МИ ТУЮ ЧЕРВОНУ КАЛИНУ . . .” (1958)

— *п'єса з еміграційного життя.*

„ГОВОРІТЬ ЛИШЕ ПОЛЕ” (1962)

i

„О, НЕ БУДІТЬ МЕНЕ” (підготовляється до друку)

— *збірки новель та оповідань.*

Літературний редактор — *Вячеслав Давиденко*

Мистецьке оформлення — *Едвард Козак*

Керівник друкарні — *Анатоль Домарацький*
Складачі — *Михайло Задорецький, Роман Ференцевич*
Ментранпаж — *Ярослав Сидоряк*
Друкував — *Ярослав Петрух*

Наклад — *2 000 примірників*

Друковано в Друкарні „Свободи”,
Джерзі Ситі, Н. Дж., 1965 р.

